

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Bakalářská práce

Jarmila Šebková

Česká šlechta a Runcimanova mise, 1938

Czech Aristocracy and the Runciman Mission, 1938

Praha 2020

Vedoucí práce: Prof. Doc. PhDr. Václav Horčíčka, Ph.D.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce prof. doc. PhDr. Václavu Horčíčkovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky. Můj velký dík patří i Ann Shukman, vnučce lorda Waltera Runcimana, která mi zpřístupnila řadu materiálů ze svého soukromého archivu. Chtěla bych poděkovat i zaměstnancům archivů, jež jsem navštívila (Newcastle University Library, AMZV, SOA), za jejich ochotu a vstřícnost. Děkuji panu PhDr. Michaelu Skopalovi ze SOA Zámorsk za pomoc při identifikaci osob na získaných fotografiích. Neobešla bych se ani bez pomoci Arpine Sahakyan, která mi poskytla překlad francouzského deníku Alphonse Clary-Aldringena. Práce by samozřejmě nemohla vzniknout bez podpory mé rodiny a přátel, jimž rovněž patří můj velký dík.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 15. srpna 2020

Jarmila Šebková

Abstrakt

Bakalářská práce analyzuje vztahy mezi Runcimanovou misí a zástupci české šlechty v období sudetoněmecké krize. Mapuje pobyt britského emisara na území Československa od srpna do září 1938 a zaměřuje se především na jeho kontakty s místní aristokracií. Lord Walter Runciman a jeho tým trávil své víkendy na sídlech šlechty proněmecky orientované, rovněž ale udržoval kontakt i se šlechtou loajální československé vládě. Práce se snaží zodpovědět otázku, do jaké míry měli čeští aristokraté vliv na postoj britských emisarů k sudetoněmecké krizi. První kapitola se věnuje postavení sudetských Němců a šlechtických kruhů za první republiky a vysvětluje jejich vztah k nové vládnoucí třídě. Druhá kapitola objasňuje příčiny sudetoněmecké krize a zapojení Velké Británie do politického vývoje ve střední Evropě. Třetí kapitola, jež představuje stěžejní část práce, rozebírá působení britské mise v Československu se zaměřením na její volnočasové aktivity ve společnosti místní aristokracie. Poslední kapitola se věnuje rozpadu mise a rozboru závěrečné zprávy lorda Runcimana z 21. září 1938, která z části odráží vliv české šlechty na Runcimanovu misi.

Klíčová slova

Aristokracie, Československo, Runcimanova mise

Abstract

The bachelor thesis analyses the relationships between the Runciman Mission and the representatives of the Czech aristocracy during the Sudeten crisis. It charts the stay of British emissary within Czechoslovakia from August to September 1938 and it mostly focuses on his connections with the local aristocracy. Lord Walter Runciman and his team spent their weekends in the residences of the pro-German aristocracy, but they were also in touch with the aristocracy loyal to the Czechoslovak government. The thesis strives for answering the question to what extent the Czech aristocracy influenced British mediators' attitude to the Sudeten problem. The first chapter deals with the position of the Sudeten German minority and the aristocracy class in the First Czechoslovak Republic and it explains their attitude to the new ruling class. The second chapter elucidates the causes of the Sudeten crisis and the involvement of the Great Britain in the political development in the central Europe. The third chapter, which represents the mainstay of the thesis, analyses the stay of the British mission in Czechoslovakia focusing on its leisure activities in the company of the local aristocracy. The last chapter deals with the breakdown of the mission and it analyses the final report of Lord Runciman from 21st September 1938 which partly reflects the influence of Czech aristocracy on the Runciman mission.

Key words:

Aristocracy, Czechoslovakia, Runciman Mission

Obsah

ÚVOD	7
1. ODPOR VŮČI STÁTU	10
1. 1. Sudetští Němci	10
1. 2. Česká šlechta	12
1. 3. Internacionalizace sudetoněmecké otázky	18
2. SUDETONĚMECKÁ KRIZE	24
2. 1. Vzestup Sudetoněmecké strany	24
2. 2. Přípravy mise	29
3. PRŮBĚH MISE	39
3. 1. Mise přijíždí do Prahy	39
3. 2. První setkání se šlechtou	41
3. 3. Sudetoněmecká propaganda	44
3. 4. Vyjednávání pokračuje	50
3. 5. Víkend u Schwarzenberga	53
3. 6. Naděje na usmíření	56
3. 7. Počátek září	63
3. 8. Víkend u Czernina	66
4. ROZPAD MISE	72
4. 1. Poslední dny v Československu	72
4. 2. Závěrečná zpráva	75
ZÁVĚR	82
SEZNAM PRAMENŮ A POUŽITÉ LITERATURY	85
SEZNAM PŘÍLOH	90
PŘÍLOHY	91

ÚVOD

Runcimanova mise představuje významnou kapitolu britské zahraniční politiky *appeasementu*. Ačkoliv neměla bezprostřední vliv na uzavření Mnichovské dohody, v české historiografii je připomínána jako „slepá ulička“ k řešení sudetoněmecké krize. Emotivnost předválečných dějin naneštěstí ztěžuje jejich objektivní zhodnocení. Jak uvádí Karen Palmer ve své disertační práci, byla to Mnichovská dohoda ze září 1938, která zkreslila interpretaci událostí, jež ji předcházely.¹ To se týká i mise lorda Waltera Runcimana, která působila na území Československa v průběhu srpna a září 1938. Pozdější kritice historiků čelila především proto, že sebou údajně nechávala manipulovat zástupci české šlechty, především těmi proněmecky smýšlejícími.

Cílem mise lorda Waltera Runcimana, 1. vikomta z Doxfordu, bylo zprostředkovat uzavření dohody mezi Sudetoněmeckou stranou (SdP), vedenou Konradem Henleinem, a československou vládou. Národnostní menšina sudetských Němců požadovala zlepšení své neuspokojivé sociální a ekonomické situace, jež údajně pramenila z diskriminační politiky pražské vlády. Tyto národnostní třenice by pravděpodobně nijak neupoutaly pozornost britských vládních kruhů, kdyby se za práva sudetských Němců nezasadil i Adolf Hitler. Vysláním britské mise se londýnská vláda pokusila předejít rozšíření vnitrostátního sporu v celoevropský konflikt. Snaha západních velmocí zabránit válce zásadně determinovala mezinárodní vztahy 30. let 20. století. Jejich usmiřovací politika, skrze níž se pokoušeli čelit nacistickému expanzionismu, našla odpůrce již ve své době. Stejně tak neunikla kritice ani mise lorda Waltera Runcimana.

Významné kontroverze vzbuzovaly lordovy volnočasové aktivity už během jeho pobytu v Československu. Britský emisar trávil své víkendy zásadně jen s českou aristokracií, jejíž vztah k republice byl v řadě případech velmi sporný. Runcimanův tým přicházel do kontaktu s mnohými šlechtici loajálními československé vládě (například Zdenko Radslav Kinský, Adolf Schwarzenberg, František a Karel VI. Schwarzenberg), ale i s přívrženci Sudetoněmecké strany, požadujícími autonomii či anšlus německy mluvících oblastí (Max Egon Hohenlohe-Langenburg, Alphons Clary-Aldringen, Ulrich Kinsky, bratři Westphalenovi). Zástupci české šlechty zvali s neobvyklým zájmem lorda Runcimana, jeho ženu Hildu a další členy mise na svá sídla a lovecké chaty. Nabízí se otázka, co přesně sledovali hoštěním Runcimana a jeho přátel na svých usedlostech? A jak dokázali využít takové příležitosti k prosazení svých

---

¹ PALMER, Karen, *The Runciman Mission to Czechoslovakia, 1938*, Disertační práce, Queen's University of Belfast 1989, s. i.

vlastních zájmů? Odpověď na tyto otázky nám umožní nahlédnout nejen pod pomyslnou „pokličku“ celé mise, ale především do myšlenkového světa, ve kterém se britský zprostředkovatel nacházel v období vrcholící sudetoněmecké krize.

Přestože neustále roste zájem o osudy šlechty ve 20. století, česká historiografie si doposud nese dluh vůči této významné společenské třídě. Ačkoliv byla česká šlechta po roce 1918 zbavena svého politického vlivu, její členové nadále „tahali za nitky“ z vpovzdálí; jejich zahraničních kontaktů a schopností neváhali využít členové SdP i pražská vláda. Dalo by se říct, že aristokraté se stali v pozdním létě 1938 hlavními pěšáky v boji o přízeň lorda Runcimana. Cílem této práce je prozkoumat vliv české šlechty na Runcimanovu misi a analyzovat dopad jejich vzájemných styků na smýšlení britských emisarů. Politická linie samotné mise byla v práci záměrně upozaděna, neboť vývoj jednotlivých jednání je popsán v rozsáhlém množství literatury.

Z hlediska metodologie se jedná o typ analýzy prostřednictvím pramenů a sekundární literatury. Doposud existují pouze dvě publikace, které se Runcimanovou misí v Československu detailně zabývají, a to „Osudná mise“ od Roberta Kvačka z roku 1958² a „*The Runciman Mission to Czechoslovakia, 1938: Prelude to Munich*“ od Paula Vyšného.³ Zatímco prvně jmenovaná je zastaralá a pro atmosféru doby, v níž byla sepsána, neobjektivní, druhá zcela opomíjí české prameny. Paul Vyšný navíc věnoval roli šlechty jen minimální pozornost. Kontakty české aristokracie s Runcimanovou misí se okrajově zabývali i historici jako Eagle Glassheim či Dita Jelínková – Homolová, jejichž publikace jsem při psaní rovněž využívala. Ovšem ani zde nenalezneme dostatečnou a vyčerpávající analýzu vztahů mezi českou šlechtou a britskými emisary.

Hlavním pramenem pro tuto práci se stal deník Hildy Runciman, která pobývala po dobu mise v Československu společně se svým manželem. Přepis Hildina deníku mi laskavě zpřístupnila její vnučka Ann Shukman.⁴ Tento významný historický pramen zachycuje nejen množství detailních poznatků o stycích britských emisarů s místní aristokracií, ale rovněž umožňuje vykreslení mise z pohledu samotného Waltera Runcimana. Jeho osobní stanovisko

---

² KVAČEK, Robert, *Osudná mise*, Praha 1958.

³ VYŠNÝ, Paul, *The Runciman Mission to Czechoslovakia, 1938: Prelude to Munich*, Basingstoke 2003.

⁴ Ann Shukman je dcerou Mairgaret Fairweather (1901–1944), nejstarší dcery lorda a lady Runciman. Ann Shukman získala doktorát z ruského jazyka a literatury v Oxfordu s prací na téma „*Moscow-Tartu semiotics movement*“. Zájem o Československo v ní vzbudil vedoucí její dizertační práce profesor Robert Auty, který v meziválečném období spolupracoval s Pražským lingvistickým kroužkem. Je autorkou několika knih, například SHUKMAN, Ann, *Bishops and Covenanters: The Church in Scotland 1688–1691*, Edinburgh 2012; SHUKMAN, A., *Elshieshileds: The Story of a Scottish Tower 1245–2018*, Plymouth 2018. V současnosti pracuje na své vlastní publikaci o Runcimanově misi.

je dlouhodobým předmětem sporů, neboť sám lord po sobě nezanechal žádné deníky či memoáry. O to větší význam měla jeho setkání s českými aristokraty, neboť ta do jisté míry vypovídala o lordově osobních preferencích.

Text práce dále čerpá z archiválií uložených v *Newcastle University Library*, kde se nachází samostatný fond lorda Waltera Runcimana i s deníky jeho ženy Hildy. Tento archiv jsem mohla navštívit díky finančnímu přispění, jež mi bylo uděleno v rámci 2. ročníku soutěže o podporu pregraduální studentské vědecké činnosti FF UK 2019–2020 (SVS). Značné množství materiálů k Runcimanově misi se nachází i v britských archivech v Londýně (*The National Archives London – Kew* či *Imperial War Museum Library*), ty však byly dostatečně zpracovány Paulem Vyšným. Jeho publikace se proto stala jedním z hlavních zdrojů mé práce. Významné, dosud nezpracované prameny poskytly české oblastní archivy, zejména pokud jde o osobní korespondenci či diáře jednotlivých zástupců české šlechty, kteří přicházeli do styku s britskými emisary (například deník Eugena Czernina či diář Alphonse Clary-Aldringena).

Samotná práce je rozdělena do čtyř kapitol. Úvodní část rozebírá reakci sudetských Němců a šlechtických kruhů na vznik Československa. Vztahy těchto skupin s novou vládnoucí třídou formovaly do značné míry politický vývoj v meziválečném období. Zvláště pozemková reforma determinovala postoj řady šlechtických velkostatkářů ke státu, respektive k sudetoněmecké otázce. Úvodní kapitola vysvětluje, jak se část aristokracie ztotožnila se sudetoněmeckou identitou a postavila se na odpor proti nové vládnoucí garnituře. Názory, které si bývalí šlechtici osvojili v průběhu 20. let, následně prezentovali politickým kruhům v zahraničí. Cílem úvodní části bylo vysvětlit motivy, jež vedly jednotlivé šlechtice k jejich zapojení v sudetoněmeckém sporu a posléze i v Runcimanově misi.

Druhá kapitola se věnuje vzestupu Sudetoněmecké strany a vypuknutí česko-německé mezinárodní krize. Do té se postupně zapojují i další státy včetně Velké Británie, která se situaci rozhodne řešit vysláním nezávislého zprostředkovatele. Třetí, stěžejní část práce, pak detailně rozebírá působení lorda Runcimana a ostatních členů mise v Československu. Pozornost je věnována jejich stykům s českou šlechtou, především pak víkendům stráveným na sídlech jednotlivých velkostatkářů.

Poslední kapitola popisuje selhání britské mise a její rozpuštění. Analýze je následně podrobena závěrečná zpráva lorda Runcimana z 21. září 1938, ve které britský emisar shrnuje svůj pohled na sudetoněmeckou otázku a nabízí její možné řešení. V této zprávě lze vysledovat určitý vliv šlechtických velkostatkářů a její rozbor je tudíž pro tuto práci zcela zásadní.

1. ODPOR VŮČI STÁTU

1. 1. Sudetští Němci

Rozpad habsburské monarchie a vznik Československé republiky v říjnu 1918 byl některými vrstvami obyvatelstva přijat s nesouhlasem. Přestože bylo Československo prohlášeno za národní stát Čechů a Slováků, pohraniční oblasti obývaly více než tři miliony německy mluvících obyvatel.⁵ Tyto germanofonní skupiny samy sebe do té doby nevnímaly jako samostatný německý „kmen“, ale jako příslušníky Rakouska-Uherska.⁶ K vytváření nové identity „sudetských Němců“ docházelo až v průběhu meziválečných let v reakci na vznik Československa a vymezení se vůči jeho politice.⁷ Odmítnutí nové republiky vyjádřili obyvatelé Sudet na podzim 1918 vyhlášením samostatných provincií v rámci Německého Rakouska (*Deutschösterreich*). Povstání však bylo záhy pražskou vládou vojensky potlačeno.⁸ Čeští Němci se tak stali proti své vůli součástí státu, kde oproti předchozímu stavu představovali pouhou národnostní menšinu.

Ačkoliv byla sudetským Němcům v prvních poválečných letech upřena možnost národního sebeurčení, jejich práva měla být garantována mezinárodními smlouvami uzavřenými s vítěznými mocnostmi. Československo se zavázalo k ochraně menšin na svém území Saintgermainskou minoritní smlouvou z 10. září 1919. Etnicky a jazykově odlišné obyvatelstvo koncentrované na jednom místě mělo dle smluvních závazků právo na školy a veřejné služby ve vlastním jazyce. Jak se však mělo později ukázat, pražská vláda nezamýšlela vytvořit autonomní správu v příslušných okresech.⁹ Stát naopak stát dlouhodobě podporoval „čechizaci“ pohraničních oblastí, aby tím odvrátil reálnou hrozbu separačních snah

---

⁵ Viz příloha č. 1 a 2.

⁶ HOUŽVIČKA, Václav, *Návraty sudetské otázky*, Praha 2005, s. 23.

⁷ Pravděpodobný původ pojmu „Sudéta“ pochází z keltštiny a lze jej přeložit jako „Les kanců“ či „Les divokých svíní“. V 19. století byl pojem Sudety ztotožněn s horskou soustavou, obklopující Čechy, Moravu a Slezsko. Pojem „sudetský Němec“ („*Sudetendeutsche*“) se poprvé objevuje v literatuře v roce 1866 a následně se stává synonymem pro pojem „český Němec“ („*Deutschböhme*“). Politický význam získal tento pojem až po vzniku Československé republiky. Viz KRULÍK, Oldřich, *Historický a teritoriální kontext vývoje pojmu Sudety*, in: *Střední Evropa: Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*, roč. 15, č. 86, 1999, s. 83–106.

⁸ 30. října 1918 se německé obyvatelstvo připojilo v rámci samostatných územních jednotek k Německému Rakousku (*Deutschösterreich*). Ustanoveny byly čtyři provincie: *Deutschböhmen* (západní a severní Čechy), *Sudetenland* (severní Morava), *Böhmerwaldgau* (Šumava a jižní Čechy) a *Deutschsüdmähren* (jižní Morava). K území se přihlásila jako samostatné enklávy i města Brno, Jihlava a Olomouc, obývaná především německým obyvatelstvem. Pražská vláda nechala toto povstání vojensky potlačit během listopadu a prosince 1918. Viz HOUŽVIČKA, V., c. d., s. 104–105.

⁹ SLÁDEK, Milan, *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848–1946*, Praha 2002, s. 44.

českých Němců.¹⁰ Tento postup vyvolával u zdejších minorit nesouhlas a posiloval odpor vůči československému státu.

Možnost, že jsou sudetským Němcům upírána některá jejich zákonem daná práva, připouštěla v tu dobu celá řada významných osobností. Československý diplomat v Berlíně Vojtěch Mastný (1874–1954) v rozhovoru s britským velvyslancem Nevilem Hendersonem (1882–1942) připustil, že navzdory tomu, co stanoví ústava republiky v oblasti práv menšin, jsou v praxi tato práva „často přehlížena“.¹¹ Sám prezident Edvard Beneš ve svých pamětech připustil výskyt „politiky národnostního píchání špendlíkem“; ta se projevovala v neprofesionálním vystupování českých úředníků vůči Němcům a pramenila z pocitu odplaty za staletí utlačování v rámci Rakouska-Uherska. Přesto byl prezident republiky přesvědčen, že v žádné jiné evropské zemi se menšiny nesetkaly s lepším zacházením než v Československu.¹² Německý historik Volker Zimmermann připisuje nespokojenost menšiny především pocitu národnostního ukřivdění, vycházejícího ze ztráty dosavadních privilegií. Německy mluvící úředníci již nepožívali výhod při dosazování na významné posty jako dříve; naopak byli nuceni skládat potupné jazykové zkoušky z češtiny.¹³

Přesto však řada stížností sudetských Němců vůči státu nesla své opodstatnění. Zákony z dvacátých let vyžadovaly po všech státních zaměstnancích znalost češtiny, nového úředního jazyka. Zatímco každý Čech měl nárok na jednání s úřady ve svém rodném jazyce, Němci toto právo získávali pouze v obcích, kde představovali více jak 20 % obyvatel.¹⁴ Právě jazyková bariéra představovala „kámen úrazu“ soužití Čechů a Němců v jednom státě. Na základě jazykové nezpůsobilosti propustila československá vláda v prvních letech na 33 tisíc německých úředníků, kteří těžce sháněli uplatnění v jiných sférách. Ve svém okolí pak šířili zvěst o bezpráví, přiživovaném zprávami o záměrném znevýhodňování Němců při povyšování v úřadě či o degradacích ve vojenské službě.¹⁵ Propouštění ze státních služeb zároveň provázelo nabírání českých úředníků i v kompletně německých oblastech. Během dvacátých let vzrostl počet českých státních zaměstnanců na dvojnásobek až trojnásobek, zatímco podíl německých klesl na polovinu. Bez znalosti češtiny se neobešel ani žádný poslanec, který zastupoval německou minoritu v parlamentu, neboť veškerá prohlášení a návrhy zde byly rovněž

---

¹⁰ GLASSHEIM, Eagle, *Urození nacionalisté: česká šlechta a národnostní otázka v 1. pol. 20. století*, Praha 2012, s. 65–66.

¹¹ NEVILLE, Peter, *Hitler a appeasement: Britský pokus zabránit druhé světové válce*, Lizebnice 2008, s. 111.

¹² BENEŠ, Edvard – HAUNER, Milan (ed.), *Paměti: kritické vydání a rekonstrukce Benešových Pamětí 1938–1945, I. Mnichovské dny*, sv. 1, Praha 2007, s. 8; Viz příloha č. 3.

¹³ ZIMMERMANN, Volker, *Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938–1945)*, Praha 2001, s. 36.

¹⁴ BRANDES, Detlef, *Sudetští Němci v krizovém roce 1938*, Praha 2012, s. 21.

¹⁵ SEIBT, Ferdinand, *Německo a Češi: Dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy*, Praha 1996, s. 263.

předkládány v oficiálním státním jazyce.¹⁶ Pražská vláda sice podezírala české Němce z neloajality ke státu oprávněně, sama však tento národnostní rozkol přižívovala diskriminačními opatřeními na jazykové bázi.

Pomyslná propast mezi obyvateli hlásícími se k české a německé národnosti vznikala v řadě oblastí: v politice, na univerzitní půdě i v literárních a uměleckých kruzích.¹⁷ Co se však každodenních styků týče, poměry mezi Čechy a Němci nemusely být vždy nutně nepřátelské. Sudetoněmecká rodačka Irmgard Stein,¹⁸ vzpomíná na své dětství v Československu přívětivě, a to navzdory tomu, že byla po válce s rodinou odsunuta: „Vztahy mezi Čechy a Němci byly přátelské. Sama si na žádné konflikty nevzpomínám. Existovaly oddělené školy pro německé a české děti, ale všichni jsme si spolu hráli. Všechny české děti uměly dobře německy, takže dorozumění nepředstavovalo žádný problém.“ Dobré vztahy mezi oběma národnostmi potvrzují i někteří čeští pamětníci, ačkoliv je nutné přistupovat k takovým vzpomínkám individuálně.¹⁹ V běžném životě lidé komunikovali mezi sebou nehledě na politickou situaci. Německé strany však nikdy nepřestaly bojovat o možnost participovat na vládě s cílem vydobýt pro sudetské Němce alespoň částečnou autonomii.²⁰

Česko-německé spory v politické rovině, souhrnně nazývané jako sudetoněmecká otázka, provázely celé meziválečné období. Nevyřešený problém národního sebeurčení sudetských Němců se měl později stát „živnou půdou“ pro extremistická hnutí, která na svou stranu získala i mnohé významné osobnosti z řad šlechty. Právě její členové měli později zásadní vliv na vývoj sudetoněmecké krize a silně přispěli k její propagaci v zahraničí.

1. 2. Česká šlechta

Zklamání ze zániku Rakouska-Uherska sdílely s německým obyvatelstvem i šlechtické kruhy sídlící v zemích Koruny české. Rok 1918 se stal historickým milníkem, který započal období úpadku nejen moci, ale i společenského postavení české aristokracie. Starobylé rodové elity se identifikovaly s habsburskou monarchií, symbolizovanou osobou císaře, jemuž složily slib věrnosti. Rozpad multietnické říše lze srovnat se zhroucením jejich „starého světa“ a tradičních idejí, kterým byli plně odevzdáni. „My Starorakušané jsme se nemohli tolik těšit z nového státu, neboť o historii a geografii tohoto území jsme věděli o něco více než mírotvůrci

---

¹⁶ BRANDES, D., c. d., s. 22–25.

¹⁷ SEIBT, F., c. d., s. 273–276.

¹⁸ Irmgard Stein (*1927 Jirkov), autorka práce se s ní setkala v září 2018.

¹⁹ Například ŠUPÍKOVÁ, Anna, *Vzpomínky na dětství*, rukopis, s. 5–7, Databáze dějin všedního dne, Historický ústav Akademie věd České republiky; Tamtéž, TOMEK, Karel, *Vzpomínky*, rukopis, s. 1–2.

²⁰ ZIMMERMANN, V., c. d., s. 35–36.

ze St. Germain,“ vzpomínal po letech bývalý kníže Alphons Clary-Aldringen²¹ na vznik Československa. „Čeští Němci se stali jen ‚menšinou‘, a to na počátku zcela bezbrannou; což tedy Češi nejpozději od 19. století skutečně nebyli! Poznali jsme „Běda poraženým!“ a to, jak dějiny nejsou často ničím jiným než propagandou vítězů.“²² Podobné pocity zažívala i ta část české šlechty, která se později vyprofilovala jako loajální vůči republice. Zdenko Radslav Kinský z chlumecké větve rodu,²³ který se v září 1938 účastnil delegace české šlechty u prezidenta Edvarda Beneše, zastával v počátcích státu stejně odmítavý postoj.²⁴ Navzdory řadám výhrad, které choval k vídeňské politice, vnímal svou službu císaři jako nezrušitelný závazek; v zajetí během první světové války proto odmítl vstup do československých legií.²⁵ Zánik habsburského soustátí představoval pro staré elity značný šok, se kterým se řada z nich smířovala jen velmi těžce. Byla to právě podpora monarchismu, která v nových vládnoucích kruzích vyvolávala nedůvěru vůči příslušníkům rodové elity. Vztah mezi českou šlechtou a vládnoucím režimem byl tak již od samého počátku určován vzájemnou nedůvěrou.²⁶ Aristokratickým kruhům byla kromě monarchismu, konzervativismu či podpory katolické církve vytýkána i její „bi-“ či „anacionálnost“. Jejich neochota identifikovat sebe sama jakožto příslušníka jednoho národa vycházela především z kosmopolitního vnímání světa, podporovaného rodinnými vazbami mezi šlechtickými rody napříč celou Evropou. V počátcích

---

²¹ Bývalý kníže Alphons Clary-Aldringen (1887–1978) ze severočeských Teplic získal v roce 1912 na německé univerzitě v Praze doktorát z práv. Ve svých 25 letech byl Františkem Josefem I. jmenován I. c. k. komořím. V roce 1916 se oženil s hraběnkou Ludwine von Eltz (1895–1984), s níž měl čtyři děti. Na podzim 1918 přebral správu rodového majetku v Teplicích a od poloviny 30. let se hlásil k německé národnosti. Viz JELÍNKOVÁ HOMOLOVÁ, Dita, *Šlechta v proměnách: osudy aristokracie v Československu v letech 1918-1948*, Praha 2017, s. 47–48.

²² CLARY-ALDRINGEN, Alfons, *Geschichten eines alten Österreichers*, Wien 1996, s. 260.

²³ Bývalý hrabě Zdenko Radslav Kinský z Vchynic a Tetova (1896–1975) se narodil v Oboře u Chlumce nad Cidlinou. V září 1914 složil válečnou maturitu na státním německém gymnáziu v Praze. V říjnu 1919 vstoupil do svazku československé armády a byl využíván jako tlumočník. V roce 1919 přijal pozici ataše ve společenském oddělení zahraničního úřadu, který byl podřízen přímo ministerskému předsedovi Karlu Kramáři. V roce 1921 se oženil s ovdovělou Eleonorou Schwarzenbergovou (rozenou Clam-Gallasovou). Téměř patnáct let pobývali střídavě na Orlíku, v Clam-Gallasovském paláci v Praze a v záměčku Obora poblíž Chlumce nad Cidlinou. Po smrti staršího bratra Františka Xavera (1878–1935) převzal Z. R. Kinský správu rodového majetku. Srv. VALENTA, Aleš, *Dějiny rodu Kinských*, České Budějovice 2004, s. 196; JELÍNKOVÁ HOMOLOVÁ, Dita – HAZDRA, Zdeněk, *Ve znamení tří deklarací: šlechta v letech nacistického ohrožení československého státu*, Praha 2014, s. 96.

²⁴ 17. září 1938 se na Pražský hrad dostavila delegace české šlechty, aby podpořila udržení celistvosti republiky. Setkání s prezidentem Edvardem Benešem inicioval Z. R. Kinský, text deklarace sestavil historik Karel VI. Schwarzenberg. V delegaci se jakožto zástupci svých rodů dostavili i František Kinský, Rudolf Czernin, Karel Belcredi, Leopold Sternberg ad. Podruhé projevila šlechta svou podporu prezidentu Emilu Háchovi 24. ledna 1939. Potřetí svou loajalitu vyjádřili v říjnu 1939, kdy se pod prohlášení podepsalo více než osm desítek českých šlechticů. Viz JELÍNKOVÁ HOMOLOVÁ, D. – HAZDRA, Z., *Ve znamení tří deklarací...*, s. 20–35.

²⁵ BROŽ, I., c. d., s. 142.

²⁶ JELÍNKOVÁ HOMOLOVÁ, D., *Šlechta v proměnách...*, s. 63.

Československa je tedy obtížné mluvit o české či německé šlechtě – ke své nové národnosti se museli příslušníci bývalé „smetánky“ teprve přihlásit, pakliže ji přijali za svou.²⁷

První kroky nové vlády vůči aristokracii na sebe nenechaly dlouho čekat. Zákon č. 61 Sbírky zákonů a nařízení ze dne 10. prosince 1918, přijatý Národním shromážděním republiky Československé, zrušil šlechtictví, řády a tituly, včetně výsad z nich plynoucích. Základním principem demokratického státu měla být naprostá rovnost mezi občany a status šlechtictví tomuto ideálu přímo odporoval. Dosavadní rodová elita oficiálně ztratila svou staletou nadřazenost.²⁸ V letech 1920 a 1936 přibýly novelizace tohoto zákona, které počítaly i se sankcemi za nepovolené užívání šlechtických titulů, erbů, řádů a vyznamenání, jež byly zákonem zrušeny. Ačkoliv není znám žádný případ uplatnění těchto sankcí, československá legislativa se zcela jasně vymezila vůči dosavadní privilegované společenské vrstvě.²⁹

Zmíněné zákony však praktický život aristokracie nijak zásadně neovlivnily. Jak lze vysledovat v příslušné korespondenci, příslušníci bývalé šlechty se i nadále mezi sebou oslovovali zažitými tituly a uchovávali si svou sociální stratifikaci nepozměněnou alespoň v sobě blízkých kruzích. Pocit společenské, kulturní i majetkové nadřazenosti se nedal okamžitě vymazat z představ šlechty a jejího okolí. Členové rodové elity se pouze o to více pokoušeli upevnit své aristokratické hodnoty a tradice v rychle měnícím se světě. Snaha o jistou regeneraci šlechtictví dala vzniknout novým spolkům, jako například skupině Hrušovanských pánů.³⁰ Jejich běžný život tedy neprošel žádnou zásadní změnou. Ta ovšem nastala s pozemkovou reformou v roce 1919, neboť umožnila státu sáhnout na majetkovou základnu bývalé šlechty.

V Československu se před reformou nacházelo 236 držitelů latifundií (nad 2 000 ha výměry), kteří vlastnili celkem 27, 71 % veškeré půdy. Takto rozsáhlé soustředěné držby byly shledány státem jako nepřijatelné. Jedním z důvodů pro zabránění šlechtických pozemků bylo údajně dlouhodobé setrávání majitelů v zahraničí; dle tohoto argumentu měly důchody, plynoucí z příslušných statků, unikat za hranice státu.³¹ K tomu se připojily demagogické

---

²⁷ HAZDRA, Zdeněk, *Šlechta v době Mnichova 1938 a za druhé světové války*, in: KNOZ, Tomáš – DVOŘÁK, Jan (eds.), *Šlechta v proměnách věků*, Brno 2011, s. 233–235.

²⁸ V Rakousku došlo ke schválení zákona podobného znění, oproti tomu v Maďarsku si šlechta udržela své sociální postavení včetně titulů. Viz JELÍNKOVÁ HOMOLOVÁ, D., *Šlechta v proměnách...*, s. 68.

²⁹ HAZDRA, Zdeněk, *Šlechta ve službách Masarykovy republiky: Cesty Bořků-Dohalských z Dohalic, Jindřicha Kolowrata-Krakowského, Maximiliana Erwina Lobkowicze a Františka Schwarzenberga 20. stoletím*, Dizertační práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2013, s. 24–25.

³⁰ Hrušovanští páni (*Grusbacher Herren*) byla skupina bývalých šlechticů, mezi které patřili Karel Rohan, Adolf Dubský, Alphons Clary-Aldringen, Ulrich Kinsky ad. Jméno skupiny bylo odvozeno od města Hrušovany nad Jevišovkou (*Grusbach*), kde se nacházelo panství hraběte Karla Khuen-Lützowa. Všichni členové této skupiny se později vyprofilovali jako proněmecky smýšlející. Viz GLASSHEIM, E., c. d., s. 178–179.

³¹ JELÍNKOVÁ HOMOLOVÁ, D., *Šlechta v proměnách...*, s. 79–80.

publicistické komentáře, volající po „odčinění Bílé hory“ či „dokončení národního osvobození“ od německé šlechty.³² Finální zákon byl odhlasován 16. dubna 1919 a jeho účelem byl zábor takzvaného velkého pozemkového majetku. Šlo o statky vlastněné jedinou osobou (velkostatkářem) ve výměře větší než 150 ha zemědělské půdy (rolí, luk, zahrad, vinic, chmelnic), nebo 250 ha půdy vůbec. Nově vzniklý Státní pozemkový úřad získal právo zabraný majetek přejímat a libovolně přerozdělovat jak drobným zemědělcům či bezzemkům, tak i družstvům či obcím „k účelům všeobecně prospěšným“. Vlastníci zabraného majetku si mohli ponechat pouze pozemky nepřesahující hranici maximální výměry, i když mohly být uděleny výjimky.³³ V roce 1924 pak následovalo i zrušení svěřeneckých dědičných statků – takzvaných fideikomisů³⁴ – které znemožňovaly dělitelnost rodového majetku.³⁵ Jména šlechtických velkostatkářů tak nabylo stejné právní hodnoty, jako vlastnictví kteréhokoli jiného státního občana.

Přestože reforma zahrnovala všechny majitele velkostatků, nejcitelněji zasáhla příslušníky bývalé šlechty (71 % půdy) a církev (7 % půdy). Ačkoliv za zábory půdy měli být pozemkoví vlastníci odškodněni, spravedlnosti nebylo učiněno za dost, neboť finanční náhrada byla vypočtena v neaktuálních předválečných cenách půdy.³⁶ Byla to právě pozemková reforma, která ovlivnila vztah zástupců bývalé šlechty k Československu a motivovala je k různým protistátním aktivitám.

V reakci na záborový zákon založili šlechtičtí pozemkoví vlastníci Svaz československých velkostatkářů, který měl hájit jejich majetkové zájmy. Spolek se orientoval silně pročesky; stanovy spolku vyžadovaly užívání českého jazyka při korespondenci a naprostou loajalitu Československé republice. Jeho zakladatelé pravděpodobně doufali, že jim manifestace věrnosti nové vládě otevře dveře při vyjednávání o rozsahu pozemkové reformy. Velkostatkáři, odmítající užívat český jazyk a hlásící se k německé národnosti, založili o něco později vlastní Svaz německých velkostatkářů, tzv. *Verband der deutschen*

---

³² Proti nespravedlnosti československé pozemkové reformy a na obranu české šlechty vystoupil český historik Josef Pekař. Viz PEKAŘ, Josef, *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*, Praha 1923, s. 5–7.

³³ Viz Zákon č. 215 z 16. dubna 1919 o zabránění velkého majetku pozemkového, in: Sbirka zákonů a nařízení státu československého, Praha 1919, s. 289–290. Dostupný také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/view/uuid:e8df65a0-9367-11e9-9209-005056827e51?page=uuid:1c8a2d40-9379-11e9-b601-005056825209>, [cit. 2020-07-22].

³⁴ Fideikomis neboli svěřenectví byl právní statut spočívající v přechodu majetku (hlavně půdy) jako celku na členy rodiny podle dědičné posloupnosti stanovené v závěti zakladatele fideikomisu. Účelem je zajistit neštěpení rodového majetku a uchovat majetkové postavení rodiny. V českých zemích byly fideikomisy zřizovány od 16. století. Viz ABRAHÁMOVÁ, Jitka – BENEŠOVÁ, Jitka (eds.) a kol., *Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích*, d. 1., A–F, Praha 1996, s. 717.

³⁵ GLASSHEIM, E., c. d., s. 65.

³⁶ BEZECNÝ, Zdeněk, *Česká šlechta v éře První republiky*, in: KNOZ, T. – DVOŘÁK, J. (eds.), c. d., s. 225–230.

Großgrundbesitzer in der Tschechoslowakei. Jeho členy byli například Eugen Ledebur, Alphons Clary-Aldringen, Eugen Czernin ad. Někteří šlechtici udržovali své členství v obou svazech zároveň. Československý i německý svaz spolupracovaly a snažily se vytvořit nátlak na politické představitele a úředníky pozemkového úřadu s cílem zmírnit důsledky pozemkové reformy.³⁷ Nejčastěji z jejich řad zaznívaly stížnosti na politizaci pozemkové reformy či národnostní diskriminaci německy mluvících velkostatkářů. Pozemkový úřad, provádějící záborový zákon, byl nařčen z ustanovení nízké hodnoty náhrady za zabavený majetek; náhrada byla navíc vyplácena až s odstupem několika let. V některých případech finanční odškodnění sotva stačilo velkostatkářům na pokrytí dlužné částky za majetkové daně, jako v případě Eugena Czernina z Jindřichova Hradce. Politika pozemkového úřadu byla daleka spravedlnosti a stížnosti ze strany šlechty často měly silné opodstatnění.³⁸ Skrze intervence na nejvyšších místech, stížnosti v zahraničí, lobbying i korupci udělali šlechtictví velkostatkáři vše pro to, aby dle slov knížete Bedřicha Schwarzenberga ze svého majetku „zachránili, co se zachránit dá“.³⁹

Vyjednávání ohledně záborů půdy přimělo řadu šlechticů přenést se přes svůj odpor k novému režimu a proniknout do zdejších vládnoucích kruhů. I sudetští velkostatkáři se uchýlili k lobování u Tomáše Garrigue Masaryka, jeho syna Jana Masaryka či kancléře prezidenta Přemysla Šámala.⁴⁰ Jedním z prvních bývalých aristokratů, který intervenoval u československého prezidenta, byl Alphons Clary-Aldringen. Během dvouhodinového rozhovoru na Pražském hradě informoval T. G. Masaryka o příčinách nespokojenosti českých Němců a o možnostech národnostního porozumění. Ještě více mu byl nakloněn jeho syn: „Do roku 1938 jsem zůstával s Janem Masarykem v přátelském spojení. Během těchto let mi často dával dobré rady, někdy mě varoval a já měl pocit, že se na něj můžu spolehnout. Přesto ale mezi námi pořád stála jakási zeď, zejména kvůli celé řadě témat, kterých jsme se nesměli dotknout, například role jeho otce během války.“⁴¹ Ačkoliv mnozí bývalí šlechtici udržovali přátelské styky s nejvyššími politickými kruhy, nepřineslo to jejich osobní podporu československému demokratickému režimu. Často lze jejich jednání, stejně jako v případě Clary-Aldringena, vysvětlit čistým oportunismem.

Nelze se zcela ubránit myšlence, že pozemková reforma musela do určité míry determinovat postoj šlechtických velkostatkářů k republice. Jak však prokázala Dita Jelínková-

³⁷ JELÍNKOVÁ HOMOLOVÁ, D., *Šlechta v proměnách...*, s. 84–86.

³⁸ Srv. GLASSHEIM, E., c. d., s. 99–101; JELÍNKOVÁ HOMOLOVÁ, D., *Šlechta v proměnách...*, s. 89–94.

³⁹ GLASSHEIM, E., c. d., s. 94.

⁴⁰ JELÍNKOVÁ, Dita, *Transformace životní reality Alfonse Clary-Aldringena v postimperiálním světě: postoje, strategie, konsekvence*, in: HAZDRA, Zdeněk – HORČIČKA, Václav – Županič, Jan (eds.), *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století*, Praha 2011, s. 116–118.

⁴¹ CLARY-ALDRINGEN, A., c. d., s. 262–263.

Homolová, tento faktor nebyl zcela určující. V rámci pozemkové reformy byl co do procentuální výše záboru nejvíce postižen Eugen Czernin,⁴² který ztratil 56 % veškeré své půdy. Za ním následovali Adolf Schwarzenberg⁴³ (46 % veškeré půdy) a Zdenko Radslov Kinský (45 % veškeré půdy). Přesto výše zmínění velkostatkáři v následujících letech „nezanevřeli“ na československý stát, ačkoliv k tomu měli pádný důvod. Oproti tomu Alphons Clary-Aldringen, který přišel „pouze“ o 37 % své půdy, opakovaně útočil proti Československu a nikdy se s republikou neztotožnil. Ve skutečnosti tak neexistovala přímá úměra mezi velikostí záboru půdy a oddaností šlechticů státu.⁴⁴ Zmíněná čísla vypovídají spíše o intenzitě, s jakou se jednotliví šlechtici bránili ztrátě svého majetku. Nicméně nelze popřít, že zábory půdy pomohly posílit odpor vůči státu u těch velkostatkářů, kteří k němu chovali zášť již od počátku jeho existence. Tento negativní postoj pak u mnohých vyústil nejen v anti-české, ale přímo v proněmecké či nacistické smýšlení.

Vlivem pozemkové reformy se tak bývalá šlechta, obývající země Koruny České, rozdělila do dvou skupin; zatímco jedna se jen utvrdila ve svém nepřátelském postoji k republice, druhá se pokusila s novým vládnoucím režimem sblížit a udržet si alespoň část svého vlivu. Řada bývalých šlechticů vstoupila do státních služeb a podílela se na budování nového režimu. Například Maxmilián Lobkowicz (1888–1967) z roudnické primogenitury pracoval po první světové válce na československém velvyslanectví v Londýně či Jindřich Kolowrat-Krakovský (1897–1996) zastupoval v zahraničí syndikát československých strojíren. Podobně bratři František (1887–1951), Antonín (1889–1942) a Zdeněk (1900–1945) Bořkové-Dohalští reprezentovali Československo v zahraničí a podíleli se na utváření ideového klimatu demokratické republiky. Mezi bývalé šlechtice, oddané republice, patřil i mladý právník František Schwarzenberg.⁴⁵ Ve své promoční řeči, pronesené v květnu 1938 na Právnické

---

⁴² Bývalý hrabě Eugen Alfons Czernin (1892–1955) vlastnil zámky Petrohrad a Krásný Dvůr v Sudetech a jihočeský Jindřichův Hradec. Po svém bezdětném prastrýci Františku Czerninovi (1857–1932) získal původní sídlo Czerninů v Chudenicích v západních Čechách a stal se majorátním pánem. Podmínkou pro dědictví bylo, že se Eugen naučí s celou rodinou česky a čeština zůstane administrativním jazykem na všech panstvích. Viz MAŠEK, Petr, *Modrá krev: Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*, 3. vyd., Praha 2003, s. 54.

⁴³ Bývalý kníže Adolf Schwarzenberg (1890–1950) vystudoval na české části Karlovy univerzity práva, promoval v červenci 1914. Během 1. sv. v. sloužil na ruské a italské frontě. Válku ukončil v hodnosti nadporučíka, v červenci 1919 pak byl zařazen do čs. armády a nastoupil činnou službu. V roce 1920 jej otec Jan Nepomuk pověřil „inspekci všech svých statků“ a o tři roky později jej jmenoval generálním zmocněncem. V roce 1930 se Adolf oženil s dcerou lucemburského velkovévody Viléma IV. princeznou Hildou, jejich manželství však zůstalo bezdětné. Adolf se profilem národnostně nezaopatřil, ovládal oba zemské jazyky, ačkoliv mu byla němčina pravděpodobně bližší. Při sčítání lidu v roce 1930 byl Adolf zapsán jako švýcarský občan německé národnosti. Viz HORČÍČKA, Václav – ŽUPANIČ, Jan, *Šlechta na křižovatce: Lichtenštejnové, Schwarzenbergové a Colloredo-Mannsfeldové v 1. polovině 20. století*, Praha 2017, s. 237–240.

⁴⁴ JELÍNKOVÁ HOMOLOVÁ, D., *Šlechta v proměnách...*, s. 99–101.

⁴⁵ JUDr. František Schwarzenberg (1913–1992) z orlické větve rodu byl druhým synem Eleonory Clam-Gallasové a Karla V. Schwarzenberga. Se svým bratrem Karlem VI. Schwarzenbergem patřili k táboru pročeské šlechty

fakultě Univerzity Karlovy, vyjádřil silnou podporu československé vládě: „Před několika léty jsem přísahal na prapor našeho pluku. Tenkrát jsme přísahali, že se zbraní v ruce budeme hájiti celistvost a samostatnost našeho státu. Všichni doufáme, že k této nutnosti nedojde, ač se jí nelekáme.“⁴⁶ Ačkoliv František Schwarzenberg dosáhl dospělosti až po zániku Rakouska-Uherska a neměl k němu oproti starším generacím tak blízký vztah, stal se jedním z řady bývalých aristokratů, kteří přijali československou identitu a nabídli republice své cenné služby.

Vládnoucí aparát ochotně využíval pročeské šlechtice pro své vlastní zájmy. Ministerstvo zahraničních věcí se několikrát obrátilo s žádostí o diplomatickou pomoc na Zdenka Radslava Kinského, k němuž přední politici chovali plnou důvěru. V létě 1934 byl požádán, aby pomohl vyplnit program poslance britské konzervativní strany Duncana Sandyse. Ten podnikl sondážní cestu do Československa krátce poté, co se československá vláda rozhodla připojit k francouzsko-sovětskému návrhu východního paktu, založenému na kolektivní bezpečnosti.⁴⁷ V roce 1938, kdy se hledal doprovod pro misi lorda Runcimana, padla volba opět na Z. R. Kinského, jehož silný pročeský vliv byl více než vítaný.

Ačkoliv československá legislativa učinila v počátcích republiky vše pro to, aby omezila moc příslušníků šlechty, v meziválečném období hráli aristokratičtí velkostatkáři stále důležitou roli jak na domácí, tak mezinárodní scéně. Řada z nich, udržujících si rozsáhlé majetky i významné kontakty napříč státy, pomáhala spoluurčovat běh evropských dějin. Šlo o tak významnou skupinu lidí, že se jich vládnoucí aparát buďto obával, nebo je využíval pro své vlastní potřeby. Mnozí z nich se tak během třicátých let stali hlavními aktéry v sudetoněmeckém sporu, bojující nejen za svá práva, ale rovněž za požadavky celé německé minority v Československu.

1. 3. Internacionalizace sudetoněmecké otázky

Množství šlechticů, vlastnicích statky v Sudetech, nebylo lhostejných vůči náladě místních obyvatel a do jisté míry i přejímalo jejich názory. Například Alphons Clary-Aldringen z Teplic si ve svých zápisnících stěžoval na „nespravedlnosti“ páchané na německé minoritě, pochybuje o tom, zda je československá vláda ochotná „velký problém“ vůbec řešit.⁴⁸ Šlechtici

---

loajální československé vládě. V meziválečném období působil na ministerstvu zahraničí a po druhé světové válce sloužil jako diplomatický zástupce ve Vatikánu. Prezident Václav Havel mu po Sametové revoluci udělil Řád Tomáše Garrigua Masaryka. Viz VOTÝPKA, Vladimír, *Návraty české šlechty*, Praha – Litomyšl 2000, s. 51–62.

⁴⁶ HAZDRA, Z., *Šlechta v době Mnichova 1938 a za druhé světové války...*, s. 231–244.

⁴⁷ Duncan Sandys (1908–1987) byl v té době snoubencem, později manželem Sarah Churchillové a zetěm Winstona Churchilla. Ten mu dal pravděpodobně před odjezdem do Prahy jisté instrukce, neboť se o dění ve střední Evropě zajímal. Viz BROŽ, I., c. d., s. 152–153.

⁴⁸ Státní oblastní archiv Litoměřice, pobočka Děčín, archivní fond Rodinný archiv Clary-Aldringen, Diáře (Deníkové záznamy) 1938–1944, kart. 584, inv. č. 898, diář Alphonse Clary-Aldringena, záznam z 19. srpna 1938.

reflektovali národnostní spory uvnitř státu a mnozí z nich v něm stranili svým německým soukmenovcům. Pozemková reforma se v jejich očích stala jen jedním z řady diskriminačních opatření ze strany státu a silně přispěla k jejich angažovanosti v sudetoněmecké otázce.

Poté, co se významní sudetoněmečtí velkostatkáři nedomohli spravedlnosti na vnitrostátní půdě, rozhodli se obrátit k mezinárodnímu publiku. Poslední nadějí pro ně skýtala Společnost národů, která vystupovala jako garant menšinových práv v rámci versailleského systému. Před úředníky Společnosti národů se v meziválečném období snesla celá řada stížností národnostní povahy z celé Evropy. Nejaktivnějším spolkem v Československu byla Liga pro Společnost národů (*Völkerbundliga*), která se snažila hájit zájmy německých velkostatkářů na mezinárodním poli. První stížnost na pozemkovou reformu podala v roce 1922. Mezi hlavní členy *Völkerbundligy* patřili prominentní němečtí šlechtici jako Wilhelm von Medinger (1878–1934), Eugen Ledebur (1873–1945), Ulrich Kinsky (1893–1938), Alain Rohan (1893–1976) či Adolf Schwarzenberg.⁴⁹ Velmi aktivní v Lize byl Alphons Clary-Aldringen, který od roku 1935 působil i jako její předseda.⁵⁰ Tito bývalí aristokraté podnikali cesty do zahraničí, během nichž se snažili šířit mezinárodní povědomí o sudetoněmeckém sporu. Upozorňovali nejen na nespravedlnost pozemkové reformy, ale i na celkovou diskriminaci německého obyvatelstva. Vazby na nejvyšší politické a aristokratické kruhy napříč Evropou umožňovaly těmto šlechticům ovlivňovat veřejné mínění ve svůj prospěch a šířit kritiku československé vlády. Clary-Aldringen si získal podporu hned několika britských aristokratů; zmínit lze lorda Henryho Bentincka, který přislíbil šíření informací o sudetských Němcích „mezi labouristy, liberály a jinými ohnisky veřejného mínění v Anglii, jakož i ve Společnosti národů.“⁵¹ Sir Felix Doubleday mu oproti tomu rovnou zprostředkoval setkání s představiteli britského *Foreign Office*. Clarymu se podařilo naklonit si i Franka Munseyho, majitele listu *New York Herald*. Získání přízně majitelů a redaktorů novin bylo pro šlechtice zvláště důležitým, neboť jim umožňovalo působit na veřejné mínění skrze tisk. Jejich hlavním cílem bylo získat podporu „západních gentlemanů zvučných jmen“, neboť „čeští politikové jsou si vědomi, že bez angloamerických úvěrů jejich hospodářství nebude fungovat.“⁵² Ačkoliv němečtí velkostatkáři šířili do světa zprávu o útisku německé minority pod československou správou, pravděpodobně jim na srdci ležela především revize pozemkové reformy, jež se jich samotných dotýkala nejvíce. Nacionální rétorika značně dodávala váhu jejich vlastním stížnostem. Šlechticům,

⁴⁹ Srv. GLASSHEIM, E., c. d., s. 117; JELÍNKOVÁ HOMOLOVÁ, D., *Šlechta v proměnách...*, s. 133.

⁵⁰ JELÍNKOVÁ, D., *Transformace životní reality Alfonse Clary-Aldringena v postimperiálním světě: postoje, strategie, konsekvence*, in: HAZDRA, Z. – HORČIČKA, V. – Županič, J. (eds.), *Šlechta střední Evropy...*, s. 120.

⁵¹ GLASSHEIM, E., c. d., s. 118.

⁵² Tamtéž, s. 118.

hlásícím se k české národnosti, byla tato možnost odepřena a zábory půdy v rámci pozemkové reformy na národnostní útisk svést nemohli.

Když v roce 1921 česká policie zasáhla proti německým demonstrantům v Ústí nad Labem, Clary-Aldringen této události ihned využil. Protože se v té době zrovna nacházel v Anglii, obrátil se se svou stížností k lordu H. Bentinckovi. Ten na základě Claryho líčení sepsal o těchto událostech memorandum, které nechal kolovat mezi některými spřátelenými členy britského parlamentu.⁵³ I tímto způsobem se sudetoněmeckým velkostatkářům dařilo šířit mezi svými známými přehnané představy o situaci v Československu.

Za výjimečnou postavu mezinárodního dosahu lze označit Maxe Egona Hohenlohe-Langenburg ze severních Čech.⁵⁴ Díky kontaktům své ženy, španělské aristokratky Marie Piedad de Yturbe, markýzy de Belvis de las Navas, získal přístup k nejvyšším kruhům ve Španělsku i Mexiku, kde vlastnil rozsáhlé majetky.⁵⁵ „Max Hohenlohe jest v diplomatických a vedoucích politických kruzích považován jako velmi schopný a vynikající politik, který na základě svého ohromného jmění a svých příbuzenských i společenských styků nadále jest činným, prozatím v zákulisí. [...] Hohenlohe cestoval počínaje rokem 1919 skoro každý rok po Severní a Jižní Americe, byl v přátelském styku skoro se všemi presidenty Spojených států a jest spřátelen i s Winstonem Churchillem a se Sirem Samuelem Hoarem,“ vypovídal v roce 1946 Alfred Baubin, člen nacistické ozbrojené organizace *Schutzstaffel* (SS).⁵⁶ Během třicátých let sehrál Max Hohenlohe roli zprostředkovatele v britsko-německých vztazích, ačkoliv není dodnes zcela jasné, pro koho pracoval. Osobně se znal jak s Adolfem Hitlerem, tak i dalšími předními nacistickými činiteli, jakými byli Joachim von Ribbentrop, Hermann Göring či Heinrich Himmler. Rovněž byl členem nacistické zpravodajské služby *Sicherheitsdienst* (SD), ačkoliv to po válce popíral. Sám sebe se později snažil prezentovat jako soukromého

---

⁵³ OUŘADOVÁ, Zora, *Sudetoněmečtí velkostatkáři a jejich styky s chamberlainovskou Anglií 1934–1938*, Diplomová práce, Katedra československých dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, 1974, s. 47.

⁵⁴ Max Egon Hohenlohe-Langenburg (1897–1968) se narodil na Červeném Hrádku u Jirkova. Během první světové války sloužil v císařské armádě a byl vyznamenán za statečnost. Na německé Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze dokončil studia práv, současně vystudoval i Vysokou školu obchodní v Berlíně. Po vzniku Československa odmítl jak československé, tak německé občanství a přijal občanství lichtenštejnské, neboť byl spřízněn se zdejším vládnoucím rodem. Usadil se ve Španělsku, kde se v roce 1921 oženil. Po smrti svého otce Gottfrieda (1860–1933) se Max s rodinou natrvalo přestěhoval na Červený Hrádek. Viz BEČVÁŘ, Michal, *Rodina Hohenlohe-Langenburg na Červeném Hrádku: Hohenlohoové v Čechách, na Moravě a v Rakousku*, Chomutov 2011, s. 46–48, 55.

⁵⁵ Maria zdědila tyto majetky po svém otci Manueli Adriánu Nicolásovi Iturbe y Villarovi, mexickém ministerském zplnomocněnci u španělského dvora. Její matka, María de la Trinidad Scholtz-Hermensdorff y de Behrz, byla jednou „z nejzámožnějších dam španělské aristokracie“. Maria byla rovněž sestřenicí španělského krále Alfonse XIII. Vedle Červeného Hrádku získal Hohenlohe ve Španělsku panství Quejigad u Madridu, palác v Madridu, v Santillane a v Roudí a vilu v Anglél u Biarritz. Viz KOZLOVÁ, Tereza, *Max Egon zu Hohenlohe-Langenburg a Československo*, Diplomová práce, Ústav světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2016, s. 17.

⁵⁶ KOZLOVÁ, T., c. d., s. 17.

a nezávislého diplomata, skutečného Evropana, jehož jediným cílem a snažením bylo zprostředkovat mír v Evropě.⁵⁷ Ve skutečnosti však byl Max Hohenlohe jen jedním z dalších sudetoněmeckých velkostatkářů, kteří se nesmířili se ztrátou svého postavení i majetku a východisko z neuspokojivé situace hledali v zahraničí. Údajně měl Max Hohenlohe sdělit Františku Schwarzenbergovi, že spolupracuje s SdP a s nacisty pouze proto, že pokud Hitler vyhraje, pak mu určitě vrátí jeho ztracený majetek – konkrétně revíry.⁵⁸

„Pro našeho přítele a dobrodince prince Maxe Hohenlohe-Langenburg bylo snadné využít svých vynikajících kontaktů na Západě k propagaci případu sudetských Němců,“⁵⁹ vzpomínal po válce jeho přítel Reinhard Spitz (1912–2010). V Británii se snažil Hohenlohe vystupovat jako mírný a nápomocný zprostředkovatel mezi sudetskými Němci a vládou Jejeho Veličenstva. Významnou podporu získal u sira Roberta Vansittarta z britského ministerstva zahraničí, který mu poskytl další užitečné kontakty.⁶⁰

V meziválečném období požíval Max Hohenlohe značné důvěry mezi politickými špičkami na domácí i zahraniční scéně. Když v září 1938 vyvolali sudetští Němci v pohraničí nepokoje a politická situace ve státě se vyostřila, Eugen Czernin se telefonicky obrátil na Maxe Hohenlohe, který „má co dočinění s těmito záležitostmi“.⁶¹ Potvrzuje to, že byl Hohenlohe všeobecně znám pro svou dobrou orientaci v politických otázkách. Neváhali se na něj obrátit jak bývalí šlechtici, tak i politici včetně předsedy vlády Milana Hodži.⁶²

Zahraniční intervence v průběhu dvacátých let se velkostatkářům skutečně vyplatily. V roce 1928 Jan Masaryk několikrát požádal prezidentova kancléře Přemysla Šámala, aby pozemkový úřad zacházel s Maxem Hohenlohe a Alphonsem Clary-Aldringenem velmi obezřetně. „Alfons Clary, který velmi často do Anglie dojíždí, je v přátelském a nejužším vztahu s mnohými anglickými rodinami, [...] Smím-li Vás proto poprosit, abyste zvláště v jeho případech – bude-li té možnosti – vliv svůj uplatňoval, aby s ním bylo zacházeno benevolentně,

---

⁵⁷ URBACH, Karina, *Go-between for Hitler*, Oxford 2017, s. 279–280.

⁵⁸ ŠKUTINA, Vladimír, *Český šlechtic František Schwarzenberg*, 2. vyd., Praha 1990, s. 173.

⁵⁹ URBACH, K., c. d., s. 283.

⁶⁰ Sir Robert Vansittart (1881–1957) pracoval v letech 1930–1938 jako stálý státní podtajemník britského ministerstva zahraničí. K 1. lednu 1938 byl povýšen do speciálně vytvořené funkce vrchního diplomatického poradce vlády (*Chief Diplomatic Adviser to the Government*). Tím však došlo k omezení jeho vlivu a pravomocí kvůli dlouhodobým sporům s ministrem zahraničí Anthonym Edenem. Viz ELLINGER, Jiří, *Neville Chamberlain: Od usmírování k válce: britská zahraniční politika, 1937–1940*, Praha 2009, s. 144; Přesto Vansittart podporoval vyřešení sudetoněmecké otázky mírovou cestou. Seznámil Maxe Hohenlohe s kapitánem Malcolmem Christiem, britským zpravodajcem spřáteleným s nacistickými předáky. Viz URBACH, K., c. d., s. 284–286.

⁶¹ Státní oblastní archiv Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, archivní fond Rodinný archiv Czernin, nezpracovaný fond, Evžen III., deník Eugena Czernina, zápis ze 13. září 1938.

⁶² Newcastle University Library (NUL), Runciman (Walter) Archive (RWA), WR 354/22, Meme by Robert J. Stopford about the Runciman Mission to Prague, 1938.

budu Vám velmi vděčen.⁶³ Pravděpodobně byl Jan Masaryk, jakožto československý vyslanec v Londýně, přímo vystaven intervencím britských přátel sudetoněmeckých velkostatkářů, a proto se v rámci otázky pozemkové reformy silně angažoval. Tímto způsobem lze i vysvětlit, proč byli sudetoněmečtí šlechtici daleko méně postiženi zábořem pozemků, než členové Svazu československých velkostatkářů – postaraly se o to jejich zahraniční kontakty.

O propagaci sudetoněmecké otázky v Británii se nezasadil jen Clary-Aldringen či Max Hohenlohe, ale i další sudetoněmečtí šlechtici ze skupiny Hrušovanských pánů. Adolf Dubsky (1878–1953) byl předsedou vídeňské pobočky Německo-anglické společnosti, skrze niž udržoval kontakty s britskými politiky.⁶⁴ Ulrich Kinsky⁶⁵ z České Kamenice dokonce létal do Anglie svým vlastním letadlem.⁶⁶ Nešlo však jen o cesty československých velkostatkářů do Británie. Řada britských politiků navštěvovala sídla českých šlechticů v Československu a v londýnských kruzích pak rozšiřovala zprávy o politické situaci ve střední Evropě. Jména takových Britů lze nalézt i v návštěvní knize Khuen-Lützwů z Hrušovan. Krátký čas zde strávil Arnold J. Toynbee, ředitel *Chatham House* v Londýně a poradce britského ministerstva zahraničí.⁶⁷ V červnu 1937 pronesl v Královském institutu pro mezinárodní záležitosti řeč o svých dojmech, které si přivezl z cest po střední Evropě. Během svého pobytu v Německu, Československu, Rakousku i Maďarsku se zajímal o situaci zdejších menšin a navštívil i československé pohraničí. „Nemusíte žít dlouho v jakékoliv části střední Evropy, ani se dívat příliš pozorně, abyste rozpoznali to zdejší utrpení. Rozhodně jsem odjel s dojmem, že dříve či později musí dojít k nějakým dalekosáhlým změnám v této části světa; změnám ve formě konsolidace současně rozčleněné Podunajské oblasti.“⁶⁸ Lze samozřejmě spekulovat o tom, do jaké míry se v jeho slovech odrážel vliv proněmeckých šlechticů, se kterými se A. Toynbee setkával. Nicméně tento příklad ilustruje typický názor, který v průběhu meziválečného období převládl v britských politických kruzích. Českým aristokratům se podobnými způsoby podařilo získat ve Velké Británii celou řadu příznivců. Zpočátku hledali především podporu pro revizi

---

⁶³ JELÍNKOVÁ, D., *Transformace životní reality Alfonse Clary-Aldringena v postimperiálním světě: postoje, strategie, konsekvence*, in: HAZDRA, Z. – HORČIČKA, V. – Županič, J. (eds.), *Šlechta střední Evropy...*, s. 117.

⁶⁴ Německo-anglická společnost (*Deutsch-Englische Gesellschaft*) byla sesterskou organizací Anglo-německé společnosti (*Anglo-German Fellowship*), založené v Anglii 1935 po podepsání anglo-německé námořní dohody. Anglo-německá společnost pěstovala živý společenský život, organizovala přednáškové turné a vydávala měsíční časopis *Deutsch-Englische Hefte*. Mezi její členy patřili významní britští politici i diplomaté, například lord Londonderry, Walter Runciman či Neville Henderson. Viz OUŘADOVÁ, Z., c. d., s. 64–65.

⁶⁵ Ulrich Ferdinand Kinsky (1893–1938) z knížecí větve sídlil od roku 1932 na svém statku v České Kamenici na severu Čech. Profiloval se silně proněmecky, k čemuž pravděpodobně přispěly jeho dlouhodobé pobyty ve vídeňském paláci na Freyungu. Viz VALENTA, A., c. d., s. 201–205.

⁶⁶ OUŘADOVÁ, Z., c. d., s. 91.

⁶⁷ Tamtéž, s. 79–81.

⁶⁸ NUL, RWA, WR 287/4, “Impressions of Central Europe,” by Dr. A. J. Toynbee, being a speech given to the Royal Institute of International Affairs, June 17, 1937.

pozemkové reformy, jež by umožnila navrácení alespoň části ztracených majetků. K tomu využívali nacionální rétoriku, která přidávala jejich stížnostem na důležitosti. Zároveň se jim však podařilo zviditelnit sudetoněmeckou otázku na mezinárodním poli a přimět zahraniční publikum registrovat česko-německé spory ve střední Evropě.

2. SUDETONĚMECKÁ KRIZE

2. 1. Vzestup Sudetoněmecké strany

Ačkoliv se druhá polovina dvacátých let nesla v duchu spolupráce mezi německými a československými politickými stranami, hospodářská krize a nástup Hitlera k moci v roce 1933 zcela změnila klima v zemi.⁶⁹ Ekonomickou krizí nejvíce utrpěly sudetské oblasti s vyvinutým spotřebním průmyslem, závislým na exportu, a zdejší textilní a sklářské podniky nedokázaly ekonomickému propadu čelit. Vzhledem k faktu, že v roce 1930 bylo v průmyslu zaměstnáno celých 35 % výdělečně činných Němců, rozsáhlé propouštění postihlo právě tuto minoritu. V zimě na přelomu let 1932–1933 tvořili Němci v Československu dvě třetiny nezaměstnaných.⁷⁰ Ekonomické problémy germánské menšiny tak začaly být mylně přisuzovány národnostnímu útisku ze strany pražské vlády.

Nedostatečná pomoc od státu ještě více posílila odpor sudetských Němců vůči Československu. Vyrůstajícího napětí ve společnosti využilo nové hnutí Konrada Henleina, které se zformovalo na podzim roku 1933.⁷¹ Henlein nabídl sudetoněmeckému obyvatelstvu vybití sociální i ekonomické frustrace a dokázal si získat závratné množství příznivců. Oficiální rétorika strany se v počátcích pohybovala v mezích zákona, neboť jinak by jí hrozilo rozpuštění, stejně jako v případě dvou jiných sudetoněmeckých stran DNSAP a DNP.⁷² Na masové manifestaci v České Lípě 21. října 1934 se Konrad Henlein od nacionálního socialismu veřejně distancoval, ačkoliv do jeho strany krátce předtím přešlo velké množství bývalých členů zakázaných stran a sympatizantů s hitlerovským režimem.

Zásadní úspěch zaznamenala Henleinova Sudetoněmecká strana během parlamentních voleb v dubnu 1935, kdy se stala druhou nejsilnější stranou a získala jen o jeden mandát méně než česká Agrární strana. SdP ve volbách podpořilo asi 62–63 % všech německých voličů.⁷³ Zatímco se do té doby Adolf Hitler o Sudetoněmeckou stranu pravděpodobně nijak nezajímal, po volebním úspěchu v roce 1935 zahájilo říšské ministerstvo zahraničí její neoficiální financování.⁷⁴ Německý kancléř začal plánovat vojenské obsazení Československa v listopadu

---

⁶⁹ SLÁDEK, M., c. d., s. 48–50.

⁷⁰ ZIMMERMANN, V., c. d., s. 37.

⁷¹ Konrad Henlein (1898–1945) byl učitelem Německého tělocvičného svazu (*Deutscher Turnverband*) v Aši. 1. října 1933 založil Sudetoněmeckou vlasteneckou frontu (*Sudetendeutsche Heimatsfront* – SHF). Před volbami v roce 1935 byl přiměněn státem změnit název politického hnutí na Sudetoněmecká strana (*Sudetendeutsche Partei* – SdP). Viz ZIMMERMANN, V., c. d., s. 38–39.

⁷² Německá národně socialistická strana dělnická (DNSAP) či Německá nacionální strana (DNP) byly obviněny z protistátní činnosti a následně rozpuštěny. Viz SLÁDEK, M., c. d., s. 54.

⁷³ ZIMMERMANN, V., c. d., s. 39.

⁷⁴ SLÁDEK, M., c. d., s. 61–63.

1937, ovšem tehdy ještě nepočítal s přímým zapojením Henleinovy strany. Záhy mu však sudetoněmecký vůdce nabídl spolupráci s tím, že „srozumění mezi Němci a Čechy je v Československu prakticky nemožné.“⁷⁵ Princip práva národů na sebeurčení, proklamovaný americkým prezidentem Woodrowem Wilsonem (1856–1924), se následně stal účinným nástrojem nacistické zahraniční politiky a Adolf Hitler učinil z pangermanismu oficiální cíl třetí říše. Skupiny etnických Němců v českém pohraničí měly sehrát roli „trojských koňů“ či „pátých kolon“ nacistického expansionismu, rozkládajících integritu československého státu zevnitř.⁷⁶ Sudetoněmecké masy zdravily s nadšením Konrada Henleina údajně jen proto, že v něm viděly Hitlerova zástupce.⁷⁷

Politici představitelé SdP se již od počátku snažili získat na svou stranu vlivné osobnosti z Československa i zahraničí, které by jim pomohly šířit povědomí o sudetoněmecké otázce. Na sklonku roku 1935 podnikl Konrad Henlein svou první cestu do Londýna, aby zde v Královském institutu pro mezinárodní záležitosti v *Chatham House* uskutečnil přednášku o postavení Němců v ČSR. Svou oficiální rétoriku volil tak, aby nevzbudil žádné podezření; odmítal pangermanismus a hrozil se možné války Československa s Německem, jež by vedla ke zničení už tak ekonomicky strádajících Sudet. Henlein vykonal do Anglie ještě další tři cesty, v červenci 1936, v říjnu 1937 a v květnu 1938, při kterých se mu podařilo navázat kontakty s předními politiky, jakými byli Robert Vansittart či premiér Neville Chamberlain.⁷⁸ Na Vansittarta se mu podařilo při setkání v červenci 1936 udělat zvlášť dobrý dojem. Většina britských představitelů pravděpodobně uvěřila, že Henlein není spolčen s Berlínem, jak sám při každé návštěvě prohlašoval.⁷⁹

Mezi významné „pomocníky“ Sudetoněmecké strany patřila i řada proněmecky smýšlejících šlechticů. Zpočátku se sice stavěli k Henleinově hnutí nejistě a rezervovaně, v průběhu druhé poloviny 30. let se však jejich postoj začal proměňovat. V řadách německých velkostatkářů vzrostla nejen podpora Konrada Henleina, přezdívaného „Kuře“, ale i nadšení pro anšlus Rakouska a nacionalistickou ideologii. To se týká především členů skupiny Hrušovanských pánů, kteří definitivně rezignovali na habsburský monarchismus a rozhodli se spojit svou budoucnost s třetí říší. Nejaktivnějším propagátorem nacismu byl Karl Khuen-Lützow (1879–1963) z Hrušovan, který na svém rodném sídle v Emině dvoře hned několikrát

---

⁷⁵ Henleinovo memorandum z 19. listopadu 1937 Adolfu Hitlerovi. Viz KURAL, Václav, *Konflikt místo společenství? Češi a Němci v Československém státě (1918–1938)*, Praha 1993, s. 164–165.

⁷⁶ HOUŽVIČKA, V., c. d., s. 162.

⁷⁷ BRÜGEL, J. W., c. d., s. 364–365.

⁷⁸ SLÁDEK, M., c. d., s. 64.

⁷⁹ VYŠNÝ, P., c. d., s. 8.

hostil Konrada Henleina. Jeho žena Nora se velmi dobře znala s R. Vansittartem, jehož informátor, plukovník Graham Christie, Khuenovy rovněž často navštěvoval.⁸⁰ V roce 1935 se Henleinovi podařilo zcela ovládnout *Völkerbundligu* a využít kontakty jejích členů k propagaci vlastní věci. Byl to právě Alphons Clary-Aldringen, který udělal z *Völkerbundligy* povolný nástroj SdP.⁸¹ V novinách se psalo o tom, že „hrabata a princové nosí chomout SdP“, neboť mezi sebou vybrali 10 milionů Kč na podporu Sudetoněmecké strany.⁸² Nadšení pro Henleinovo hnutí bylo mezi bývalými šlechtici skutečně značné. Československý vyslanec v Londýně Jan Masaryk práci sudetoněmeckých velkostatkářů shrnuje následovně: „Několik důvěrníků SdP je v Londýně. Jsou slyšení směrodatnými lidmi. Tvrdí, že ČSR se nechce dohodnout, že Beneš kazí Hodžovu práci, že SdP bude postavena před *fait accompli*, které nemůže přijmouti. [...] Oldřich Kinský zde proti nám pracuje také.“⁸³ Pronacistická orientace Ulricha Kinského byla natolik zjevná, že ho československé úřady daly policejně sledovat. Jan Masaryk o něm hlásil do Prahy, že si počíná „obzvlášť zavile“ neboť „několika lidem tvrdil, že Československo jakožto bolševickou stvůru je třeba rozdrtit...“⁸⁴ Jeho podpora nacistického režimu byla všeobecně známá v kruzích šlechtických i politických. Kinského neskrývané nadšení z anšlusu Rakouska detailně popisuje Cecilia Sternbergová ve svých vzpomínkách.⁸⁵

Přestože se čeští aristokraté dlouhodobě pokoušeli zviditelnit sudetoněmecký problém v zahraničí, britská vláda začala tuto otázku aktivně řešit až v druhé polovině 30. let. Před rokem 1935 poutala hlavní pozornost londýnských politiků Indie, bojující za nezávislost. Když později došlo v Británii k zahraničně-politickému obratu, Hitlerova pozice v Evropě byla již poměrně stabilizovaná.⁸⁶ Henlein při své návštěvě Londýna naznačil Vansittartovi, že pokud se mu nepodaří vyjednat u československé vlády dostatečné ústupky, mohl by být ve vedení SdP nahrazen někým radikálnějším, což by vedlo k přímému zapojení Německa a k případné válce.⁸⁷ Později dokonce přiznal, že by většina sudetských Němců uvítala

---

⁸⁰ OUŘADOVÁ, Z., c. d., s. 63–65.

⁸¹ GLASSHEIM, E., c. d., s. 185; přesto dal Clary-Aldringen své sympatie k Henleinovi najevo až dva měsíce před začátkem Runcimanovy mise, kdy se rozhodl vstoupit do řad SdP. Viz JELÍNKOVÁ, D., *Transformace životní reality Alfonse Clary-Aldringena...*, s. 121.

⁸² *Polední list*, č. 240, roč. 12, úterý 30. srpna 1935 [sic!], s. 1. [správně 1938 – pozn. autorky]

⁸³ Archiv ministerstva zahraničních věcí (AMZV), archivní fond (AF) Telegramy došlé a odeslané I, Telegramy došlé, 1938, telegramy č. 351–700, IV/1938–VIII/1938, evid. j. 73, telegram z 19. července 1938. Přístupné z: <http://badatelna.eu/fond/157735/reprodukce/?zaznamId=774901&reproId=763134>, [cit. 2020-03-07].

⁸⁴ Tamtéž, AF II. sekce – politická, 1918–1939 (1949), Trezorové spisy, kart. 21, evid. j. 107.538, Telegram Jana Masaryka z 22. 7. 1938.

⁸⁵ STERNBERGOVÁ, Cecilia, *Cesta: Paměti české aristokratky*, Praha – Litomyšl 2002, s. 146–147.

⁸⁶ ELLINGER, J., c. d., s. 72–77.

⁸⁷ VYŠNÝ, P., c. d., s. 8–9.

připojení k třetí říši a varoval, že tomuto scénáři může zabránit pouze společný nátlak Británie a Francie na pražskou vládu.⁸⁸

Britská zahraniční politika druhé poloviny 30. let byla do značné míry formována přístupem nového velvyslance v Berlíně Nevila Hendersona. V květnu 1937 sepsal memorandum o anglo-německých vztazích, které zásadně ovlivnilo britské politické špičky. Henderson v něm psal, že „Německo musí být v daný moment považováno za vůbec nejzávažnější hrozbu“, avšak nabádal k navázání přátelských vztahů, které by podle něj vytvořily účinnější zbraň než budování mocenských bloků na kontinentu. Za hlavní nacistické cíle označil připojení Rakouska a Sudet, expanzi na východ a obnovení koloniálního vlastnictví. Británie by prý měla být připravena podvolit se, neboť to „neznamená žádné ohrožení britských zájmů“. V opačném případě by se musela připravit na ničivý konflikt, přičemž by se jen opakovala situace z Velké války. Henderson neviděl důvod, proč by měla Velká Británie bránit revizi hranic ve střední Evropě, která nikdy nepředstavovala oblast jejích životních zájmů.⁸⁹

Československé politické špičky se pokusily pojistit proti německé agresi systémem mezinárodních smluv, které zavazovaly signatářské země k vzájemné pomoci. Společnost národů jakožto garant versailleského systému se ukázala být už dávno zcela nefunkční. Již v roce 1924 podepsala Francie s Československem smlouvu o přátelství a spojení, která zavazovala obě strany k vojenské akci v případě napadení.⁹⁰ Na ni pak navazovala smlouva se Sovětským svazem z května 1935 o vzájemné pomoci. SSSR bylo však povinno zasáhnout pouze v případě, že se do konfliktu o Československo zapojí i Francie. Ačkoliv Británie neuzavřela žádnou přímou dohodu s Československem, měla obranné závazky vůči Francii kvůli Locarnským smlouvám z roku 1925. V případě napadení Československa by tak byla Anglie zatažena do války společně se svým francouzským spojencem. Po anšlusu Rakouska v březnu 1938, kdy bylo zcela evidentní, že dalším cílem nacistického expanzionismu bude Československo, v britském kabinetu převládl odpor ke vstupu do války kvůli poměrům ve střední Evropě. „Britské veřejné mínění by nikdy nepřijalo jako důvod našeho vstupu do války to, že budeme upírat Sudetákům právo na sebeurčení,“ shrnul situaci v březnu 1938 William Strang.⁹¹ Vyjadřoval tím přesvědčení, které v britské veřejné sféře v tu dobu převažovalo.

Jelikož nebylo v britském zájmu vést válku o Československo, hledali jiný způsob, jak zamezit vypuknutí konfliktu. První výzvu k urovnání sporu mezi pražskou vládou a henleinovci

---

⁸⁸ Tamtéž, s. 13.

⁸⁹ ELLINGER, J., c. d., s. 128–131.

⁹⁰ SLÁDEK, M., c. d., s. 71.

⁹¹ ELLINGER, J., c. d., s. 167.

přednesl prezidentu Edvardu Benešovi britský vyslanec v Praze Basil C. Newton už v listopadu 1937.⁹² Varoval jej před možností německé agrese ve střední Evropě a poznamenal, že neschopnost vlády vyřešit sudetoněmecký problém poskytuje „pokušení extremistům v Německu“.⁹³ Šlo o první náznak britské zainteresovanosti v politickém vývoji střední Evropy.

Pražská vláda si byla dobře vědoma hrozícího nacistického nebezpečí a snažila se dosáhnout konsenzu se zástupci sudetoněmeckých voličů. V dubnu 1937 předložil Henlein svůj vlastní návrh na ochranu německého národa, ten však vláda odmítla jako protiústavní. Nakonec se premiér Milan Hodža rozhodl osobně přijmout Konrada Henleina, faktického vůdce Sudetoněmeckého hnutí, přestože nebyl členem parlamentu. Poprvé se setkali 16. října 1937 a shodli se na potřebě dosáhnout vzájemné dohody v rámci státu. Henlein však neměl v plánu slevit ze svých požadavků na autonomii Sudet – naopak měly jeho nároky ještě narůstat po tajné dohodě s Adolfem Hitlerem.⁹⁴

Za přispění nacistické propagandy v tisku i rozhlase, jež idealizovala život ve třetí říši, docházelo mezitím k další radikalizaci sudetského obyvatelstva. Anšlus Rakouska v březnu 1938 mu poskytl nové naděje na sjednocení všech Němců v jednom státě. Pod heslem „Jeden národ, jedna říše, jeden Vůdce!“ nabírala SdP další a další členy. Jen v rozmezí pěti měsíců od února do června 1938 vzrostl jejich počet o více jak 789 500 členů.⁹⁵ Henlein tak začal být považován za hlas sudetských Němců a jeho oficiální požadavky byly vnímány jako požadavky celé germánské minority. Hromadný vstup do strany však nebyl způsoben pouze nacionalistickým vzepětím, ale rovněž vyhrožováním, nátlakem a vyvolanou panikou. Zastrasování z řad členů SdP bylo v Sudetech na denním pořádku.⁹⁶

K první osobní schůzce mezi Adolfem Hitlerem a Konradem Henleinem došlo 28. března 1938 v Berlíně,⁹⁷ ačkoliv ve spojení byli již delší dobu. V březnu 1938 mu říšský kancléř uložil, aby vznášel na československou vládu takové požadavky, které by byly pro Čechy nepřijatelné. Hitlerovým cílem bylo využít spor mezi sudetskými Němci a pražskou

---

⁹² Basil Cochrane Newton (1889–1965) byl britským vyslancem v Praze v letech 1937–1939. Nahradil svého předchůdce Josepha Addisona, který byl znám svým nesnášenlivým postojem k Československu. Newton jej nahradil, neboť Addison ztratil veškerý svůj vliv na pražské politiky. Newton byl však jeho názory do značné míry ovlivněn. Ani on neměl příliš pochopení pro československou vládu a v tomto směru ovlivňoval smýšlení londýnských státníků. Viz NEVILLE, Peter, *Nevile Henderson and Basil Newton two British envoys in the Czech crisis 1938*, in: *Diplomacy & Statecraft*, Vol. 10, No. 2–3, 1999, s. 258–259.

⁹³ VYŠNÝ, P., c. d., s. 14–15.

⁹⁴ SLÁDEK, M., c. d., s. 65–66.

⁹⁵ ZIMMERMANN, V., c. d., s. 51–52.

⁹⁶ HOUŽVIČKA, V., c. d., s. 172; jak prohlásil německý sociální demokrat Wenzel Jaksch: „Německým voličům denně tlouče do hlavy, že brzy přijde německá armáda, a pak budou ti, kteří volili sociální demokraty, pověšeni na prvním stromě.“ Viz SLÁDEK, M., c. d., s. 92.

⁹⁷ SLÁDEK, M., c. d., s. 81.

vládou jako záminku k napadení Československa. Řídící se instrukcemi, sestavil Henlein osm bodů Karlovarského programu, které zveřejnil 24. dubna 1938. Sudetoněmecká strana si v nich kladla požadavky jako vlastní autonomii v rámci Československa či svobodu přihlásit se k německému světovému názoru (*Weltanschauung*).⁹⁸ Podle očekávání československá vláda tyto požadavky odmítla, neboť jejich naplnění by ohrozilo suverenitu státu a umožnilo vznik totalitního režimu v pohraničí. Zatímco rozhovory mezi pražskou vládou a německými aktivistickými stranami mohly pokračovat, jednání s henleinovci stagnovala. Britové pozorně sledovali situaci ve střední Evropě a byli odhodláni zakročit, pokud dojde k vyostření mezinárodní situace. To na sebe však nenechalo dlouho čekat a britská vláda se záhy odhodlala k diplomatické intervenci, jež neměla v evropské historii obdoby.

2. 2. Přípravy mise

Myšlenka případné britské mediace sudetoněmeckého sporu se prvně objevila již v březnu 1938. Jan Masaryk se s prosbou o pomoc Československu obrátil 14. března na britského ministra Samuela Hoarea, vikomta Templewooda. Ten už tehdy Masarykovi navrhl, aby Beneš požádal vlády Británie a Francie o zprostředkování rozhovorů mezi jeho vládou a Sudetoněmeckou stranou. Masaryk o daném návrhu Beneše informoval počátkem dubna. Pravděpodobně se o této možnosti v pražských politických kruzích diskutovalo, neboť o několik dní později se i britský vyslanec Basil Newton v dopise britskému ministru zahraničí lordu Halifaxovi přimlouval za vyslání „neoficiálního britského prostředníka“, který by se těšil důvěře obou znesvářených táborů.⁹⁹ Údajně celý plán upadl v zapomnění poté, co se Beneš rozhodl vyrovnat se sudetskými Němci skrze nově připravovaný národnostní statut.¹⁰⁰ Ten by ustanovil plnou jazykovou rovnost, upravoval zastoupení jednotlivých národností ve veřejných službách a poskytoval národnostním skupinám plnou kulturní, správní a sociální autonomii.¹⁰¹

---

⁹⁸ Požadavky Karlovarského programu: 1. Zajištění plné rovnosti práv a postavení mezi německou národnostní skupinou a českým národem. 2. Uznání sudetoněmecké národní skupiny jako právnické osoby s cílem zaručit jí rovnoprávné postavení ve státě. 3. Určení a uznání Němci obývaného území. 4. Vytvoření německé autonomní správy pro všechny oblasti veřejného života, které se dotýkají zájmů a záležitostí německé národnostní skupiny. 5. Uzákonění zákonných opatření na ochranu těch občanů státu, kteří žijí mimo stanovené hranice území obývaného jejich národností. 6. Odstranění nespravedlností spáchaných na sudetských Němcích od roku 1918 a náprava škod vzniklých z těchto nespravedlností. 7. Uznání a uplatňování principu: němečtí veřejní činitelé na německém území. 8. Plná svoboda přihlásit se k německé národnosti a německé politické filosofii (*Weltanschauung*). Viz SLÁDEK, M., c. d., s. 82–83.

⁹⁹ Edward Frederick Lindley Wood, 1. vikomt z Halifaxu (1881–1959), působil v letech 1926–1931 jako generální guvernér a místokrál v Indii. Ve vládě zasedal několikrát jako ministr školství, zemědělství a krátce byl i ministrem války. Post ministra zahraničí zastával v letech 1938–1940 a prosazoval sblížení s Německem.

¹⁰⁰ ELLINGER, J., c. d., s. 182–183.

¹⁰¹ Více k tomuto tématu viz KUKLÍK, Jan – NĚMEČEK, Jan, *Od národního státu ke státu národností?: národnostní statut a snahy o řešení menšinové otázky v Československu v roce 1938*, Praha 2013, s. 290.

Vstřícně se k novému návrhu zákona stavěli zástupci německých aktivistických stran.¹⁰² Sudetoněmecká strana však tento návrh odmítla jako nedostatečný, neboť nesplňoval všechny podmínky požadované v Karlovarském programu. Poslanec za německou sociálně demokratickou stranu Wenzel Jaksch oproti tomu v květnu 1938 uvedl, že SdP odmítá menšinový statut „neoprávněně, neboť ve statutu jsou podmínky přijatelné, a my se jistě již dohodneme“.¹⁰³ Navzdory nadějím, vkládaným do rýsující se dohody, však jednání s henleinovci i nadále stagnovala.

K prohloubení sudetoněmecké krize došlo v druhé polovině května 1938 kvůli poplašné zprávě o shromažďování německých armádních jednotek k útoku. Pražská vláda zareagovala částečnou mobilizací 21. května a vojenským obsazením Sudet, což silně znepokojilo britské i francouzské politiky. Britové v tu chvíli uplatnili svou politiku „dvojí nejistoty“ – ačkoliv byl vládní kabinet rozhodnut nevstoupit do případné války o Československo, v Německu se snažil vyvolat přesně opačný dojem a znejistit tím nacistické vojenské špičky. Chamberlain byl později přesvědčen, že touto taktikou odvrátil hrozbu nacistického útoku na ČSR. Odmítal však pasivně vyčkávat, až dojde k vypuknutí konfliktu – a tehdy se znovu vynořil nápad na vyslání nezávislého zprostředkovatele do Československa.¹⁰⁴ Již v noci 22. května Halifax odeslal Hendersonovi a Newtonovi telegram, ve kterém navrhoval vyslání britského zprostředkovatele do Sudet. V následujících dnech byla tato informace předána i Janu Masarykovi a německému státnímu tajemníkovi Ernstu von Weizsäckerovi (1882–1951). Konkrétnějších tvarů mise začala nabývat až v druhé polovině června, kdy britský vládní Výbor pro zahraniční politiku schválil vyslání mediátora do ČSR v případě ztroskotání současných jednání.¹⁰⁵ Zprávy o tom, kdo byl hlavním propagátorem britské mediacce, se různí. Přestože se Neville Chamberlain v zahraničně-politických záležitostech angažoval daleko více než jeho předchůdce Stanley Baldwin,¹⁰⁶ hlavní díl organizace mise spočíval spíše na lordu Halifaxovi. Podle Jonathana Wallace nebyl britský premiér v plánování mise zpočátku příliš zainteresován, neboť mu leželo na srdci hlavně zlepšení vztahů mezi Velkou Británií a třetí říší a nezávislost Československa pro něj nebyla podmínkou pro zachování míru v Evropě.¹⁰⁷

---

¹⁰² Po volbách v roce 1935 zůstalo v československém parlamentu 22 zástupců německých aktivistických stran, jimiž byly Německá sociálnědemokratická strana dělnická, Svaz zemědělců a Německá křesťansko-sociální strana. SdP oproti nim získalo 44 křesel. Tamtéž, s. 18.

¹⁰³ HOUŽVIČKA, V., c. d., s. 173.

¹⁰⁴ ELLINGER, J., c. d., s. 180–182.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 183, 492.

¹⁰⁶ Neville Chamberlain vystřídal Stanleyho Baldwina v květnu 1937. Krátce na to po něm převzal i post vůdce Konzervativní strany. Viz ELLINGER, J., c. d., s. 111–113.

¹⁰⁷ WALLACE, Jonathan, *The Political Career of Walter Runciman, 1st Viscount Runciman of Doxford (1870–1949)*, Disertační práce, University of Newcastle upon Tyne 1993, s. 363–364; Československý vyslanec v Londýně Jan Masaryk se domníval, že šlo o nápad ministerského předsedy Nevilla Chamberlaina, na rozdíl od

Samotný proces výběru vhodného kandidáta na zahraniční misi byl zdoluhavý a lord Walter Runciman nebyl zdaleka prvním favoritem. Zaměstnanci *Foreign Office* hledali váženou osobu mezinárodního věhlasu, která by nemohla být žádnou stranou obviněna z jakékoliv předpojatosti. Vzhledem k tomu, že Britové chtěli zdůraznit nezávislost emisara na vládě Jeho Veličenstva, nemohlo jít o osobu spojovanou s premiérem či s jednotlivými ministry. Z toho důvodu nepřicházel v úvahu ani britský vyslanec v Praze, neboť hrozilo, že by mohl jménem britské vlády přijmout závazky, které by se ukázaly být nesplnitelnými. Přesto však muselo jít o osobnost s politickými zkušenostmi. Prvním Halifaxovým návrhem byl lord Lothian (1882–1940), který se dlouhodobě zajímal o zámořské záležitosti, byl členem Anglo-německé společnosti a dvakrát se setkal s Hitlerem. Uvažoval i o Horace Rumboldovi (1869–1941), který sloužil v letech 1928–1933 jako britský vyslanec v Berlíně – nepřijatelným byl však pro svůj veřejně známý odpor k nacismu. V úvahu pak přicházel i Richard Feetham (1874–1965), člen Jihoafrického nejvyššího soudu (*South African Supreme Court*) s bohatými zkušenostmi v zahraničních otázkách. Tito tři však byli odmítnuti kvůli nedostatečným zkušenostem s menšinovými problémy. Určitou dobu uvažovali zaměstnanci *Foreign Office* i o některém z bývalých guvernérů Indie, konkrétně o lordu Hayleym (1872–1969), Geoffreymu de Montmorency (1876–1955), Montague Butlerovi (1873–1952) a Herbertu Emersonovi (1881–1962). Basil C. Newton však odmítl jakoukoliv spojitost britského emisara s indickými koloniemi – podle něj by Češi i Němci vnímali jako urážku, kdyby jejich spory byly kladeny na roveň koloniálních záležitostí.¹⁰⁸

Jméno Waltera Runcimana (1870–1947), 1. vikomta z Doxfordu,¹⁰⁹ bylo s misí do Československa poprvé spojeno 22. června 1938. Sir Horace Wilson, přední Chamberlainův poradce, přinesl na *Foreign Office* memorandum s pěti návrhy; jde o jediný dochovaný záznam, prokazující zájem premiéra Chamberlaina o misi v jejích počátcích. Na seznamu se nacházel například Harold Macmillan (1894–1986), známý svou činností v řadě speciálních komisí ve finanční oblasti. Zmíněn byl i historik a liberální exministr H. A. L. Fisher (1865–1940), který by mohl zhodnotit sudetoněmecký spor z historického hlediska – nepřijatelným byl však pro svůj vysoký věk a chatrné zdraví. Úspěšný průmyslník Arthur Balfour, lord Riverdale, měl oproti tomu široké zahraniční kontakty především mezi nacisty. Další navržené jméno – Sir Norman Raeburn – se zdálo Wilsonovi veřejně málo známé. Posledním kandidátem na post

---

britských žurnalistů, kteří jej přičítali přímo Halifaxovi. Viz BENEŠ, E. – HAUNER, M. (ed.), *Paměti...*, sv. 1, s. 256–257.

¹⁰⁸ PALMER, K., c. d., s. 207–210.

¹⁰⁹ Doxford ve Skotsku, nikoliv Oxford, jak mylně uvádí J. W. Brügel a J. Ellinger.

emisara byl Walter Runciman.¹¹⁰ K němu si Wilson poznamenal, že jeho „zmatené [*puzzling*] chování by bylo za určitých okolností výhodou. Někdo by jej musel doprovodit a odvést za něj většinu práce, ale mohlo by se na něj spolehnout, že předloží požadované výsledky. Na pohled ne zcela vzorový vyjednávač, ale schopný jemnocitu, což by se mohlo ukázat být potřebným.“¹¹¹

Lord Walter Runciman, šedesáti sedmiletý exministr a lodní magnát, měl za sebou čtyřicet let bohaté politické praxe, ačkoliv se zabýval spíše domácími nežli zahraničními záležitostmi.¹¹² Zastával nejvyšší posty na ministerstvu školství (*Board of Education*, 1908–1911), ministerstvu zemědělství (*Board of Agriculture*, 1911–1914) a ponejvíce ministerstvu obchodu (*Board of Trade*, 1914–1916 a 1931–1937).¹¹³ Tento silně věřící muž a liberál vždy podporoval mírová a kompromisní řešení. Pracoval pod pěti premiéry, kteří si byli dobře vědomi jeho schopnosti umírněně vyjednávat. V lednu 1937 byl například vyslán do Spojených států amerických za prezidentem Rooseveltem s cílem utužit vazby mezi Velkou Británií a USA, jež by vytvořily protiváhu sílicímu Japonsku, Německu a Itálii.¹¹⁴ Chamberlain nepochybně choval drobnou naději, že by Runcimanova angažovanost ve střední Evropě mohla přilákat pozornost amerického impéria a získat třeba i jeho politickou podporu.¹¹⁵

Runcimanův význam skutečně nebyl zcela zanedbatelný. Britský ministr zahraničí lord Halifax mu dokonce na jaře 1938 navrhl, aby během své dovolené na palubě jachty *Sunbeam* navštívil Řím a pokusil se setkat s Mussolinim. Ačkoliv Runciman tento návrh odmítl, svědčí to o důvěře, kterou vkládal ministr zahraničí v Runcimana jakožto v neoficiálního britského vyslance.¹¹⁶ Sám lord údajně disponoval i řadou kontaktů na některé nacistické politické činitele z dob strávených v čele ministerstva obchodu a díky vyjednávání o německé obchodní dohodě z roku 1934. Jeho syn Leslie (1900–1989) byl rovněž znám mezi Němci i Američany pro své mezinárodní politické styky, v srpnu 1939 dokonce neoficiálně jednal s Hermannem Göringem.¹¹⁷ A tak, ačkoliv již v roce 1938 Runciman nebyl členem vlády, jeho jméno mezi

---

¹¹⁰ PALMER, K., c. d., s. 210–213.

¹¹¹ MCMULLOCH, Tony, *Franklin Roosevelt and the Runciman Mission to Czechoslovakia, 1938: A new perspective on Anglo-American relations in the era of appeasement*, in: *Journal of Transatlantic Studies*, Vol. 1, No. 2, 2003, s. 155.

¹¹² *Bristol Evening Post*, 1. 8. 1938.

¹¹³ PALMER, K., c. d., s. 216.

¹¹⁴ WALLACE, J., c. d., s. 353–356.

¹¹⁵ MCMULLOCH, T., c. d., s. 153.

¹¹⁶ WALLACE, J., c. d., s. 363.

¹¹⁷ NUL, RWA, WR ADD.A/16/2, Leslie Runciman's account of his visit to meet Goering and marked "Secret", dopis Leslieho Runcimana Walteru Runcimanovi z 15. srpna 1939.

politickými špičkami stále silně rezonovalo.¹¹⁸ Jako jeden z argumentů pro vyslání Runcimana do Prahy mohlo být i to, že údajně ovládal němčinu.¹¹⁹

Podstatná byla jistě i shoda Waltera Runcimana a Chamberlaina ohledně otázek zahraniční politiky. Zatímco mnozí političtí představitelé odmítali pokračovat v *appeasementu* vůči Německu po nástupu Adolfa Hitlera k moci, Chamberlain o nějakém zásadním obratu v tradiční zahraniční politice neuvažoval.¹²⁰ Ovšem na vině nebyly nacistické sympatie, nýbrž strach z válečného konfliktu. Ministerský předseda byl příliš silně poznamenán vzpomínkami na hrůzy první světové války a děsila jej jen pouhá představa, že by podobně ničivý konflikt mohl vypuknout znovu.¹²¹ Společně s dalšími doufal, že cestou ústupků se mu podaří zmírnit expanzionistické tendence nacistického Německa a zajistit Evropě tolik žádoucí mír. Lord Runciman se s těmito Chamberlainovými představami plně ztotožňoval a představoval tudíž v dané situaci ideálního zahraničního emisara.

Když Halifax seznámil 29. června Runcimana s plánem, na jehož základě by jej vyslal do Prahy urychlit jednání mezi Sudetoněmeckou stranou a pražskou vládou, jeho reakce byla odmítavá. Ve svém dopise z 30. června Halifaxovi sdělil, že přítomnost nějakého vměšujícího se pozorovatele by jen zhoršila celkovou atmosféru.¹²² Nicméně po následném nátlaku Halifaxe a vyjasnění některých podrobností nakonec lord se svou účastí na misi souhlasil. Jeho úkolem mělo být pouhé zprostředkování dohody mezi Čechoslováky a sudetskými Němci. Runciman si měl počínat zcela nezávisle na britské vládě; neobdržel by žádné instrukce a za své kroky by nebyl nikomu odpovědný. Sám lord souhlasil pod podmínkou, že nejprve získá oficiální souhlas od všech stran sporu. Netajil se však se svými pochybnostmi, zda existuje vůbec nějaká šance na úspěch.¹²³

Neochotu riskovat válku v Evropě sdíleli s britskými státníky i jejich francouzští kolegové. Během návštěvy lorda Halifaxe v Paříži v druhé polovině července došli společného závěru, že je třeba více tlačit na Prahu, aby vyšla vstříc požadavkům henleinovců. Halifax předložil návrh na vyslání britské mise do Československa francouzskému prezidentu Daladierovi a ministru zahraničních věcí Bonnetovi 20. července. Daladier dal k provedení

---

¹¹⁸ WALLACE, J., c. d., s. 363–365.

¹¹⁹ *Evening Standard*, 27. 7. 1938.

¹²⁰ Odpor vůči usmiřování Německa po nástupu Hitlera k moci vyjádřil na jaře 1933 například konzervativní poslanec Austen Chamberlain: „Usmiřovat Hitlera je něco zcela jiného, než usmiřovat předchozí německé vlády. Není *appeasement* jako *appeasement*.“ Viz ELLINGER, J., c. d., s. 53.

¹²¹ Tamtéž, s. 63.

¹²² „[...] *as an intruding watchman, with nothing else to take me there would create a poor atmosphere*“. Viz NUL, RWA, WR 292/36, Letters and telegrams to and from WR on the eve of his Mission to Czechoslovakia, 1938, dopis W. Runcimana lordu Halifaxovi z 30. června 1938.

¹²³ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z období 11.–18. července 1938.

mise souhlas, ačkoliv v tuto chvíli ještě stále trval na tom, že své závazky vůči ČSR v případě válečného konfliktu dodrží.¹²⁴

Toho samého dne navštívil Edvarda Beneše britský vyslanec v Praze Basil Newton, aby jej zpravil o návrhu jeho vlády vyslat do Československa lorda Runcimana jakožto „pozorovatele, pomocníka a prostředníka“ v dosavadních jednáních se sudetskými Němci. Prezident Beneš upřímně vyjádřil své překvapení a rozčarování nad vměšováním Britů do vnitrostátních záležitostí Československa. Věřil, že v takovém případě Británie přebírá plnou zodpovědnost za celou německo-československou krizi. Newton varoval Beneše, že v případě odmítnutí Runcimanovy mise bude pražská vláda obviněna z neochoty přistoupit na mírové řešení sudetoněmeckého sporu. Po obeznámení s francouzským stanoviskem a projednání návrhu v rámci vládního kabinetu sdělil 23. července Hodža Newtonovi předběžné přijetí Runcimanovy mise. Následně bylo mezi oběma vládami smluveno komuniké, v němž československá vláda oficiálně požádala Londýn o zprostředkovatelskou misi Runcimana v Praze.¹²⁵

Ke schválení plánovaného kroku byla vyzvána i německá vláda v Berlíně. Zpráva o vyslání lorda Runcimana do ČSR byla von Weizsäckerovi oficiálně oznámena britským velvyslancem Hendersonem v Berlíně. Po konzultaci s ministrem zahraničí Joachimem von Ribbentropem (1893–1946) se však odmítl ke stanovisku německé vlády vyjadřovat, neboť zpráva o Runcimanově misi už mezitím unikla do britských novin a nebylo možno ji odvolat.¹²⁶ Podle neoficiálních zpráv německá vláda nesla nelibě rozhodnutí britské vlády vměšovat se do sudetoněmeckého sporu, neboť tím narušovala nacistické plány.¹²⁷ Svůj odpor však nacistické ústředí nemohlo veřejně ventilovat, neboť by tím vyslalo jasný signál o tom, že si nepřeje mírové řešení sporu.

V rámci samotné Sudetoněmecké strany už od počátku nepanovala shoda ohledně přijetí Runcimana jako zprostředkovatele v jednání. Ačkoliv 26. července večer poslanec za SdP Ernst Kundt Runcimanovu misi schválil, stále chyběl oficiální souhlas faktického vůdce hnutí Konrada Henleina.¹²⁸ Vansittart požádal 22. července Maxe Hohenlohe, aby vyhledal Henleina a informoval se o jeho postoji k plánované britské mediaci.¹²⁹ Henlein však zaujal pesimistické

---

¹²⁴ BENEŠ, E. – HAUNER, M. (ed.), *Paměti...*, sv. 1, s. 252–256.

¹²⁵ Tamtéž, s. 257–264.

¹²⁶ Zpráva se objevila v *News Chronicle*. Viz AMZV, AF II. sekce – politická, 1918–1939 (1949), Trezorové spisy, kart. 21, evid. j. 115.013, Telegram z 9. srpna 1938.

¹²⁷ PALMER, K., c. d., s. 239.

¹²⁸ *Evening Standard*, 27. 7. 1938.

¹²⁹ Když se Max Hohenlohe dozvěděl od Vansittarta o plánované britské misi, sám se nabídl do role mediátora. Vansittart jej však odmítl, neboť v tu dobu bylo již o osobě zprostředkovatele rozhodnuto. Viz PALMER, K., c. d., s. 201.

stanovisko a principi Hohenlohe sdělil, že nevěří v nezájatost lorda Runcimana, neboť byl jistě ovlivněn československým vyslancem v Londýně.¹³⁰ Je zcela evidentní, že mu tato britská aktivita hatila plány. Toto ostatně potvrzuje i zápis v deníku říšského ministra propagandy Josepha Goebbelse ze 30. července: „Rozhovor s Henleinem. Je dobré mysli. Vyslání Runcimana mu nesedí, mohlo by ho dostat do úzkých. Avšak je tady ještě možnost přijmout a pak kritizovat.“¹³¹ Oficiální plátek SdP *Die Zeit* misi předem odsoudil k nezdaru, neboť dle něj byla propast mezi sudetskými Němci a pražskou vládou natolik široká, „že již není v lidské moci ji překonat.“¹³² Zřejmě si tak SdP připravovalo půdu pro odmítnutí jakékoliv dohody, kterou by Runciman mohl v budoucnu zprostředkovat.

Mise byla oficiálně představena v Dolní sněmovně 26. července 1938 Nevillem Chamberlainem.¹³³ Lord Halifax to samé učinil druhý den ve Sněmovně lordů; při svém proslovu parafrázoval i reakci lorda Runcimana, který si posteskl, že jej vláda posílá „osamocенého v malé loďce dprostřed Atlantiku“.¹³⁴ Již od počátku bylo samozřejmostí, že společně s lordem Runcimanem se cesty do Československa zúčastní i jeho žena Hilda, která svého manžela neopustila během žádné z jeho pracovních cest. Samotná lady byla v politice velmi aktivní, krátký čas dokonce zasedala v Dolní sněmovně po boku svého manžela.¹³⁵

Své spolupracovníky pro misi v Československu si lord vybral sám, ačkoliv svou volbu konzultoval se zaměstnanci *Foreign Office*. Po svém boku si přál mít Roberta Jemmeta Stopforda z Královském institutu pro mezinárodní záležitosti, který měl již jisté zkušenosti ze dvou indických komisí a byl považován za finančního odborníka. Dalším členem mise se stal Frank T. A. Ashton-Gwatkin, ředitel ekonomického odboru *Foreign Office*,¹³⁶ kterého z ministerstva zahraničí následovala i stenotypistka slečna Aline Tillard. Ashton-Gwatkin znal dobře Československo, neboť jej navštívil již v říjnu 1937 a s ministrem zahraničí Kamilem Kroftou jednal o ekonomických záležitostech, dotkli se však i sudetoněmeckého problému.¹³⁷ Britský tým uzavíral Geoffrey Peto, bývalý unionistický člen parlamentu, který pracoval pro

---

¹³⁰ DEJMEK, J., c. d., s. 390.

¹³¹ ČELOVSKÝ, Bořivoj, *So oder so: řešení české otázky podle německých dokumentů 1933–1945*, Šenov u Ostravy 2002, s. 159.

¹³² *Daily Express*, 29. 7. 1938.

¹³³ *The Times*, 26. 7. 1938.

¹³⁴ „I quite understand, you are setting me adrift in a small dinghy in mid-Atlantic.“ Viz Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runcimana, červenec 1938.

¹³⁵ *Eastern Daily Press*, 29. 7. 1938.

¹³⁶ Frank Trelawny Arthur Ashton-Gwatkin (1889–1976) byl v literárních kruzích znám pod pseudonymem John Paris; napsal a vydal řadu publikací, například úspěšný román „Kimono“ nebo sbírku básní „Japonský Don Juan a další básně“. Viz *The Daily Telegraph*, 30. 7. 1938.

¹³⁷ PALMER, K., c. d., s. 223.

Runcimana jako jeho parlamentní tajemník v letech 1931–1935 a byl jeho blízkým přítelem.¹³⁸ S Runcimanem do Prahy odjela i jeho osobní sekretářka slečna Rosemary Miller.¹³⁹ K misi byl dále přiřazen i Ian Leslie Henderson, stálý britský pozorovatel v Sudetech, oficiálně působící na britském vyslanectví.¹⁴⁰ Na počátku září si mise vyžádala i Davida Stephense, mladého úředníka z Dolní sněmovny, který se zabýval problémy minorit. Ačkoliv byl v tu dobu v Československu na dovolené, jeho pomoc byla velmi vítaná.¹⁴¹

Jak již bylo zmíněno výše, lord Runciman nebyl zcela neznalý zahraničních otázek a stejně tak nelze tvrdit, že by se neorientoval v politické situaci Československa, jak to prezentuje Paul Vyšný.¹⁴² Byl to právě Runcimanův londýnský dům, kde Tomáš Garrigue Masaryk v roce 1916 pronesl první řeč za vznik samostatného Československa ve své celosvětové kampani.¹⁴³ Sám Jan Masaryk o lordu napsal: „Runciman je chytrý, tvrdohlavý, nonkonformistický, klerikál, abstinents a boháč. Je upřímným obdivovatelem presidenta Osvoboditele, s nímž měl dobré styky.“¹⁴⁴ Před svým odjezdem do střední Evropy si Runciman vyžádal na *Foreign Office* veškeré materiály k sudetoněmecké krizi, které mu byly okamžitě poskytnuty. Je důležité zdůraznit, že k těmto dokumentům měl přístup pouze lord jediný, zatímco Ashton-Gwatkin, později během mise v ČSR velmi aktivní, neměl příležitost se s těmito materiály obeznámit.¹⁴⁵ Runciman si byl předem dobře vědom závislosti henleinovců na berlínské vládě a tušil, jak náročné bude najít nějaké východisko sporu. Údajně Runcimanovým osobním cílem nebylo vyjednat skutečnou dohodu, ale pouze oddálit vyostření sudetoněmecké krize.¹⁴⁶

Nicméně to bylo teprve podruhé, co Walter Runciman navštívil Československou republiku; poprvé touto zemí „pouze projížděl“.¹⁴⁷ Sám lord před svým odjezdem do střední Evropy uvedl pro maďarský plátek *Esti Ujság*, že o sudetoněmecké krizi neví „o nic víc, než kterýkoli jiný čtenář novin ve světě“.¹⁴⁸ Toto prohlášení je však pravděpodobně velmi přehnané

---

¹³⁸ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 1. srpna 1938.

¹³⁹ *Daily Sketch*, 7. 9. 1938, s. 1.

¹⁴⁰ WALLACE, J., c. d., s. 366.

¹⁴¹ NUL, RWA, WR 354/14, Meme by Robert J. Stopford about the Runciman Mission to Prague, 1938. Fotografie všech členů mise viz příloha č. 4.

¹⁴² VYŠNÝ, P., c. d., s. 133.

¹⁴³ Podle Jana Masaryka bylo hlavním důvodem to, že Runcimanův dům mohl poskytnout větší prostory než jiné londýnské domy. Nicméně Runcimanovi se znali s Janem Masarykem a o Československo se zajímali. Viz PALMER, K., c. d., s. 227.

¹⁴⁴ AMZV, AF Telegramy došlé a odeslané I, Telegramy došlé, 1938, telegramy č. 351–700, IV/1938–VIII/1938, evid. j. 73, telegram z 26. července 1938. Přístupné z: <http://badatelna.eu/fond/157735/reprodukce/?zaznamId=774901&reproId=762393>, [cit. 2020-03-07].

¹⁴⁵ PALMER, K., c. d., s. 227–231.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 235.

¹⁴⁷ *Shields Gazette*, 2. 8. 1938.

¹⁴⁸ *Lidové noviny*, 3. 8. 1938.

– není zcela jasné, proč Runciman použil tak přísná slova. Nejspíše se chtěl pouze alibisticky pojistit, že jej zahraniční státníci nebudou předem považovat za odborníka na sudetoněmeckou problematiku.

Náročný úkol, jenž před ním ležel, se mu pokoušeli usnadnit i jeho britští přátelé, kteří mu zasílali množství dopisů plných podpory. Mnozí ke svým pozdravům a přáním úspěchu připojovali i adresy svých sudetských přátel, kteří by mu usnadnili pobyt v Československu. Lord Runciman tak získal kontakt například na Dr. Ernsta Brasse, právníka a člena SdP či majitele čokoládoven Johanna Klugeho; rovněž mu bylo nabídnuto setkání s německým bankéřem Franzem Koenigsem.¹⁴⁹ Stejným způsobem mu přítel doporučil navštívit knížete Alphonse Clary-Aldringena z Teplic-Šanova, s jehož sestrou se znal a popisoval ji jako „velmi inteligentní ženu“.¹⁵⁰ V osobním dopise doporučil Runcimanovi, aby Clary-Aldringena vyhledal a promluvil si s ním, neboť „reprezentuje názory umírněných sudetských Němců“ a jeho „pohled na věc by stálo za to znát“.¹⁵¹ Pravděpodobně toto doporučení sehrálo podstatnou roli později, kdy si Runcimanovi vybírali své víkendové hostitele.

Pokud jde o Runcimanovy kontakty před začátkem samotné mise, nic nenásvědčuje tomu, že by lord udržoval nějaké bližší vztahy s některým z českých šlechticů. Hilda Runciman ve svém deníku uvádí, že se kdysi setkali s Maxem Egonem Hohenlohe-Langenburg v Londýně, neboť byl přítelem paní Margaret Greville.¹⁵² Zápis však toto setkání více nerozvádí, z čehož lze usoudit, že pravděpodobně šlo o jediné, možná i náhodné setkání. Podle Hany Slavíčkové se lord Runciman velmi dobře znal s Ulrichem Kinským z České Kamenice, se kterým se měl v Londýně několikrát setkat.¹⁵³ Jak uvádí Zora Ouřadová, když se v polovině července 1938 diskutovalo o vyslání lorda Runcimana do Československa, měl jej Kinsky údajně osobně navštívit a požádat, aby se mise ujal.¹⁵⁴ Nenalezla jsem však žádné prameny, které by tyto informace nějakým způsobem potvrzovaly – naopak z deníku Hildy Runciman

---

¹⁴⁹ NUL, RWA, WR 296, Letters, press cuttings and papers about the Runciman Mission to Czechoslovakia, 1938, Dopis Walteru Runcimanovi od sira Andrewa McFadyeana, 8. srpen 1938.

¹⁵⁰ Pravděpodobně šlo o Alphonsovu sestru Elisabeth Alexandrine (1885–1955), provdanou za belgického hraběte Henri de Baillet-Latour. Viz *Gothaischer Kalender: genealogischer Hofkalender 1924: Familienstand der regierenden und ehemals regierenden Häuser, der deutschen standesherrlichen Häuser und der meisten nicht souveränen europäischen Fürstenhäuser*, Gotha 1924, s. 289.

¹⁵¹ NUL, RWA, WR 296/85, Dopis Walteru Runcimanovi z 4. srpna 1938. Autorce práce se nepodařilo podpis odesílatele rozluštit.

¹⁵² Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 18. srpna 1938; Margaret Helen Greville (1863–1942) zastávala v britských aristokratických vrstvách důležitou společenskou roli a soustřeďovala kolem sebe kruhy významných osobností.

¹⁵³ SLAVÍČKOVÁ, Hana, *Velkostatek Česká Kamenice ve 20. století a jeho poslední majitel Ulrich Kinský*, in: Děčínské vlastivědné zprávy: časopis pro vlastivědu Děčínska a Šluknovska, Oblastní muzeum v Děčíně, Děčín, roč. 13, č. 1, 2003, s. 3–17.

¹⁵⁴ OUŘADOVÁ, Z., c. d., s. 91.

vyplývá, že Ulrich Kinsky pro ni byl cizím člověkem. Není tudíž pravděpodobné, že by mezi lordem Runcimanem a českou šlechtou existovaly skutečně blízké, natož přátelské vztahy, rozhodně ne před začátkem samotné mise. To samé se týká i dalších britských emisarů, včetně Ashton-Gwatkina, který se zvláště později ukázal být svým smýšlením nakloněn sudetským Němcům. Byl to právě Vansittart, který mu před odjezdem do Československa doporučil, aby vyhledal Maxe Egona Hohenlohe-Langenburg, což následně i učinil.¹⁵⁵

Lord Runciman a jeho tým přijížděl do Československa s nezanedbatelnými znalostmi zdejšího prostředí, minimem instrukcí od premiéra a několika málo, pokud vůbec nějakými známostmi. Záleželo čistě na nich samotných, jaký kurz vyjednávání zaujmou a s jakými lidmi se budou po dobu svého pobytu v Československu stýkat.

---

¹⁵⁵ PALMER, K., c. d., s. 232.

3. PRŮBĚH MISE

3. 1. Mise přijíždí do Prahy

V úterý 2. srpna po půl druhé odpoledne dorazili na pražské letiště první členové mise lorda Runcimana. Jednalo se o Ashton-Gwatkina, Stopforda, stenotypistku slečnu Miller a slečnu Tillard. Na letišti je uvítali i Jack Troutbeck a Ian Henderson z britského vyslanectví v Praze. Přítomno bylo i několik novinářů. Daleko více pozornosti věnovala média až příjezdu samotného lorda Waltera Runcimana druhého dne na Wilsonovo nádraží v Praze, kam dorazil krátce před třetí hodinou odpoledne.¹⁵⁶ Na rozdíl od zbytku britského týmu lord a lady Runciman upřednostnili před letadlem jízdu vlakem. *Lidové noviny* s optimismem psaly o tom, že lord Runciman „má důvěrně přátelské styky s britským ministerským předsedou; jeho názory a závěry, k nimž dospěje, budou jistě značně působit na Chamberlaina a tím na orientaci a stanovisko britské vlády“.¹⁵⁷ Ve skutečnosti Waltera Runcimana nepoutalo k premiérovi žádné přátelství; ostatně k účasti na misi jej musel přesvědčit lord Halifax.¹⁵⁸

Vedoucího britské mise při příjezdu uvítal kromě desítek domácích i zahraničních novinářů také pražský vyslanec Basil C. Newton s personálem britské legace, pražský primátor Petr Zenkl a několik zástupců ministerstva zahraničních věcí. Za Sudetoněmeckou stranu byli na vlakovém nádraží přítomni poslanci Ernst Kundt a Wilhelm Sebekowski. Lorda Runcimana, jeho ženu Hildu a bývalého poslance G. K. Petoa dorazili přivítat i zbylí členové mise, kteří v Praze dleli již od předchozího dne.¹⁵⁹ Přítomen nebyl žádný zástupce československé vlády; podle Paula Vyšného tím chtěli českoslovenští státníci zdůraznit neoficiálnost Runcimanova působení.¹⁶⁰

Pobyt britské mise v Československu neměl být krátkodobou záležitostí. V Británii se očekávalo, že se jednání o národnostním problému potáhnou delší dobu, třeba až do konce října. S delším pobytem počítal i sám Runciman; mezi zavazadly britských manželů nechyběly pro zkrácení dlouhé chvíle golfové hole či rybářské pruty. Ačkoliv víra v úspěšnost Runcimanovy mise byla jak mezi britskými, tak českými státníky minimální, doufalo se alespoň v nějaké prozatímní příměří mezi Německem a Československem.¹⁶¹

Po ubytování v hotelu Alcron přednesl lord Runciman ještě téhož dne o šesté hodině večerní krátký projev pro žurnalisty. Přítomno bylo více než sto domácích i zahraničních

---

¹⁵⁶ Fotografie lorda a lady Runciman viz příloha č. 5.

¹⁵⁷ Srv. *Lidové noviny*, čtvrtek 4. 8. 1938, s. 1; *Lidové noviny*, středa 3. 8. 1938, s. 1.

¹⁵⁸ DINSHAW, Minoo, *Outlandish Knight: The Byzantine Life of Steven Runciman*, London 2016, s. 254.

¹⁵⁹ *Lidové noviny*, čtvrtek 4. 8. 1938, s. 1.

¹⁶⁰ VYŠNÝ, P., c. d., s. 147.

¹⁶¹ *Lidové noviny*, čtvrtek 4. 8. 1938, s. 1.

novinářů. Poděkoval všem stranám za laskavé uvítání a předem se odvolával na to, že o tuto práci nestál. Slovy Johna Wesleyho upozornil, že přijel jako „přítel všech a nepřítel nikoho“. ¹⁶² Zprávy o příjezdu britské mise do Prahy následně zaplnily stránky domácího i zahraničního tisku. ¹⁶³

Uvítání britských emisarů a první reakce novinářů se nesly ve valné většině v pozitivním duchu. Hilda Runciman nabyla dojmu, že se český tisk staví k misi přátelsky, na rozdíl od tisku sudetoněmeckého, který se dokonce opovážil zesměšňovat oblečení jejího manžela. Nicméně, na rozdíl od česky psaných novin si byla lady Runciman schopná německé články přečíst a přeložit zcela sama a jejich obsah mohla následně převyprávět svému manželovi. Pro zlepšení jazykových schopností dokonce navštěvovala v Praze soukromé hodiny němčiny. ¹⁶⁴ Dalo by se spekulovat o tom, proč si nenašla cestu i k jazyku českému – zvláště, když měla z dřívějších let jisté znalosti i jiného slovanského jazyka, a to ruštiny, jak potvrdila její vnučka Ann Shukman. Na tuto otázku však deník Hildy Runciman jednoznačnou odpověď nedává.

Následující den se nesl ve znamení prvních oficiálních politických rozhovorů. Lord Runciman se setkal s ministrem zahraničních věcí Kamilem Kroftou, předsedou vlády Milanem Hodžou a prezidentem Edvardem Benešem, který na něj neudělal dojem „nejchytřejšího člověka“. Přestože Runciman nebyl ze setkání nadšený, s upokojením uznal, že jsou všichni ochotni spolupracovat. ¹⁶⁵

Ve čtvrtek kolem páté hodiny odpoledne navštívili britské emisary v hotelu Alcron zástupci Sudetoněmecké strany. Delegace v čele s Ernstem Kundtem předložila řadu dokumentů s požadavky, včetně Karlovarského programu a detailního memoranda z 8. června 1938. Runciman je shledal být značně „upjatými“. Popsal je jako „de Valerovy muže, mluvící o tom, co se stalo před tisícem let.“ Lord odmítl poslouchat jejich výčet údajných historických křivd, neboť přijel do Československa vyjednávat o přítomnosti a budoucnosti, nikoliv o minulosti. Následně si smluvili další návštěvu na ten samý den, až se do hotelu vrátí Ashton-Gwatkin, Stopford a Peto. Po noci strávené nad pivem a cigaretami opustili zástupci SdP hotel až kolem jedné hodiny ranní. Ačkoliv Runciman nebyl přítomen, Ashton-Gwatkin jej ujistil, že se jim podařilo vytvořit „lepší atmosféru“. ¹⁶⁶

---

¹⁶² *Methodist Recorder*, 13. 10. 1938.

¹⁶³ *Lidové noviny*, čtvrtek 4. 8. 1938, s. 1.

¹⁶⁴ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 6. srpna 1938.

¹⁶⁵ Tamtéž, zápis z 4. srpna 1938.

¹⁶⁶ Tamtéž.

3. 2. První setkání se šlechtou

Příjezd mise do Prahy vyvolal mimo jiné uvolnění napětí na domácí politické scéně. První srpnový víkend si vzali dovolenou mnozí českoslovenští politici, dokonce i premiér Hodža, údajně poprvé od anšlusu Rakouska. Přítomnost britských emisarů evokovala pocit, že se vyjednávání dalo do pohybu a mezinárodní krize je alespoň na chvíli zažehnána.¹⁶⁷

Dusný letní víkend nestrávil v Praze ani britský emisar s manželkou. Jak popisuje Hilda Runciman ve svém deníku, pobyt v hlavním městě pro ně byl v horkém počasí velmi nepříjemný. Nepomohlo ani přesunutí jejich ubytování v hotelu Alcron o patro výše.¹⁶⁸ Právě vysoké srpnové teploty byly jedním z důvodů, proč Runcimanovi nechtěli trávit svůj volný čas v Praze. Už o tři dny později, v sobotu 6. srpna, se stali hosty Zdenka Radslava Kinského na zámku ve Žďáře nad Sázavou. Připojili se k nim i Geoffrey Peto s manželkou, která do Prahy dorazila den předtím.¹⁶⁹

V odborné literatuře zabývající se Runcimanovou misí převládá přesvědčení, že na ni nebyla pražská vláda dostatečně připravena a umožnila proněmecké šlechtě „uzurpovat si“ britské emisary jen pro sebe.¹⁷⁰ Tomu ovšem odporuje skutečnost, že svou první návštěvu vykonali členové mise na sídle pročesky orientovaného šlechtice, o jehož loajalitě pražské vládě nemohlo být pochyb. Sám Z. R. Kinský ve svých vzpomínkách uvádí: „Poněvadž jsem byl v neustálém kontaktu s prezidentem Benešem, jeho manželkou a ministerským předsedou Milanem Hodžou, byl jsem jimi požádán, abych k sobě pozval lorda Runcimana a jeho misi.“¹⁷¹ Nebylo to ostatně poprvé, kdy českoslovenští představitelé využili jeho neoficiálních diplomatických služeb.¹⁷² Ve skutečnosti to tedy byla pražská vláda, která jako první sáhla k „nekalým praktikám“ a požádala sobě loajální šlechtice o intervenci u lorda Runcimana. Nezávisle na intenzitě, s jakou později sudetoněmečtí velkostatkáři vyhledávali přítomnost britských emisarů, nelze tento fakt opomíjet.

Návštěva lorda Runcimana ve Žďáře nad Sázavou byla smluvena téměř na poslední chvíli. Pouhé dva dny před příjezdem Britů do Prahy se Z. R. Kinský sešel s Basilem Newtonem, aby projednali chystané setkání. Manželé Runcimanovi a Petoovi vyrazili z Prahy v sobotu 6. srpna kolem páté hodiny odpolední, zatímco zbylá část britského štábu zůstala

---

¹⁶⁷ VYŠNÝ, P., c. d., s. 148.

¹⁶⁸ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 3. srpna 1938.

¹⁶⁹ Tamtéž, zápis z 5. srpna 1938.

¹⁷⁰ Například GLASSHEIM, E., c. d., s. 195.

¹⁷¹ KINSKÝ, Zdenko Radslav, *Zu Pferd und zu Fuss: 70 Jahre aus den Erinnerungen*, Wien 1974, s. 141.

¹⁷² Viz podkapitola 1. 2.

v Praze, kde se opět setkala se zástupci Sudetoněmecké strany.¹⁷³ V sedm hodin večer byli Britové ve Žďáru přivítáni svým hostitelem, který jim jel naproti. Po krátké procházce lesem kolem místního rybníku Velké Dářko pokračovali na zámek.¹⁷⁴ Zde se v tu dobu nacházela již Alexandra, rozená Festetics von Tolna, a druhého dne dorazil i její manžel Erwin Hohenlohe-Schillingsfürst.¹⁷⁵ Zmíněný pár pocházel z Vídně a jejich směřování bylo silně anti-nacistické; Erwin Hohenlohe si stěžoval na německé zásahy v Rakousku a velmi litoval protižidovských opatření, které jej přinutily propustit řadu svých zaměstnanců.¹⁷⁶

V neděli absolvovala společnost projížďku po okolí, během níž navštívila poutní kostel na Zelené hoře. V poledne se u oběda setkali s řadou spřátelených šlechticů pročeského smýšlení. Kromě manželů Kinských a čtyř anglických hostů byli přítomni manželé Hohenlohe, František Schwarzenberg, syn z prvního manželství hraběnky Kinské, hrabě Deym a Leopold a Cecilia Sternbergovi z Častolovic a Zásmuk.¹⁷⁷ Společnost jim dělali i dva bratři Alfons a František Antonín Kinští z Kostelce nad Orlicí, Jindřich Dobřenský z Chotěboře a Potštejna a František Schönborn.¹⁷⁸ Není jasné, z jakého důvodu si Kinský sezval na zámek tak velkou společnost. Alphons Clary-Aldringen nepochyboval o tom, že cílem Kinského muselo být záměrné ovlivnění Runcimana. Jeho snažení však ve svém deníku zlehčoval: „Jestli to, co slyším, je pravda, jedná se o pána, který se nenechá nikým ovlivnit a který chce najít mírové řešení za každou cenu.“¹⁷⁹ Přesto Clary-Aldringen neváhal později použít stejnou taktiku ve snaze ovlivnit mínění lorda Runcimana a rovněž jej pozval na své sídlo do Teplic.

Nedělní oběd ve Žďáře trval více jak hodinu. Lord Walter Runciman se mohl zdát svým hostitelům nepřiměřeně upjatý, neboť byl zapřísáhlým abstinentem a pravděpodobně neudělal s alkoholem výjimku ani při této příležitosti.¹⁸⁰ Je pozoruhodné, jaký zájem měla česká šlechta o setkání s Runcimanem, ačkoliv se nenacházeli na stejné společenské příčce. Walter Runciman

---

¹⁷³ *Prager Tagblatt*, 7. 8. 1938.

¹⁷⁴ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 6. srpna 1938; zámek ve Žďáru nad Sázavou byl dědictvím Kinského ženy Eleonory, rozené Clam-Gallasové. Byla vdovou po Karlu V. knížeti Schwarzenbergovi, se kterým měla dva syny, Karla a Františka. Viz BROŽ, I., c. d., s. 149.

¹⁷⁵ KINSKÝ, Z. R., *Zu Pferd und zu Fuss...*, s. 141; Erwin Franz Maria Hohenlohe-Schillingsfürst, von Ratibor und Corvey (1890 Praha–?) se v roce 1917 ve Vídni oženil s Alexandrou Olgou Eugenií rozenou Festetics von Tolna (1884–1963), která byla předtím vdaná za Karla Windisch-Graetze (?–1915). Viz *Gothaischer Kalender*, c. d., s. 164.

¹⁷⁶ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 6. srpna 1938.

¹⁷⁷ Státní oblastní archiv (SOA) Zámorsk, archivní fond (AF) rodinný archiv (RA) Kinských-Chlumec nad Cidlinou, II-d-Koresp. s úředníky velkostatku a jiných statků/Zdenko Radslav Kinský, Měsíční zprávy o stavu hospodářství a dění na velkostatku Chlumec nad Cidlinou: zpráva za měsíc srpen 1938 (dosud bez přiděleného inv.č. a č. kart.).

¹⁷⁸ Soukromý archiv A. Shukman, kopie návštěvní knihy ve Žďáru nad Sázavou z 6.–8. srpna 1938.

¹⁷⁹ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, AF RA Clary-Aldringen, Diáře (Deníkové záznamy) 1938–1944, kart. 584, inv. č. 898, diář Alphonse Clary-Aldringena, záznam z 9. srpna 1938.

¹⁸⁰ SOA Zámorsk, AF RA Kinských-Chlumec nad Cidlinou, VII-Novinové výstřižky/Kinští z Vchynic a Tetova – zprávy o návštěvě lorda Waltera Runcimana na zámku ve Žďáru nad Sázavou (dosud bez přiděleného inv. č. a č. kart.).

vlastnil titul lorda teprve od července 1937 a původem se nemohl vyrovnat nikomu z ostatních hostů.

Po třetí hodině odpoledne si společnost udělala vyjížďku do místních lesů, kde pobyla celé odpoledne. Večer hosté strávili poslechem klavíru, za kterým usedla paní domu. Z deníku lady Runciman je patrné, že si jeho autorka velmi užila rozhovor s Františkem Schwarzenbergem, „skvělým mladým mužem“, který jí vysvětloval historii země.¹⁸¹ Nic se zde bohužel nedozvíme o rozhovorech mezi Walterem Runcimanem a ostatními šlechtici. O politických rozmluvách zdejší společnosti mlčí i Zdenko Radslav Kinský ve svých vzpomínkách.¹⁸²

V pondělí 8. srpna vyvezl Z. R. Kinský své hosty na návštěvu Karlovy Koruny v Chlumci nad Cidlinou. Kromě samotného zámku navštívili i Kinského stáje. Zdejší prostředí si Britové natolik oblíbili, že s vděkem přijali hostitelovu nabídku ubytování, kdykoliv by jim byl pobyt v Praze nepohodlný. V pondělí dopoledne se následně vrátili zpátky do Prahy.¹⁸³

Není pochyb o tom, že návštěva statků Zdenka Radslava Kinského byla pro Runcimanovy příjemným zpestřením jejich pobytu v Československu a pravděpodobně se nesla v uvolněném duchu. Lady Runciman popisovala v děkovném dopise svému hostiteli, jak si ve Žďáře odpočinuli a načerpali spoustu energie.¹⁸⁴ O tom, jak moc se zde Runcimanovým zalíbilo, svědčí i jejich návrat na Karlovu Korunu hned v úterý 9. srpna. Britský pár dorazil pozdě večer a setkal se zde se Z. R. Kinským, který se chtěl osobně ubezpečit, že mají vše potřebné. Walter s ním do noci setrval ve „velmi zajímavém“ rozhovoru, ze kterého vyvodil, že „hrabě není tak apolitický, jak tvrdil, pouze nepatří k žádné politické straně.“¹⁸⁵ Pravděpodobně se tedy politickým tématům přeci jen nevyhýbali. Po přenocování odjeli Runcimanovi zpět do Prahy k audienci u prezidenta republiky.¹⁸⁶

Pokud bylo cílem pražských vládních kruhů obklopit Runcimana pročesky orientovanou společností, první víkend mise v Československu nemohl být úspěšnější. Došlo k navázání přátelských styků mezi českou šlechtou a členy britské mise, jež byly rozvíjeny i v následujících týdnech. Výjimečný vztah navázala Hilda Runciman s Františkem

---

¹⁸¹ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 6. srpna 1938.

¹⁸² KINSKÝ, Z. R., *Zu Pferd und zu Fuss...*, s. 141.

¹⁸³ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 8. srpna 1938. Fotografie z návštěvy u Z. R. Kinského viz příloha č. 6.–7.

¹⁸⁴ SOA Zámorsk, AF RA Kinských-Chlumec nad Cidlinou, IIb-Osobní korespondence/Eleonora Gabriela Kinská, Známí (Různí/ R-S), dopis Hildy Runciman z 8. srpna 1938 (dosud bez přiděleného inv.č. a č. kart.).

¹⁸⁵ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 9. srpna 1938.

¹⁸⁶ SOA Zámorsk, AF RA Kinských-Chlumec nad Cidlinou, IIb-Koresp. s úředníky velkostatku a jiných statků/Zdenko Radslav Kinský, Měsíční zprávy o stavu hospodářství a dění na velkostatku Chlumec nad Cidlinou: zpráva za měsíc srpen 1938 (dosud bez přiděleného inv.č. a č. kart.).

Schwarzenbergem, který za ní přijel v úterý 9. srpna do Prahy, aby jí zde provedl i s historickým výkladem.¹⁸⁷ V politické rovině však tato setkání pokulhávala. Zdenko Radslav Kinský emisary pravděpodobně nezatěžoval žádnou politickou propagandou, na rozdíl od dalších, budoucích hostitelů Runcimana. Nelze však pochybovat, že i on se pokoušel uplatnit na britské hosty svůj vliv, ačkoliv si při tom nejspíše počínal obezřetněji. Jak lady zmiňuje ve svém deníku, padlo zde z úst jejího hostitele i jméno Maxe Egona Hohenlohe-Langenburg z Červeného Hrádku. Údajně se je snažil před ním varovat, když jej popsal jako „extrémního“.¹⁸⁸ Přestože jeho slova nebyla vyslyšena, po proběhlém víkendu ve Žďáře nad Sázavou nelze britského emisara obvinít z anti-českých postojů.

3. 3. Sudetoněmecká propaganda

Během následujícího týdne proběhly další rozhovory Waltera Runcimana s prezidentem Benešem a premiérem Hodžou. Při jednáních se zástupci SdP se lord dožadoval setkání s Henleinem, který se mu prozatím vyhýbal. Vedení strany ovšem odmítalo možnost, že by Henlein dorazil do Prahy – hlavním argumentem bylo, že by zde mohl být úkladně zastřelen. Setkání s vůdcem Sudetoněmeckého hnutí však představovalo jeden z hlavních zájmů britské mise a lord Runciman byl odhodlán tohoto cíle dosáhnout. Odložil tedy svůj naplánovaný výlet do Mariánských Lázní a místo toho přijal pozvání Ulricha Kinského na jeho loveckou chatu *Balzhütte* u Rynartic, česky zvanou Na Tokáni. Hlavním důvodem bylo právě slíbené setkání s Henleinem.¹⁸⁹ Zdá se tedy, že jejich nadcházející návštěva Sudet měla být čistě účelová.

Zatímco se Walter Runciman v Praze účastnil politických jednání, jeho manželka byla značně společensky vytížená. Basil C. Newton jí velmi ochotně zprostředkoval setkání především s německy mluvícími ženami, například s paní Zdenkou Havránkovou, vdovou pro generálním ředitelem závodů Škoda.¹⁹⁰ Hilda Runciman preferovala německy mluvící kruhy z toho důvodu, že si zde mohla procvičit své jazykové schopnosti. Jazyková bariéra hrála během společenských setkání zásadní roli. Lady si později zvláště pochvalovala vystupování Ulricha Kinského, který mluvil výbornou angličtinou.¹⁹¹ Setkala i s řadou politických činitelů, například s plukovníkem H. C. T. Strongem, britským vojenským atašé v Jugoslávii a Československu. Dle jeho názoru byla většina sudetských Němců skutečně nacistického

---

¹⁸⁷ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 9. srpna 1938.

¹⁸⁸ „[...] *Max Hohenlohe whom we met in London (and whom Count Kinsky described to me as extreme and who seemed to us reasonable!) will be there [...]*” Viz Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 12. srpna 1938.

¹⁸⁹ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 11. srpna 1938.

¹⁹⁰ *Prager Tagblatt*, 27. 8. 1938.

¹⁹¹ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 11. srpna 1938.

smýšlení a toužila být připojena k třetí říši. Stronge si v soukromé rozmluvě posteskl, že řada obdivovatelů Hitlera se nachází i mezi americkými či britskými zahraničními úředníky, což lady znepokojilo.¹⁹²

Názory Hildy Runciman však nelze přičítat i jejímu manželovi. Oba sice byli vystaveni vlivu stejných osob a sudetoněmecký spor spolu jistě probírali, nicméně Walter měl přístup k daleko většímu množství informací nežli jeho žena. Ta si rovněž ve svém deníku několikrát posteskla, že se jí manžel se vším nesvěřuje a že nemá chuť s ní probírat politické záležitosti. Pravděpodobně ale Runciman neměl pochopení pro nacionalistickou ideologii a vnímal politiku Adolfa Hitlera jako reálnou hrozbu evropskému míru.

Ke konci týdne se britští emisaři ke svému zklamání dozvěděli, že Henlein k Ulrichu Kinskému nakonec nedorazí – přesto však již smlouvenou návštěvu nezrušili. Naopak dostali ujištění, že se zde zastaví Max Hohenlohe, který se pokusí dojednat setkání s Henleinem na jiném místě.¹⁹³ V sobotu 13. srpna odpoledne se tudíž vydali manželé Runcimanovi, Geoffrey Peto a Ashton-Gwatkin na cestu na *Balzhütte* do severních Čech. Na místo dorazili po páté hodině a setkali se zde s Ulrichem Kinským a jeho ženou Mathildou. Sídlo sestávalo ze tří malebných dřevěných chat, ozdobených loveckými trofejemi.¹⁹⁴ Když se po příjezdu na místo jeden z novinářů ptal Waltera Runcimana, zda plánuje na Tokáni řešit politiku, dostal odpověď: „Angličan říká, když jest na víkendu, že se nemá mluvit o obchodě.“¹⁹⁵ Už jen přítomnost Ashton-Gwatkina ovšem naznačovala, že se zde budou řešit i politické záležitosti. Runcimanův zástupce totiž trávil svůj volný čas většinou odděleně. Britští emisaři pravděpodobně očekávali, že na *Balzhütte* navážou kontakty s některými významnými členy SdP a tím se přiblíží setkání s Konradem Henleinem.

Na Tokáni se Runciman setkal i s dalšími hosty, kterými byli manželé Alphons a Ludvina Clary-Aldringen a Karl Khuen-Lützow s manželkou.¹⁹⁶ U posledně zmíněného páru si lady Runciman poznamenala, že jsou „velmi proněmečtí“.¹⁹⁷ Kromě nich byl přítomen i Eugen Ledebur-Wicheln z Kostomlat pod Milešovkou. V pátek večer se společnost vydala na

---

¹⁹² „...he [Hugh R. Wilson, americký velvyslanec v Berlíně – pozn. autorky] appeared to be very impressed by Hitler to which Col. S. said, 'They all are! Our ambassador in Berlin also!' which was unwelcome news.“ Tamtéž.

¹⁹³ Tamtéž, zápis z 12. srpna 1938.

¹⁹⁴ Komplex lesních staveb nazývaných Na Tokáni leží v Národním parku České Švýcarsko poblíž Chřibské, na území bývalého velkostatku Česká Kamenice. Viz HOŘEJŠ, Miloš, *Lovecké sídlo rodiny Kinských Na Tokáni*, in: HOŘEJŠ, Miloš (red.), *Prameny a studie: Aristokratická lovecká sídla*, č. 59, Praha 2016, s. 43–68.

¹⁹⁵ „Ein Engländer spricht, wenn er auf Weekend ist, nicht vom Geschäft.“ Viz SOA Litoměřice, pobočka Děčín, AF RA Clary-Aldringen, kart. 665, inv. č. 1011, novinové výstřižky; český překlad viz HOŘEJŠ, M., c. d., s. 63.

¹⁹⁶ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, AF RA Clary-Aldringen, kart. 665, inv. č. 1011, novinové výstřižky.

¹⁹⁷ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 13. srpna 1938.

lov do okolí vrchu Kaltenbergu u Dolní Chřibské,¹⁹⁸ kam byla rovněž doprovázena novináři.¹⁹⁹ Přítomnost britských emisarů představovala pro regionální tisk neobyčejnou událost.

Druhého dne zorganizoval Ulrich Kinsky ve spolupráci se členy SdP projížďku po okolí, během které se snažil demonstrovat britské návštěvě zdejší kritickou hospodářskou situaci. Postupně navštívili pět sociálně slabých rodin v Chřibské, Horní Chřibské a Krásném Poli. Ve skutečnosti šlo o rodiny, jejichž ekonomická tíseň nebyla zapříčiněna krizí, čehož si byli vědomi i příslušníci strany SdP.²⁰⁰ Runciman byl hostitelem zaveden i do zkrachovalé prádelny *Obermühle* průmyslníka Franze Preidela v Horní Kamenici či do továrny na nitě firmy Ludvík Bauer. Ta však zkrachovala již o čtyři roky dříve vlastní vinou jejího majitele, o čemž Runciman zpraven již nebyl. Celá tato „exkurze“ měla členům mise navodit dojem, že sudetské obyvatelstvo ekonomicky strádá vinou československé vlády, která není schopná (či ochotná) tuto oblast řádně spravovat.²⁰¹

Zcela podlehl zdejší sudetoněmecké propagandě Ashton-Gwatkin. Ačkoliv si uvědomoval, že ekonomický nedostatek existoval i v určitých oblastech v Británii, byl přesvědčen, že „doma dělá vláda a zbytek země vše pro to, aby pomohli“. Oproti tomu „zdejší dojem je takový, že pražská vláda a český národ jsou proti nim.“²⁰² To si Ashton-Gwatkin a Peto pravděpodobně ověřili během rozmluv s místními obyvateli. Podle sudetských novinářů s nimi vedli uvolněné a nenucené rozhovory bez jakýchkoliv formalit a obzvlášť Ashton-Gwatkin se ukázal být komukoliv ochotným posluchačem.²⁰³

Po návratu na Tokán byla společnost svědkem manifestace asi sto padesáti členů Sudetoněmecké strany z Dolní Chřibské před plotem příjezdové cesty k *Balzhütte*. Demonstranti volali po Walteru Runcimanovi a žádali jej o „spravedlivé řešení“ sudetoněmeckého sporu.²⁰⁴ Lord byl nakonec přinucen vystoupit před nimi s několika málo slovy, načež jej oslavovali jako jejich „zachránce“. Přestože byla tato akce zorganizována funkcionáři SdP, Runcimanovi uvěřili, že jde o spontánní projev zdejšího obyvatelstva a byli jím velmi dojatí.²⁰⁵ Kolem druhé hodiny odpoledne na Tokán dorazili funkcionáři SdP včetně českokamenického starosty Josefa Zekerta, aby se osobně setkali s lordem Runcimanem.²⁰⁶ Po

---

¹⁹⁸ HOŘEJŠ, M., c. d., s. 63.

¹⁹⁹ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, AF RA Clary-Aldringen, kart. 665, inv. č. 1011, novinové výstřižky.

²⁰⁰ JELÍNKOVÁ HOMOLOVÁ, D., *Šlechta v proměnách...*, s. 169.

²⁰¹ HOŘEJŠ, M., c. d., s. 63.

²⁰² VYŠNÝ, P., c. d., s. 170.

²⁰³ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, AF RA Clary-Aldringen, kart. 665, inv. č. 1011, novinové výstřižky.

²⁰⁴ HOŘEJŠ, M., c. d., s. 64.

²⁰⁵ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 13. srpna 1938.

²⁰⁶ SLAVÍČKOVÁ, Hana, *Mnichov 1938 a kníže Ulrich Kinsky*, in: BÍLÝ, Martin et al., Česká Kamenice, Česká Lípa 2002, s. 321–322.

čtvrté hodině si místní společnost šla prohlédnout čerstvě otevřený domov mládeže SdP v Dolní Chříbské, tzv. *Berggut*, který začátkem srpna zřídila kněžna Mathilda.²⁰⁷

Snaha Ulricha Kinského a dalších sudetských šlechticů zapůsobit na členy mise byla více než očividná. Jejich cílem bylo vykreslit sudetské Němce jako minoritu trpící pod československou správou a intenzivně jim podsouvali své stížnosti a požadavky. Pečlivě sestavená trasa po zchátralých továrnách měla britskou misi přesvědčit, že se zde práce zastavuje vinou československých úřadů.²⁰⁸ Dle tajné zprávy německého informátora, určené pro britské ministerstvo zahraničních věcí, Kinského zahraniční cesta naprosto zkreslovala skutečné podmínky v Sudetech, neboť ukazovala Runcimanovi jen ty „nejšpinavější tavírny“ a „nejhorší barabizny v okolí.“²⁰⁹ Dokonce i anglický tisk se veřejně „vysmíval“ snahám sudetoněmeckých velkostatkářů o zkreslování situace v pohraničí. Upozorňoval na to, že Ulrich Kinsky zřejmě opomněl ukázat lordu Runcimanovi prosperující papírnu v nedalekém okolí, která v tu dobu zaměstnávala více než šest set zaměstnanců. Rovněž zjistil, že zhlédnuté domy v žalostném stavu byly vlastnictvím starosty města a přívržence Henleinovy strany.²¹⁰ Zda však britští emisáři skutečně prohlédli snahu SdP manipulovat s prezentovanými fakty, není zcela jisté.

V neděli navštívili Tokaň i Max Egon Hohenlohe-Langenburg a Friedrich Westphalen-Fürstenberg (1897–1991) z Chlumu u Chabařovic.²¹¹ Pravděpodobně šlo o první setkání mezi britskými emisary a Maxem Hohenlohe na území Československa. V soukromém rozhovoru od něj Ashton-Gwatkin obdržel důvěrné informace o pohybu Konrada Henleina. Hohenlohe mu sdělil, že záměrem Henleina bylo „ignorovat Runcimanovu misi; nechat je čtyři týdny marnit čas, ať se přesvědčí, že ničeho nedosáhnou a pak se vytasit s požadavkem plebiscitu, což by znamenalo v podstatě požadavek o připojení k Německu.“²¹² Údajně byl na vině K. H. Frank, kterého Hohenlohe popsal jako nebezpečného a mnohem radikálnějšího, než byl samotný Henlein. Nicméně ujistil Ashton-Gwatkina, že Henlein ještě definitivně nezamítl možnost vyjednávání s Runcimanem. V rozhovorech s Ashton-Gwatkinem byl Hohenlohe naprosto bezprostřední; sdělil mu rovněž, že se Henlein chystá navštívit Hitlera okamžitě po setkání s misí, aby mu sdělil své dojmy.²¹³

---

²⁰⁷ HOŘEJŠ, M., c. d., s. 65.

²⁰⁸ SLAVÍČKOVÁ, H., *Velkostatek Česká Kamenice ve 20. století a jeho poslední majitel Ulrich Kinský...*, s. 3–17.

²⁰⁹ GLASSHEIM, E., c. d., s. 192.

²¹⁰ *The Star*, 25. 8. 1938.

²¹¹ HOŘEJŠ, M., c. d., s. 65.

²¹² VYŠNÝ, c. d., s. 171.

²¹³ Tamtéž.

V pondělí 15. srpna společnost navštívila nedaleký lovecký zámek Clary-Aldringen ve Vysoké Lípě. Při té příležitosti zde připomněli narozeniny hned tří oslavenců, a to Ludviny Clary-Aldringen, Ulricha Kinského a Friedricha Westphalena. Místní vedení SdP požádalo Claryho, zda by jim umožnil setkání s Walterem Runcimanem. Hostitel je však odmítl s příslibem, že lordovi jejich stížnosti předá sám. Alphons následně vedl s lordem dlouhý rozhovor – podle něj se Runciman nacházel v „dobré náladě“. Dotkli se i politických témat včetně sudetoněmecké otázky. Oba se shodli na tom, že je třeba prosadit takové řešení, které by celé Evropě přineslo mír, avšak Runciman sám žádný konkrétní plán nenavrhoval. Na zpáteční cestu do Prahy se britská skupina vydala ve čtyři hodiny odpoledne, zatímco Ulrich Kinsky okamžitě vyrazil opačným směrem do Berlína.²¹⁴

Britští emisáři se pravděpodobně nemohli zcela ubránit vlivu zdejších sudetoněmeckých aristokratů, kterému byli během oněch tří dnů vystaveni. Ashton-Gwatkin ve zprávě pro britské ministerstvo zahraničí sestavil seznam bodů, jimiž souhrnně popsal společné vlastnosti a postoje místních šlechticů: „1. Jsou silnými stoupenci SdP; 2. Osobně mají ‚Kuře‘ (Henleina) velmi rádi; 3. Jsou proněmečtí a (s výhradami) prohitlerovští; 4. Vcelku však nejsou pro to, aby byly Sudety Německem zabrány; 5. Celkově však souhlasí s připojením Rakouska [...]; 6. O Česích smýšlejí velmi špatně a pohrdají jimi. ‚Čech může být docela prima chlapík [...], ale gentleman – nikdy!‘ (Hrabě Khuen); 7. Mají hrůzu z Ruska a z ‚bolševismu‘, o němž se domnívají, že představuje skutečné nebezpečí pro ně, pro to, co ještě zbývá z jejich majetku, a pro tradici, na níž dosud lpí; 8. Anglii a Angličany obdivují a věří, že přátelství mezi Anglií a Německem (Francii nevyjímaje, ale musí se držet zpátky!) může svět zachránit.“²¹⁵

Je velmi pochybné, že by situace byla přesně taková, jak ji výše popsal Ashton-Gwatkin. Nejméně pravděpodobným se zdá, že si sudetoněmečtí šlechtici skutečně nepřáli připojení Sudet k Německu. Nejspíše se neodvažovali své skutečné přesvědčení otevřeně prosazovat, neboť se obávali možné reakce britské mise. Celá Ashton-Gwatkinova zpráva poukazuje na naivitu, s jakou přistupoval k rozhovorům s místními šlechtici – ať jde o kritiku Čechů či naopak o vyzdvihování anglo-německého přátelství. Ashton-Gwatkin si pravděpodobně místní společnost oblíbil, neboť si do svého deníku poznamenal, že zde potkal samé „nenuceně

---

²¹⁴ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, AF RA Clary-Aldringen, Diáře (Deníkové záznamy) 1938–1944, kart. 584, inv. č. 898, diář Alphonse Clary-Aldringena, záznam z 15. srpna 1938. Fotografie z víkendu viz příloha č. 8.–10.

²¹⁵ GLASSHEIM, E., c. d., s. 192. Glassheim mylně uvádí, že se tato aristokratická společnost sešla na Hohenlohově zámku, místo v lovecké chatě Na Tokání u Rynartic.

okouzlující lidi“.²¹⁶ Je dost možné, že mu lichotil zájem vysoce postavené aristokracie o jeho osobu a nechal proto sebou snadno manipulovat.

Jaký postoj zaujal sám Runciman k sudetoněmecké propagandě, není jisté. Místní velkostatkáři se jej například pokoušeli přesvědčit, že si Hitler přeje mír a lze k němu mít důvěru. Rovněž si stěžovali, že většinu úředníků v Sudetech tvoří Češi, jimž je dáována přednost před německými kandidáty. Vláda měla údajně podporovat nucenou „čechizaci“ Sudet tím, že na úřednické posty preferovala muže s co největšími rodinami, aby navýšila českou populaci v německém pohraničí.²¹⁷ Nicméně i samotná lady Runciman, značně názorově ovlivněná sudetoněmeckou honorací, vnímala zdejší společnost kriticky; jak píše ve svém deníku, Ulrich Kinsky byl „dost zatrpklý, zastával naprosto beznadějný názor na českou povahu.“ A nešlo jen o jeho politické názory. Jak potvrdila Ann Shukman, vnučka lorda Runcimana, Walter a Hilda byli věřící a zásadoví lidé a velmi těžce nesli rozvod své nejstarší dcery Mairgaret a její druhé manželství, jež nebylo posvěceno církví. Pokud zastávali tak rezervovaný postoj vůči své vlastní dceři, podobně museli smýšlet i o Ulrichu Kinském a jeho druhé ženě Mathildě, jejichž manželství rovněž nebylo církevně uznáno.²¹⁸ Samotnou Mathildu popisovala Hilda Runciman jako příliš hysterickou – údajně se velmi úzkostlivě obávala možné války.²¹⁹

Ulrich Kinsky je v řadě historických prací popisován jako ústřední postava sudetoněmecké propagandy, která se snažila ovlivnit mínění členů britské mise. Paul Vyšný zastává názor, že Kinsky stál v čele společenského štábu Sudetoněmecké strany, který měl pro Runcimana a jeho společníky organizovat víkendy s cílem získat si jejich přízeň.²²⁰ Nicméně této teorii odporuje skutečnost, že se samotným Ulrichem strávil lord Runciman pouze jeden jediný víkend; o jakémkoliv jejich dalším setkání jsem nenalezla žádnou zmínku. Stejně tak nelze ani potvrdit informaci, že by Ulrich Kinsky organizoval setkání britské mise s ostatními sudetoněmeckými velkostatkáři. Je nepopiratelné, že pobyt na *Balzhütte* zanechal v britských emisarech hluboký dojem a nejspíše pomohl zformovat Runcimanův a Ashton-Gwatkinův pohled na sudetoněmeckou krizi. Přesto však nelze vliv Ulricha Kinského na misi přeceňovat, neboť pravděpodobně nezastával tak významnou pozici, jakou mu většina literatury přisuzuje.

---

²¹⁶ The National Archives London-Kew (TNA), FO 800/304, Ashton-Gwatkin's Private Diary, zápis z 13. srpna 1938. Přístupné z: <http://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C4267403>, [cit. 2020-08-15].

²¹⁷ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 13. srpna 1938.

²¹⁸ STERNBERGOVÁ, C., c. d., s. 147.

²¹⁹ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 13. srpna 1938.

²²⁰ VYŠNÝ, P., c. d., s. 150.

3. 4. Vyjednávání pokračuje

Na Runcimanův popud zahájili zástupci SdP 11. srpna jednání s československou vládou. Lordovi se podařilo přesvědčit premiéra, aby se do čela vyjednávacího komitétu postavil sám Hodža. Rozhovory však nepřinesly žádný pokrok pro neústupnost obou táborů. Představitelé vládních stran nebyli ochotni přistoupit na sudetoněmecké požadavky, jejichž naplnění by nejen ohrozilo stabilitu republiky, ale rovněž i připravilo o sympatie jejich voličů.²²¹ V úterý 16. srpna kolem deváté hodiny večerní navštívili členové SdP Waltera Runcimana s oznámením, že pokus o smíření s československou vládou nepřináší žádné výsledky a další jednání pro ně postrádají smysl. Runciman si je údajně „dobíral a škádlil, uplácel pivem a šunkovými sendviči, až nakonec souhlasili“ a mise tak mohla nadále pokračovat.²²² Následně premiér Hodža odeslal Runcimanovi dopis, ve kterém mu přislíbil předání sedmi významných úředních postů v Sudetech zdejšími Němcům.²²³ Šlo sice o malý, ale přeci jen nějaký ústupek, kterým se Runciman hodlal vyzbrojit do dalších vyjednávacích „bojů“. Sám lord měl údajně pro Hodžu značné pochopení a choval k němu jisté sympatie. Hlavní část viny za neochotu činit ústupky svaloval společně se svou ženou na ostatní členy československé vlády.²²⁴

Na čtvrtek 18. srpna bylo sjednáno dlouho očekávané setkání mezi lordem Runcimanem a Konradem Henleinem, a to na sídle Maxe Egona Hohenlohe-Langenburg na Červeném Hrádku. Za zprostředkování této schůzky mohl být Runciman vděčný majiteli panství. Kolem 9. srpna se Hohenlohe sešel s Henleinem v Curychu, kde jej přemluvil k setkání s Runcimanem na jeho sídle.²²⁵ Lord si tedy ve výsledku nemohl příliš vybírat, kdy a kde k jeho schůzce s Henleinem dojde – v tomto směru byl zcela v područí taktiky Sudetoněmecké strany. Tolik častá kritika Runcimana za to, že trávil svůj volný čas s proněmecky orientovanou šlechtou, je tudíž v řadě případech neoprávněná.

Na cestu vyrazili britští emisáři ve čtvrtek dopoledne a kromě manželů Runcimanových se přidali i pánové Peto a Ashton-Gwatkin. Na Červený Hrádek přijeli krátce před dvanáctou hodinou a kromě Konrada Henleina byli přítomni i K. H. Frank a E. Kundt. Při příjezdu britské emisary nacistickým pozdravem vítalo na tři tisíce sudetských Němců.²²⁶ Max Hohenlohe však nechal okolí zámku přísně hlídat lesními zaměstnanci panství, aby nebyla mise nikým rušena.

---

²²¹ BRANDES, D., c. d., s. 203.

²²² Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 16./17. srpna 1938.

²²³ NUL, RWA, WR 354/28, Meme by Robert J. Stopford about the Runciman Mission to Prague, 1938.

²²⁴ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 16./17. srpna 1938.

²²⁵ VYŠNÝ, P., c. d., s. 171.

²²⁶ BENEŠ, E. – HAUNER, M. (ed.), *Paměti...*, sv. 1, s. 274.

Slavnostního oběda se mimo jiné zúčastnili i Karl Hohenlohe²²⁷ a Steffi Hohenlohe, všeobecně známá svými styky s nacistickými vedoucími činiteli.²²⁸ Zatímco lady Runciman absolvovala se zbylou společností prohlídku zámku a okolních zahrad, lord se s Ashton-Gwatkinem a Henleinem odebrali k politickým rozpravám, při kterých majitel zámku figuroval jako tlumočník.²²⁹

Dlouho očekávaná jednání s vůdcem sudetoněmeckého hnutí však nepřinesla požadované výsledky. Ashton-Gwatkin popsal rozhovory jako „přátelské, ale nekompromisní“, zatímco Runciman je přímo hodnotil jako „nepříliš povzbudivé“.²³⁰ Podle Ashton-Gwatkina se Henlein na jednu stranu tvářil jako mírumilovný dobrák, na druhou stranu jako neústupný bojovník za osm bodů Karlovarského programu. Navíc se snažil oba britské emisary přesvědčit o „záměrném zbídačování Sudetoněmectva“ ze strany československé vlády. Jak vypovídá zápis o schůzce z Henleinova pera, Runciman se k jeho tezím stavěl negativně. Na Henleinovo odmítnutí dosavadních ústupků pražské vlády měl lord údajně odpovědět, že „každý Angličan by se jich chopil a pak požadoval víc.“ Když Henlein vyjádřil touhu sudetoněmeckého lidu navrátit se zpět „domů, do říše“, lord opáčil, že „ani v Německu není všechno tak, jak by si naši lidé přáli.“ Při kritice místních poměrů měl pak Runciman suše odvětit, že „přechodný hospodářský nedostatek je všude, i v Anglii.“²³¹ Taková slova Henleina rozhodně nemohla uspokojit a nakonec se uchýlil se i k taktice vyhrožování. Před britským emisarem se zmínil o „jiných prostředcích“, jimiž by mohl dosáhnout svého cíle, pokud jim nebude ze strany vlády vyhověno. Když se však Runciman snažil vyrozumět, jaké konkrétní prostředky má Henlein na mysli, už neodpověděl; nakonec sám uznal, že vyjednávání je jedinou možnou cestou k nalezení řešení.²³² Následně byl Henlein nucen připustit, že nabídka vlády na jmenování sedmi německých úředníků v Sudetech je prvním důkazem pozitivního vlivu mise – ačkoliv jedním dechem dodal, že je to pro SdP naprosto nedostatečný ústupek. Žádal nejen obsazení všech úředních postů v sudetských okresech Němci, ale i stažení státní policie z těchto oblastí.²³³

Nabízí se otázka, jaký dojem si lord Runciman ze setkání odnesl? Přejal Henleinův pohled na krizi? Pokud lze věřit německému chargé d'affaires v Praze, pak nic takového nepřichází v úvahu. Podle něj se v kruzích pražského ministerstva zahraničí tvrdilo, že

²²⁷ Mohlo jít o Maxova bratra Karla Erwina Hohenlohe-Langenburg (1903–1983).

²²⁸ O Stefánii Hohenlohe-Waldenburg-Schillingsfürst, rozené Richter (1891–1972), prohlásil Jan Masaryk: „Tato světoznámá vyzvědačka, špiónka a podvodnice, jsouc plnokrevnou židovkou, je dnes centrálou Hitlerovy propagandy v Londýně [...]“ Viz OUŘADOVÁ, Z., c. d., s. 97–98; rovněž URBACH, K., c. d., s. 217–219.

²²⁹ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 18. srpna 1938.

²³⁰ VYŠNÝ, P., c. d., s. 172.

²³¹ BRÜGEL, J. W., c. d., s. 577.

²³² Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 18. srpna 1938.

²³³ VYŠNÝ, P. c. d., s. 172–173.

„Runciman nabyl velmi nepříznivý dojem z okázalosti a obsahu rozhovorů s Henleinem na Červeném Hrádku dne 18. srpna 1938. Dělal si posměch z uniformovaných ‚vyžraných‘ SA-manů, kteří mají reprezentovat vyhládlé sudetské Němce (tak prý řekl sám Runciman). [...] Runciman se prý všeobecně vyjádřil nepříznivě o společenském chování zástupců SdP. Tak prý delegáti SdP při první návštěvě u něho ihned sáhli po cigaretách a začli kouřit, aniž by se tázali o dovolení. Mimo to se v cizím bytě neklepe popel z cigaret na podlahu.“²³⁴ Podobného názoru došla i manželka lorda Runcimana, která Henleina ve svém deníku popsala jako neškodného gymnastu nepřilíš znamenité inteligence.²³⁵ Zcela jiný názor však zastával Ashton-Gwatkin, který o Henleinovi napsal, že je to „naprosto upřímný člověk“.²³⁶ Konradu Henleinovi se skutečně podařilo získat si plné sympatie Ashton-Gwatkina, což později ve svých vzpomínkách potvrdil i další člen mise R. Stopford.²³⁷

Navzdory neshodám při soukromém rozhovoru se však Runciman s Henleinem rozešli v dobrém. Později pronesl Henlein před všemi přítomnými krátkou, ovšem velmi zdvořilou řeč, ve které vyjádřil Walteru Runcimanovi za jeho působení v Československu svůj hluboký vděk.²³⁸ Pravděpodobně šlo z jeho strany jen o pózu, aby si před ostatními udržel tvář přátelského a dohodě nakloněného člověka.

Ten samý den došlo na Červeném Hrádku v přítomnosti mise k menšímu pozdvižení; z nedalekého Mostu dorazila delegace, která lordu Runcimanovi referovala o zdejších incidentech vyvolaných nedávným zvolením nového německého starosty.²³⁹ Dle jejích slov trvaly pouliční střety už tři dny a československá policie dosud nebyla ochotná situaci řešit. Runciman o této události vyslal zprávu do Prahy a Ashton-Gwatkin s Petoem se následně rozhodli přesvědčit o problému osobně. Na místě zjistili, že sice došlo k napadení několika Němců, policejní jednotky však už byly na místě a pokoušely se rozbouřený dav uklidnit. Navzdory tomu se pak v novinách otiskla velmi přehnaná verze o intenzitě místních nepokojů.²⁴⁰ Přestože britští emisaři pochopili, že jim sudetoněmecká delegace nepodala přesné informace o mosteckých incidentech, nikdo z nich si neuvědomil, že šlo o záměr.

Původně měli členové mise strávit na Červeném Hrádku noc, ale na poslední chvíli se rozhodli zúčastnit večere na britském velvyslanectví. Opustili zámek před šestou hodinou, zdraveni německým obyvatelstvem podél cest. Henlein odjel až mnohem později, doprovázen

²³⁴ Depeše německého chargé d'affaires v Praze, 20. srpna 1938. Viz ČELOVSKÝ, B., *So oder so...*, s. 165.

²³⁵ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 18. srpna 1938.

²³⁶ VYŠNÝ, c. d., s. 173.

²³⁷ NUL, RWA, WR 354/19, Meme by Robert J. Stopford about the Runciman Mission to Prague, 1938.

²³⁸ Tamtéž.

²³⁹ *Lidové noviny*, 19. 8. 1938, s. 2.

²⁴⁰ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 18. srpna 1938.

Maxem Hohenlohe a Ashton-Gwatkinem až k bráně zámku.²⁴¹ Druhého dne navštívila Runcimanovy skupina členů SdP vedená Kundtem; nezávažnými hovory strávili asi hodinu, aniž by se dotkli politických témat.²⁴² Pravděpodobně se Kundt pokoušel navázat s Runcimanem přátelský vztah a zachránit situaci, neboť SdP byla Henleinovým nesmlouvavým vystupováním na Červeném Hrádku silně poškozena. Svědčí to o protichůdných postojích a proudech v rámci Sudetoněmecké strany.

Nejednotnost v názorech panovala i na straně britské mise. Ashton-Gwatkin choval ke Konradu Henleinovi vřelé sympatie a jeho smýšlení zcela vystihuje báseň, kterou sepsal na základě svých dojmů z Červeného Hrádku.²⁴³ Nelze pochybovat, že musel být v tomto směru ovlivněn Maxem Hohenlohe-Langenburg. Podobný postoj však pravděpodobně nebyl vlastní ani jednomu z manželů Runcimanových, alespoň tedy zpočátku. Sám lord se stavěl ke stížnostem zástupců Sudetoněmecké strany rezervovaně. Dokonce ani s majitelem panství se nespřátelil natolik, aby přijal jeho pozvání a na zámku přenocoval. Byl však položen základ blízkého vztahu mezi Maxem Hohenlohe a jiným významným členem mise – Ashton-Gwatkinem – jenž se měl v dalších dnech ještě více rozvíjet.

3. 5. Víkend u Schwarzenberga

Sobotu a neděli 20. – 21. srpna strávili britští emisari na zcela jiném místě – na lovecké chatě nedaleko Horní Plané (*Oberplan*) u Adolfa Schwarzenberga v jižních Čechách. Tato návštěva byla nejspíše, stejně jako v případě Z. R. Kinského, v režii československé vlády. Žádost předsedy vlády Milana Hodžy, aby Adolf Schwarzenberg pozval lorda Runcimana na své statky, tlumočil ministr vnitra agrárník Josef Černý.²⁴⁴ Pobyt Runcimana u Schwarzenberga byl dokonce diskutován i na schůzi ministrů vlády.²⁴⁵ Schwarzenberg se během 30. let vyprofiloval jako loajální vůči republice a od roku 1937 byl v kontaktu s prezidentem Benešem.²⁴⁶ Podle jiných zpráv německého *Sicherheitsdienstu* však měl při dojednání Runcimanovy návštěvy figurovat kurátor schwarzenberského fideikomisu a Adolfův důvěrník Friedrich Westphalen.²⁴⁷ Ten se zúčastnil i víkendu na *Balzhütte* u Ulricha Kinského společně s dalšími německými velkostatkáři, podporovateli SdP.²⁴⁸ Ať už to bylo jakkoliv, britské emisary do Černého lesa doprovodil Adolfův vzdálený bratranec z orlické

²⁴¹ *Lidové noviny*, 19. 8. 1938, s. 2.

²⁴² Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 19. srpna 1938.

²⁴³ Viz příloha č. 11.

²⁴⁴ HORČIČKA, V. – ŽUPANIČ, J., *Šlechta na křižovatce...*, s. 248.

²⁴⁵ JELÍNKOVÁ HOMOLOVÁ, D., *Šlechta v proměnách...*, s. 173–174.

²⁴⁶ HORČIČKA, V. – ŽUPANIČ, J., *Šlechta na křižovatce...*, s. 247–248.

²⁴⁷ Tamtéž.

²⁴⁸ Viz podkapitola 3. 3.

větve František Schwarzenberg. O něm Geoffrey Peto poznamenal, že je svým smýšlením „velmi pročeský“.²⁴⁹ Je pravděpodobné, že kdyby František Schwarzenberg neschvaloval návštěvu Runcimana u svého příbuzného, nedoprovodil by jej osobně až do Horní Plané. František se bezpochyby snažil uplatnit na britské emisary svůj vliv a vytvořit protiváhu stykům mise s prohitlerovskými velkostatkáři. V jeho osobní cestě na Adolfovu chatu v Horní Plané lze spatřovat souhlas s celou akcí.

Původně pozval Adolf Schwarzenberg do Černého lesa kromě manželů Runcimanových i britského vyslance v ČSR Basila Newtona – snad proto, že se zde měly řešit i politické otázky.²⁵⁰ Tomu však odporuje zjištění Eagla Glassheima, podle něhož se Schwarzenberg zpočátku zdráhal ubytovat Runcimana na svých statcích. Údajně měl souhlasit až po ujištění, že jeho návštěva nebude politické povahy. S tímto tvrzením také zamítl stoupencům SdP přístup k Runcimanovi.²⁵¹ Politické záležitosti se zde nakonec skutečně neřešily, neboť Newton nedorazil a místo něj doprovodil britské manžele jejich přítel Geoffrey Peto.²⁵²

Z Prahy vyrazili Britové v sobotu před jedenáctou hodinou dopoledne v doprovodu Františka Schwarzenberga. Pro starší pár byla cesta do Horní Plané velmi namáhavou a zdlouhavou, navíc ji znepříjemňovalo horké letní počasí.²⁵³ Cestou se krátce zastavili u Františkova bratra Karla Schwarzenberga v Čimelicích.²⁵⁴ Jak oba bratry, tak i Adolfa Schwarzenberga lze pokládat za zástupce pročeské šlechty, kteří byli všeobecně známí svým odporem vůči nacismu.²⁵⁵

Naproti britským hostům vyslal Adolf Schwarzenberg svého správce Antonína Nikendeye, který je uvítal společně s dalšími Schwarzenbergovými zaměstnanci.²⁵⁶ Jeho úkolem bylo doprovodit Brity až na loveckou chatu do Černého lesa. Adolf Schwarzenberg se nepřipojil k „uvítacímu výboru“; naopak kritizoval svého vzdáleného bratrance Františka za to, že jakožto reprezentant předního aristokratického domu v Čechách slouží za doprovod společensky níže postavenému Petoovi.²⁵⁷ Britské emisary Adolf Schwarzenberg přivítal až na své lovecké chatě, dle slov Hildy Runciman v „malém dřevěném domku“.²⁵⁸ Před pozemkem stál nevelký dav vesničanů, který pozdravil projíždějící auta zdviženou paží a pozdravem

²⁴⁹ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 20./21. srpna 1938.

²⁵⁰ HORČIČKA, V. – ŽUPANIČ, J., *Šlechta na křižovatce...*, s. 249.

²⁵¹ GLASSHEIM, E., c. d., s. 193.

²⁵² HORČIČKA, V. – ŽUPANIČ, J., *Šlechta na křižovatce...*, s. 249.

²⁵³ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 20./21. srpna 1938.

²⁵⁴ *České slovo*, 15. 9. 1938.

²⁵⁵ HORČIČKA, V. – ŽUPANIČ, J., *Šlechta na křižovatce...*, s. 241, 437.

²⁵⁶ Hilda Runciman jej ve svém deníku zapsala „Nikaulay“, nejspíše ale šlo o chybu v zápisu. Viz soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 20.–21. srpna 1938.

²⁵⁷ HORČIČKA, V. – ŽUPANIČ, J., *Šlechta na křižovatce...*, s. 249.

²⁵⁸ Viz příloha č. 12.

„Heil!“. Několik lidí zůstalo nadále v blízkosti pozemku a kdykoliv vyhlédl některý host z okna, spustili další sborové pozdravy.²⁵⁹ Zda šlo o spontánní projev místního obyvatelstva, či bylo vítání britského páru zorganizováno členstvem SdP, není jasné.

Pobyt Runcimanových na tomto odlehlém místě se v ničem nepodobal jejich předchozím víkendům. Zdá se, že poprvé od příjezdu do Československa bylo manželskému páru umožněno si skutečně oddechnout od politiky. Adolf Schwarzenberg je uvítal, jen aby se přesvědčil, že mají vše potřebné a představil jim personál, který jim bude během víkendu k dispozici. Hostitel je pozval k sobě na druhý den na oběd a následně je zanechal o samotě, ať si dělají „co chtějí, rybaří, loví atd.“²⁶⁰

Sobotní den strávili Walter s Hildou Runciman jen v přítomnosti Nikendeye a služebnictva, pokoušející se rybařit a lovit srnce. Geoffrey Peto se vydal v doprovodu Františka Schwarzenberga do Českého Krumlova, kde však byl vystaven další propagandě SdP a vyslechl si zde požadavky místního německého starosty.²⁶¹ Na chatu v Horní Plané se hosté vrátili až po osmé, aby večeři pojedli o samotě. Služebnictvo jim údajně nosilo jeden alkoholický nápoj za druhým v neúspěšné snaze přimět lorda k pití.

Druhý den strávili britští manželé projížděním po okolí, obdivujíc zdejší rozsáhlé lesy.²⁶² Následně je správce Nikendey doprovodil v autě na oběd k Adolfovi Schwarzenbergovi a jeho manželce do Stožce.²⁶³ Nepochybně se Adolf vyptával Runcimana i na politickou situaci. Po tomto setkání byl jejich hostitel údajně poměrně optimistický, neboť mu Runciman rozmluvil obavy ohledně vypuknutí války.²⁶⁴ Podle Hildina deníku byli oba manželé „velmi příjemní“. Opustili je ve tři hodiny, aby se vydali na zpáteční cestu do Prahy.²⁶⁵

Zásadní otázkou zůstává, z jakého důvodu pozval Adolf Schwarzenberg Runcimana na své statky v jižních Čechách? Je poměrně zarážející, jak málo času věnoval svým britským hostům. Rozdíl v přístupu k misi je patrný zvláště ve srovnání s víkendem, který emisáři strávili na *Balzhütte* u Ulricha Kinského. Adolf Schwarzenberg zřejmě neměl potřebu dělat Runcimanovi s Petoem společnost a činit na ně jakýkoliv nátlak v politické rovině. Je docela možné, že se zpočátku snažil pouze vyhovět přání premiéra Hodžy, když pozval Runcimana do Horní Plané. Zdá se však, že ačkoliv Adolf Schwarzenberg nezatěžoval Runcimana žádnými

---

²⁵⁹ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 20./21. srpna 1938.

²⁶⁰ Tamtéž.

²⁶¹ NUL, RWA, WR 296/176–180, Letters, press cuttings and papers about the Runciman Mission to Czechoslovakia, 1938, dopis členů městské rady Českého Krumlova Geoffreymu Petoovi z 30. srpna 1938.

²⁶² Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 20./21. srpna 1938.

²⁶³ JELÍNKOVÁ HOMOLOVÁ, D., *Šlechta v proměnách...*, s. 174. Dita Jelínková Homolová píše, že byl obědu přítomen i Frank Ashton-Gwatkin, což odporuje mým zjištěním.

²⁶⁴ HORČIČKA, V. – ŽUPANIČ, J., *Šlechta na křižovatce...*, s. 249.

²⁶⁵ Tamtéž.

politickými rozhovory, měl v úmyslu setkat se s ním ještě jednou. Dne 31. srpna odeslal Adolfův ústřední tajemník Plischek schwarzenberské administraci v Praze pokyn, aby pozvala lorda Runcimana a jeho spolupracovníky „na jakýkoli den“ na Hlubokou na koroptví hon.²⁶⁶ Podruhé sice Runciman na Schwarzenbergovy statky již nedorazil, měli však příležitost se opět setkat v Praze.²⁶⁷

Zatímco manželé Runcimanovi a Geoffrey Peto pobývali v jihočeských lesích, Ashton-Gwatkin, Stopford a Henderson přijali pozvání do Liberce, které Runciman předtím odmítl.²⁶⁸ Ačkoliv doufali v poklidný víkend strávený v lázních Libverda, neunikli pozornosti místního německého starosty. Byli následně nuceni vyslechnout si jeho stížnosti na československou vládu a shlédnout několik chátrajících továren v okolí. V Liberci navštívili německý obchodní jarmark, na kterém se stali svědky manifestace Sudetoněmecké strany.²⁶⁹ Ashton-Gwatkin byl dokonce přinucen pronést zde krátkou řeč. Sama Hilda Runciman je ve svém deníku litovala s tím, že oni sami by se neodvážili Liberec navštívit.²⁷⁰ Pravděpodobně se Runcimanovi sami snažili uniknout pozornosti sudetoněmeckého obyvatelstva a v tomto směru jim také vyhovovalo položení Schwarzenbergovy chaty v Černém lese, takže nemohli být během víkendu ničím rušeni.

3. 6. Naděje na usmíření

Po návratu do Prahy obdržel Ashton-Gwatkin od Maxe Hohenlohe neočekávané pozvání na oběd do Mariánských Lázní, aby se zde 22. srpna setkali s Henleinem.²⁷¹ Vůdce sudetoněmeckého hnutí mu zde předložil nový seznam sedmi požadavků, který Runciman hned druhého dne předal Benešovi.²⁷² Jelikož zástupci SdP odmítli nadále vyjednávat s premiérem Hodžou, nezbylo prezidentu nic jiného, než aby se sám ujal vedení rozhovorů. Ve dnech 24. – 29. srpna docházelo k pravidelným setkáním mezi prezidentem a poslanci za SdP Kundtem a Sebekowským, během nichž společně rozebírali jednotlivé body dohody.²⁷³

---

²⁶⁶ HORČIČKA, V. – ŽUPANIČ, J., *Šlechta na křižovatce...*, s. 249.

²⁶⁷ Viz podkapitola 4. 1.

²⁶⁸ VYŠNÝ, P., c. d., s. 174.

²⁶⁹ NUL, RWA, WR 354/30, Meme by Robert J. Stopford about the Runciman Mission to Prague, 1938.

²⁷⁰ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 20./21. srpna 1938.

²⁷¹ VYŠNÝ, P., c. d., s. 175.

²⁷² Požadavky předložené Konradem Henleinem Ashton-Gwatkinovi: 1. Budou zřízeny tři samosprávné německé kraje (župy), 2. bude provedena výměna státních úředníků, tj. čeští úředníci v německých krajích mají být přeloženi do krajů českých a němečtí úředníci jmenováni do německých krajů; a má se s tímto překládáním začít hned, 3. bude stanoven samostatný budžet pro tři německé kraje, 4. vláda povolí pro německé kraje zvláštní půjčku, 5. ustanoví se komise, která by se sešla nejdéle do jednoho až tří měsíců a rozhodla by o nutných ústavních změnách, 6. bude hned ujednáno příměří v propagandě a v tisku mezi oběma stranami, 7. státní policie [četnictvo] bude z německých krajů odvolána, půjde-li jednání úspěšně a klidně. Viz BENEŠ, E. – HAUNER, M. (ed.), *Paměti...*, sv. 1, s. 278–279.

²⁷³ Tamtéž, s. 276–280.

Prezident Beneš i britští emisáři vkládali do jednání veliké naděje. Nálada mezi Brity se uvolnila pod dojmem probíhajících rozhovorů. V týdnu se Runcimanovi soukromě sešli s premiérem Hodžou, který vyjádřil Runcimanovi vděk za jeho působení v ČSR. Společně poobědval britský pár i s bratry Karlem a Františkem Schwarzenbergem.²⁷⁴ Je otázkou, zda si skutečně natolik porozuměli, nebo zda svými styky s lordem sledovali bývalí čeští šlechtici i jiné cíle.

Ve středu 24. srpna odjel Ashton-Gwatkin z Prahy do Londýna, jednak kvůli osobním záležitostem, především však proto, aby podal ve *Foreign Office* zprávu o vývoji sudetoněmecké krize. Zatímco ostatní emisáři vyčkávali na výsledek jednání mezi SdP a Benešem, britský velvyslanec v Berlíně Neville Henderson nepřestával na Runcimana naléhat, aby v co nejbližší době předložil oficiální prohlášení o průběhu mise. Jeho výzvy se však minuly s účinkem. Hilda Runciman – jistě pod vlivem svého manžela – odsoudila Hendersonovo naléhání jako naprosto zcestné. Byla přesvědčená, že Walterovým úkolem je „přimět obě strany, aby souhlasily“, což považovala za „jedinou možnou cestu k dosažení mírového urovnání.“²⁷⁵ Zdá se, že Walterovým jediným cílem bylo skutečně pouhé zprostředkování dohody mezi znesvářenými stranami sporu. Když pak z britského ministerstva zahraničí přišla výzva, aby se Runciman osobně setkal s Hitlerem v Berlíně, lord namítl, že by to poškodilo jeho současné postavení nezávislého mediátora.²⁷⁶ Runciman byl údajně značně popuzen vměšováním britské vlády do jeho aktivit v Československu. Nadále se pokoušel sledovat svou původně stanovenou linii pouhého zprostředkovatele jednání a vystupovat zcela nezávisle na londýnské vládě.²⁷⁷

Ve čtvrtek 25. srpna přiletěla do Prahy zcela nečekaně vlastním letadlem nejstarší dcera lorda a lady Runciman, Margaret, nedávno provdaná za amatérského pilota Douglase Fairweathera. Její druhý sňatek vnesl do rodiny rozkol, zdá se však, že po příletu do Československa byla svými rodiči vlídně přijata. Ačkoliv Margaret doufala, že její přílet média nezaznamenají, pozornosti novinářů nakonec neunikla.²⁷⁸

Druhého dne poobědvali Runcimanovi s hrabětem Schönbornem a jeho sestrou,²⁷⁹ kteří jim obstarali lóže v Národním divadle. Ještě ten večer shlédli Runcimanovi i s dcerou, Petoem

²⁷⁴ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 23. srpna 1938.

²⁷⁵ Tamtéž, zápis z 25. srpna 1938.

²⁷⁶ Tamtéž.

²⁷⁷ VYŠNÝ, P., c. d., s. 208.

²⁷⁸ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 24./25. srpna 1938.

²⁷⁹ Pravděpodobně šlo o Marii Benedictu (1896–1957), vdovu po Františku Xaverovi Kinském (1878–1935) z Chlumce nad Cidlinou. Přítomen byl jeden z jejích bratrů, buďto Erwin (1899–1984) nebo František Schönborn (1899–1964). Viz KINSKÝ, Zdenko Radslav, *U nás*, Praha 1933, s. 99. Oba bratři potvrdili své pročeské smýšlení v září 1939, kdy se podepsali pod Prohlášení české a moravské šlechty prezidentu republiky Emilu Háchovi.

a Ashton-Gwatkinem Smetanovu Prodanou nevěstu, již si velmi užili.²⁸⁰ Nelze pochybovat o tom, že návštěva Národního divadla byla důležitým propagandistickým tahem, kterým se pročeští šlechtici snažili britským emisarům přiblížit českou kulturní tradici.

O víkendu 27.–28. srpna navštívili Runcimanovi Alphonse Clary-Aldringena, se kterým se setkali již na *Balzhütte* 13. srpna. Je pravděpodobné, že je Clary k sobě do Teplic pozval už při návštěvě Ulricha Kinského. Zda se však lord znal s Clarym již déle, není jisté. Britské i německé noviny tvrdily, že se seznámili během jednoho z Claryho pobytů v Anglii,²⁸¹ deník lady Runciman však nic takového nepotvrzuje. Sám Clary-Aldringen zpochybňuje důvěryhodnost německého tisku tvrzením, že se místní novináři do situace akorát „zamotávají“ a daří se jim vytvářet chaos.²⁸² S Hildou Runciman se Clary setkal až v Praze, a to 12. srpna během čaje u vyslance Newtona.²⁸³

Přítomnost Runcimanovy mise v Sudetech nebyla do této chvíle ničím zvlášť překvapivým. Jak v případě Maxe Egona Hohenlohe-Langenburg, tak v případě Ulricha Kinského byla návštěva pohraničí čistě účelová; jejich cílem bylo navázat kontakt s Konradem Henleinem. Návštěva Clary-Aldringena se v tomto směru vymyká. Jeho pozvání přijali Runcimanovi s cílem odpočinout si – stejně, jako během návštěvy ve Žďáru nad Sázavou či v Horní Plané. Účel nadcházející cesty potvrzuje i Hildin dopis, ve kterém prosí Claryho, zda by pro ně mohl uspořádat střelení koroptví.²⁸⁴

„Organizace našich víkendů je náročná,“ postěžovala si lady ve svém deníku. „Pozvánek je tak mnoho a je třeba zachovat jistou rovnováhu mezi Čechy a *SDPs* [členy Sudetoněmecké strany – pozn. autorky].“²⁸⁵ Z toho jasně vyplývá, že si britští emisaři velmi dobře uvědomovali politickou orientaci svých hostitelů a dbali na to, co o jejich víkendových výletech bude soudit veřejnost. Věděli, že jejich pohyb detailně sledují nejen čeští, ale i zahraniční novináři. Pravděpodobně však organizaci lordových víkendů měla na starosti jeho manželka. Již v polovině srpna psal Walter Runciman svému synovi, že „matčina energie a všestrannost je úžasná a po společenské stránce se zasloužila o úspěch mise, nicméně musíme trochu zbrzdit.“²⁸⁶

---

²⁸⁰ *Sozialdemokrat*, 28. 8. 1938.

²⁸¹ *Yorkshire Post*, 29. 8. 1938; *Prager Tagblatt*, 27. 8. 1938.

²⁸² SOA Litoměřice, pobočka Děčín, AF RA Clary-Aldringen, *Diáře* (Deníkové záznamy) 1938–1944, kart. 584, inv. č. 898, diář Alphonse Clary-Aldringena, záznam z 14. srpna 1938.

²⁸³ Tamtéž, záznam z 12. srpna 1938.

²⁸⁴ Tamtéž, kart. 665, inv. č. 1010, dopis Hildy Clarymu z 25. srpna 1938.

²⁸⁵ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 21. srpna 1938.

²⁸⁶ NUL, RWA, WR 296/95 Letters, press cuttings and papers about the Runciman Mission to Czechoslovakia, 1938, dopis Waltera Runcimana Lesliemu Runcimanovi z 15. srpna 1938.

Není sebemenších pochyb o tom, že náplň víkendu lorda a lady Runciman u Clary-Aldringena byla uchystána představiteli Sudetoněmecké strany. Už 19. srpna si zástupci okresního vedení SdP zjišťovali, kdy má lord dorazit do Teplic, aby „společně vypracovali eventuální program“.²⁸⁷ Clary-Aldringen oficiálně vstoupil do SdP v květnu 1938,²⁸⁸ dalo se tudíž očekávat, že umožní setkání s Runcimanem i dalším henleinovcům. Den před příjezdem britského týmu do Teplic měl Clary dlouhý rozhovor se členy SdP právě kvůli nadcházející návštěvě.²⁸⁹

Ačkoliv měli Runcimanovi opustit Prahu již dopoledne, vyčkali zde návratu Ashton-Gwatkina z Londýna. Ashton-Gwatkin se Runcimana znovu pokoušel přesvědčit, aby převzal roli prostředníka mezi britskou vládou a Hitlerem, lord byl však pevně rozhodnut na nic takového nepřistoupit.²⁹⁰

Runcimanovi společně s dcerou, Ashton-Gwatkinem a Petoem dorazili do Teplic v půl osmé večer. Na náměstí před zámek na ně už čekal dav místních obyvatel. U večere se sešlo celkem osmnáct osob šlechtického původu; kromě manželského páru Clary-Aldringen a jejich čtyř dětí byli mimo jiné přítomni manželé Hohenlohe-Langenburg či hrabě Eugen Ledebur-Wicheln s manželkou. Nacházela se zde i Claryho sestra Elisabeth de Baillet-Latour, která svým dílem rovněž mohla přispět k setkání s Runcimanem.²⁹¹ Do Teplic dorazil i Friedrich Westphalen-Fürstenberg z Chlumu u Chabařovic.²⁹²

Po večeři opustil Ashton-Gwatkin zámek a společně s Maxem Hohenlohe odjel na Červený Hrádek, aby se zde znovu setkal s vedením SdP. Lord setrval v Teplicích a přijal zde delegaci SdP v čele s krajským vedoucím Zippeliem a zástupcem Krischem.²⁹³ Lady Runciman mezitím zavedla rozhovor se zbylými dámami. Hraběnku Ledebur popisovala jako „téměř šílenou“: „Když jsem se zmínila, že mi byl František Schwarzenberg (politicky pročeský) velmi nápomocným průvodcem díky jeho skvělé znalosti historie, téměř se na mě rozkřičela, jak je nešťastná z toho, že jsem ho nechala vykládat dějiny. ‚Všechno Vám poví špatně,‘ naříkala. [...] To je ukázka toho, jak jsou rozčilení a nerozumní.“²⁹⁴ Daleko více Hildu Runciman oslovila Claryho sestra Elisabeth, která se jí pochlubila s Hitlerovým autogramem, neboť se

---

²⁸⁷ Tamtéž, dopis Clarymu z 19. srpna 1938

²⁸⁸ GLASSHEIM, E., c. d., s. 215.

²⁸⁹ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, AF RA Clary-Aldringen, Diáře (Deníkové záznamy) 1938–1944, kart. 584, inv. č. 898, diář Alphonse Clary-Aldringena, záznam z 26. srpna 1938.

²⁹⁰ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 26. srpna 1938.

²⁹¹ Tamtéž, zápis z 27. srpna 1938. Viz podkapitola 2. 2.

²⁹² SOA Litoměřice, pobočka Děčín, AF RA Clary-Aldringen, Diáře (Deníkové záznamy) 1938–1944, kart. 584, inv. č. 898, diář Alphonse Clary-Aldringena, záznam z 27. a 28. srpna 1938.

²⁹³ Tamtéž.

²⁹⁴ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 27. srpna 1938.

s ním čas od času vídala. Ačkoliv tvrdila, že Hitlera nemá v oblibě, nechala se jím přesvědčit, že jeho cílem není vést válku.²⁹⁵ Stejné stanovisko zastával i její bratr Alphons, který ve svém deníku tvrdil, že „válka je nesnesitelná věc a je třeba dělat všechny možné ústupky nežli riskovat.“²⁹⁶

V neděli vyrazila společnost do lesů okolo Dubí, ovšem i zde byla pronásledována novináři. Clary zavedl s Runcimanem rozhovor ohledně sudetoněmecké otázky. Do svého deníku si následně zapsal: „Lord R. mi opět řekl, že se musí najít funkční řešení, ale zdá se být velmi pesimistický a začíná zjišťovat, že je jakékoliv vyrovnaní nemožné. Jedinou možností je pokusit se je [Čechy a Němce – pozn. autorky] separovat, jak jen to půjde. [...] Není už žádných pochyb, že lord zastává stejné stanovisko a má velmi nízké mínění o Česích.“²⁹⁷ Samozřejmě je nutné brát Claryho výše zmíněné tvrzení s rezervou – je více než pravděpodobné, že si Clary lordovy výroky vykládal podle svého a přizpůsoboval si je svému pohledu na věc. Ostatně stejnými slovy popisoval o něco později Leslie Runciman svého hostitele, když si zapsal, že Alphons Clary-Aldringen „toho nedokázal říct mnoho dobrého o Česích“.²⁹⁸ Ačkoliv tedy nelze označit Claryho výpověď o smýšlení britského emisara za objektivní, citace z jeho deníku alespoň vystihuje rozpoložení autora, v jakém se snažil na Runcimana a jeho společníky působit.

Nedělního oběda se společně s britskými hosty zúčastnil nově zvolený starosta Teplic Czermak s manželkou.²⁹⁹ Během odpoledne dorazil ke Clarymu i britský vyslanec Newton,³⁰⁰ který nebyl jeho hostem poprvé.³⁰¹ Zdá se, že teprve během dne se Ashton-Gwatkin telefonicky spojil s Runcimanem a nabídl mu možnost dalšího setkání s Henleinem u Maxe Hohenlohe na Červeném Hrádku.³⁰² Nejspíše Hohenlohe musel Henleina ke schůzce s britskou misí opět přesvědčit, neboť vedení SdP pořádalo během víkendu propagandistickou cestu napříč Sudetami, kterou následně kvůli jednání s Runcimanem přerušilo. Zatímco Henlein vyčkával na Červeném Hrádku společně s Ashton-Gwatkinem příjezdu britského emisara, Frank musel „Vůdcovu“ nepřítomnost omluvit před davem sudetských Němců v Litvínově: „Jde o nesmírně naléhavou záležitost, a proto tu Konrad Henlein dnes není s vámi.

---

²⁹⁵ Tamtéž.

²⁹⁶ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, AF RA Clary-Aldringen, Diáře (Deníkové záznamy) 1938–1944, kart. 584, inv. č. 898, diář Alphonse Clary-Aldringena, záznam z 14. srpna 1938.

²⁹⁷ Tamtéž, záznam z 28. srpna 1938.

²⁹⁸ NUL, RWA, WR ADD.A/16/1, Leslie Runciman's account of his visit to Czechoslovakia, zápis z 12. září 1938.

²⁹⁹ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 27. srpna 1938.

³⁰⁰ *Teplitz-Schöner Anzeiger*, 29. 8. 1938.

³⁰¹ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, AF RA Clary-Aldringen, Diáře (Deníkové záznamy) 1938–1944, kart. 584, inv. č. 898, diář Alphonse Clary-Aldringena, záznam z 30. července 1938.

³⁰² Tamtéž, záznam z 28. srpna 1938.

Nepřestáváme bojovat po dvacet let a finální bitva je již v dohlednu. V sázce jsou velké věci, které budou v nejbližší době rozhodnuty.“³⁰³

Britský emisar s rodinou a Petoem dorazili na Červený Hrádek kolem páté hodiny odpoledne. Ashton-Gwatkin, který pobýval na zámku již od předchozího dne, jednal mezitím s K. H. Frankem. Po příjezdu lorda Runcimana zasedli k rozhovoru s Henleinem, u kterého Max Hohenlohe a Ashton-Gwatkin opět figurovali jako tlumočníci. Diskutovali s Henleinem o možnosti, že by se stal zprostředkovatelem mezi britskou vládou a Berlínem. Tento nápad vzešel od Ashton-Gwatkina a Henlein s ním souhlasil, pouze Runciman se k němu stavěl obezřetně. Danou otázku chtěl nejprve konzultovat s Londýnem a s Benešem.³⁰⁴ Každopádně se lordovi tento plán jevil spíše přijatelnějším než myšlenka, že by měl být za Hitlerem vyslán on sám.³⁰⁵ Druhého dne však Halifax tento nápad v telegramu odmítl jako nepřijatelný, neboť Henlein nebyl britskou vládou považován za důvěryhodného zprostředkovatele.³⁰⁶ Je pozoruhodné, že britští emisari byli ochotni svěřit Konradu Henleinovi tak závažný úkol, jakým bylo vyjednávání s Hitlerem jménem britské vlády. Lord Runciman se pravděpodobně nechal přesvědčit Ashton-Gwatkinem a Maxem Hohenlohe o upřímnosti Konrada Henleina, aniž by prohlédl jeho manipulativní snahy.

Na Červený Hrádek dodatečně dorazil i další člen mise, a to Robert J. Stopford. Svůj víkend strávil ve společnosti Kundta a dalších členů SdP, zatímco přes noc byl ubytován v Doksech u hraběnky vdovy z Valdštejna.³⁰⁷ Během neformálních rozhovorů od nich Stopford vyslechl mnoho stížností na československou vládu. Zároveň mu předložili tezi o tom, že se uvnitř Sudetoněmecké strany nachází rozkol mezi umírněným a extrémistickým křídlem. Zatímco umírnění členové SdP, ke kterým se počítal i sám Kundt, měli být nakloněni dohodě v rámci státu, radikální křídlo požadovalo připojení Sudet k třetí říši. Zjištění zde získaná považoval Stopford za natolik závažná, že se rozhodl o nich co nejdříve lorda Runcimana zpravit. Druhý den ráno proto narychlo opustil zámek a vydal se na tříhodinovou cestu za Runcimanem na Červený Hrádek. Jelikož však přijel pozdě, nebylo mu umožněno informovat lorda ještě před začátkem jeho rozhovoru s Henleinem.³⁰⁸ Je však pravděpodobné, že informace

---

³⁰³ *The Times*, 29. 8. 1938.

³⁰⁴ VYŠNÝ, P., c. d., s. 216–217.

³⁰⁵ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 28. srpna 1938.

³⁰⁶ DEJMEK, J., c. d., s. 398.

³⁰⁷ Srv. Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 28. srpna 1938; TNA, FO 800/304, Ashton-Gwatkin's Private Diary, zápis z 28. září 1938. Přístupné z: <http://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C4267403>, [cit. 2020-08-15].

³⁰⁸ NUL, RWA, WR 354/42–43, Meme by Robert J. Stopford about the Runciman Mission to Prague, 1938.

podávané Stopfordovi Kundtem a jeho spolupracovníky byly rovněž záměrně zkreslené a sloužily k pouhé manipulaci s britskou misí.³⁰⁹

Zpátky do Prahy se Runcimanovi vrátili ještě ten den v osm hodin večer. Druhého dne Hilda společně s dcerou Margaret absolvovaly další historickou prohlídku hlavního města s Františkem Schwarzenbergem.³¹⁰ Evidentně nebyly ochotné naslouchat svým sudetoněmeckým hostitelům, kteří je varovali před jeho pročeským vlivem.

Následující týden se nesl v duchu dalších schůzek britských emisarů s místní šlechtickou honorací. Během dosavadního pobytu v Československu si členové mise získali v aristokratických kruzích velké množství přátel, s nimiž nejen že trávili víkendy na jejich venkovských sídlech, ale kteří je rovněž navštěvovali v Praze. Velmi často se setkávali při příležitostech, jakými byly společné obědy, čajové dýchánky, slavnostní recepce či výlety za kulturou. Společnost jim dělali příslušníci jak proněmecké, tak i pročeské šlechty. Rozhodně nelze manžele Runcimanovy nařknout s toho, že by jedné ze skupin přímo stranili. Zatímco se někteří představitelé české šlechty snažili britské emisary přímo politicky ovlivnit, jiní vyhledávali jejich společnost, zdá se, z pouhé zvědavosti.

V úterý 30. srpna poobědvali manželé Runcimanovi a Geoffrey Peto s manželi Colloredo-Mannsfeld.³¹¹ Odpoledne se pak zúčastnili čajového dýchánku se sudetoněmeckou šlechtou, který zorganizoval jeden z bratrů Westphalenů v Praze u své sestry.³¹² Během Runcimanovy mise byli bratři Westphalenové velmi aktivní, neboť s nimi svůj čas trávil nejen sám lord, ale i další člen mise David Stephens.³¹³ Na večírku se Runcimanovi setkali s manželskými páry Clary-Aldringen a Ledebur, přítomni byli i Kundt a K. H. Frank. Někteří přítomní hosté neváhali využít této příležitosti k ovlivňování lorda a lady Runciman v sudetoněmecké záležitosti.³¹⁴

Vyjednávání mezi zástupci SdP a Edvardem Benešem mezitím pokračovalo. V pondělí 29. srpna předal prezident Beneš Sudetoněmecké straně sjednanou dohodu, která vešla ve známost jako „třetí plán“. Kopii obdržel i vyslanec Newton s Runcimanem a oba shledali

---

³⁰⁹ Rozkol ve vedení Sudetoněmecké strany skutečně panoval mezi Kundtem a K. H. Frankem, ovšem nikoliv ohledně možnosti setrvání ve státě. Kundt pouze požadoval, aby vinu za neúspěch jednání nebylo možno přisoudit SdP. Viz BRANDES, D., c. d., s. 204.

³¹⁰ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 29. srpna 1938.

³¹¹ Pravděpodobně šlo o Marii Sidonii, rozenou de Smit (1877–1973) a jejího manžela Josefa Colloredo-Mannsfeld (1866–1957). Viz Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 30. 8. 1938.

³¹² Hostitelkou byla nejspíše Marie Rosine Josefine Westphalen-Fürstenberg (1895–1986), jediná sestra Friedricha Westphalena.

³¹³ D. Stephens povečeřel 8. září se třemi bratry Westphaleny a Coudenhove-Kalergim. Viz Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku Davida Stephense, zápis z 8. září 1938.

³¹⁴ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 30. srpna 1938.

předložené návrhy jako neuspokojivé, nekonkrétní a příliš vágní.³¹⁵ V podobném duchu dohodu odmítli i poslanci Sudetoněmecké strany v pátek 2. září, avšak až po instruktaži z Berlína. Takzvaný „třetí plán“ se stal pro Brity velkým zklamáním. Namísto očekávané dohody se jen prohloubila propast mezi pražskou vládou a zástupci SdP. Londýn byl informován o vojenských přípravách Německa proti Československu a obával se blížícího norimberského sjezdu strany NSDAP, který měl začít již 6. září; předpokládalo se, že ve svém projevu Hitler zareaguje na neuspokojivý vývoj jednání a bude požadovat plebiscit v Sudetech.³¹⁶ Situace se začínala vyostřovat a britská vláda se ve strachu z válečného konfliktu začala v sudetoněmecké krizi ještě více angažovat.

3. 7. Počátek září

Ve dnech 1. a 2. září se Henlein setkal v Berchtesgadenu s Hitlerem, podle oficiálního říšskoněmeckého komuniké tak učinil na přání lorda Runcimana.³¹⁷ Když prezident Beneš proti tomuto kroku protestoval, Runciman jej přesvědčoval o upřímnosti a mírumilovnosti lídra SdP, který prý může mít pozitivní vliv i na Hitlera.³¹⁸ Přestože se německý kancléř pokoušel na mezinárodní scéně vyvolat dojem, že je přístupný mírovému řešení sporu, dle jeho tajných instrukcí měla Sudetoněmecká strana nadále odmítat jakoukoliv dohodu v rámci ČSR. Britská vláda stále věřila, že dostatečné ústupky československé vlády mohou Sudetoněmeckou stranu uspokojit a vzájemná dohoda zamezí Adolfu Hitlerovi napadení Československa. Do obávaného norimberského sjezdu bylo ještě možné podniknout kroky, které by zabránily vyostření konfliktu, tento čas se však velmi rychle krátil.³¹⁹ Proto Halifax navedl Runcimana s Newtonem, aby kladli na prezidenta nátlak a sdělili mu, že Spojené království Československo v případě války s Německem nepodpoří.³²⁰

Během zářijových dnů se zintenzivnila komunikace nejen mezi misí a Londýnem,³²¹ ale i mezi Benešem a Runcimanem, který navštěvoval prezidenta téměř každý den.³²² Podle lorda byly tyto rozhovory pokaždé velmi neuspokojivé. Po jednom z rozhovorů s Benešem si lady do deníku zapsala, že její manžel Beneše lituje, neboť postrádá podporu vlády pro své politické

---

³¹⁵ Tamtéž, zápis z 31. srpna; jádrem „třetího plánu“ bylo řešení německých požadavků na základě vytvoření tří samostatných německých krajů (žup) v Sudetech. Tato myšlenka pocházela již od samotného prezidenta T. G. Masaryka. Viz KURAL, V., c. d., s. 185.

³¹⁶ BRANDES, D., c. d., s. 205–207.

³¹⁷ BENEŠ, E. – HAUNER, M. (ed.), *Paměti...*, sv. 1, s. 294.

³¹⁸ DEJMEK, J., c. d., s. 401.

³¹⁹ BENEŠ, E. – HAUNER, M. (ed.), *Paměti...*, sv. 1, s. 294–298.

³²⁰ VYŠNÝ, P., c. d., s. 225–226.

³²¹ Zatímco do té doby obdržel Runciman od Halifaxe jen dvě zprávy, po 27. srpnu dostával telegramy téměř denně. Viz VYŠNÝ, P., c. d., s. 214.

³²² BENEŠ, E. – HAUNER, M. (ed.), *Paměti...*, sv. 1, s. 299.

aktivity.³²³ Kontakt udržovala britská mise i se zástupci Sudetoněmecké strany, především s Kundtem, kterému se evidentně podařilo získat přízeň všech Britů včetně Runcimana. Jeho návštěvy v hotelu Alcron zpravidla končily až k ránu za hojného podávání piva.³²⁴ David Stephens, který se k misi připojil až 2. září, se nechal ihned po příjezdu ovlivnit ostatními emisary i samotným Kundtem, když si do svého deníku poznamenal: „Henlein a Kundt, čestní muži umírněných názorů – nebezpečí hrozí nikoliv od nich, ale od jejich potenciálních nástupců“.³²⁵

Narůstající nátlak na Runcimana, neuspokojivá politická situace a stále horké letní počasí nadále zhoršovaly lordův zdravotní stav. V pátek 2. září se přesunuli lord a lady Runciman z hotelu Alcron na britské velvyslanectví v Thunovském paláci. Doufali, že chladnější prostředí udělá britskému emisarovi lépe a zbaví jej nespavosti, která jej poslední dobou trápila.³²⁶ Jak to shrnul Robert Stopford ve svých vzpomínkách, lord už „dávno nebyl mladý a zodpovědnost jeho mise, na níž závisela válka či mír, pro něj začínala být téměř neúnosnou.“³²⁷ Během zářijových dnů pak převzal hlavní břímě vyjednávání Ashton-Gwatkin, zatímco lord vděčně využíval jakékoliv příležitosti k úniku na venkov.³²⁸ Ashton-Gwatkin udržoval osobní kontakt s Henleinem skrze Maxe Hohenlohe, se kterým se v září vídal téměř denně; víkend 3.–4. září dokonce strávili společně všichni tři na Červeném Hrádku.³²⁹

Mezitím navštívili Walter Runciman s manželkou pražského arcibiskupa kardinála Karla Kašpara (1870–1941) v Dolních Břežanech. O víkendu 3.–4. září se zde sešla malá společnost včetně manželů Petoových³³⁰ a mladého Dr. Czernina z ministerstva zahraničí, který figuroval jako tlumočník.³³¹ Czernin údajně vyprávěl Runcimanovi o tom, jaké nadšení pro válku převládá v československé vládní administrativě. Tento bojechtivý nacionalismus všichni členové mise silně odsuzovali.³³² Nerozuměli averzi, kterou chovali českoslovenští občané vůči

---

³²³ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 2. září 1938; premiér Hodža se cítil být zhrzen tím, že se prezident ujal vyjednávání s SdP místo něj, neboť chtěl případné česko-německé narovnání prezentovat jako svůj osobní politický úspěch. Viz ČELOVSKÝ, Bořivoj, *Mnichovská dohoda 1938*, Šenov u Ostravy 1999, s. 240.

³²⁴ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 2. září 1938.

³²⁵ David Stephens byl k misi přiřazen v době, kdy si pracovně přetížená mise vyžádala na pomoc dalšího emisara. Stephens v tu dobu cestoval po Evropě a zabýval se situací německých menšin v různých evropských státech, včetně Československa. Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku Davida Stephense, zápis z 3. září 1938.

³²⁶ NUL, RWA, WR 296/75–77, Letters, press cuttings and papers about the Runciman Mission to Czechoslovakia, 1938, kopie dopisu Waltera Runcimana Halifaxovi z 5. září 1938.

³²⁷ Tamtéž, WR 354/63, Memo by Robert J. Stopford about the Runciman Mission to Prague, 1938.

³²⁸ VYŠNÝ, P., c. d., s. 277.

³²⁹ TNA, FO 800/304, Ashton-Gwatkin's Private Diary, zápis z 3.–4. září 1938. Přístupné z: <http://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C4267403>, [cit. 2020-08-15].

³³⁰ Paní Pauline Peto se do Prahy vrátila opět 31. srpna 1938.

³³¹ *Sunday Times*, 4. 9. 1938.

³³² David Stephens použil pojem „*jingoisism*“ a Čechy popsal jako „*fire-eaters*“. Viz Soukromý archiv A. Shukman, Deník D. Stephense, zápis z 4. září.

nacistickému Německu, ani jejich odhodlání bránit nezávislost své země i za cenu válečného konfliktu.

Na neděli pozval kardinál na základě „projeveného přání“ i Františka Schwarzenberga a kancléře Antonína Bořka-Dohalského (1889–1942), aby dělali jeho britským hostům společnost.³³³ Kdo však projevil zájem o přítomnost obou pročesky orientovaných šlechticů, není jisté. Pokud si je vyžádal sám Runciman či jeho manželka, vypovídalo by to leccos o jejich osobních preferencích. S jistotou to však tvrdit nelze.

Víkend v Břežanech strávili britští hosté konverzacemi, projíždkami po okolí a hraním bridže. V neděli zasedl lord Runciman s kardinálem k osobnímu rozhovoru, tlumočenému Dr. Czerninem. Tato rozmluva se, k veliké nelibosti lorda, týkala současné politické krize. Kardinál, který se sám prezentoval jako osobní přítel Edvarda Beneše, nabídl svou pomoc při nátlaku na prezidenta. Lord Runciman jeho pomoc přivítal.³³⁴ Ještě téhož večera zaslal kardinál Benešovi dopis, ve kterém jej nabádal k větším ústupkům vůči SdP, konkrétně žádal vytvoření autonomních oblastí v pohraničí. Byl za jedno s Runcimanem, že „vzešlý mír byl by ceny těch ústupků hoden“.³³⁵ Břežany opustili Britové v neděli po čaji, neboť se lord chtěl navrátit zpět do Prahy pro případ, že by jej zde bylo potřeba. Pražský arcibiskup se pravděpodobně snažil před lordem vystupovat nezaujatě, neboť jej Hilda Runciman popsala jako „dobrého a laskavého muže, který má nejspíše všechny rád a je ztrápený z nenávisti, která v této zemi nyní převládá.“³³⁶

Runciman v průběhu září pokračoval v nátlaku na Beneše ve stylu jeho osobního motta „cokoliv je lepší, než válka“.³³⁷ Varoval jej před možnými dopady války, pokud se mu podaří vyprovokovat nacistický útok. Zatímco Beneš tvrdil, že Československo brání demokracii v Evropě, lord mu na to odpověděl, že v tom nebude moci pokračovat v případě „spáchání sebevraždy“.³³⁸ Pod nátlakem se prezident rozhodl učinit maximální ústupky Sudetoněmecké straně a v neděli 4. září zaskočil Kundta a Sebekowského výzvou, aby mu nadiktovali veškeré požadavky strany. Prezident dal vzniknout takzvanému „čtvrtému plánu“, který splňoval v podstatě všechny body Karlovarského programu.³³⁹ Tímto krokem se snažil demonstrovat

---

³³³ BENEŠ, E. – HAUNER, M. (ed.), *Paměti...*, sv. 3, s. 148–150.

³³⁴ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 4. září 1938.

³³⁵ BENEŠ, E. – HAUNER, M. (ed.), *Paměti...*, sv. 3, Praha 2007, s. 148–150.

³³⁶ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 4. září 1938.

³³⁷ Tamtéž.

³³⁸ Tamtéž.

³³⁹ SLÁDEK, M., c. d., s. 103. Plán počítal s přijetím župního systému, v jehož rámci by byla kombinována lokální samospráva s orgány státními, řešil by otázku úřednictva a jazykovým zákonem by zavedl úplnou rovnost jazyka menšin. Rovněž by byla přislíbena finanční půjčka německým oblastem ve výši 700 miliónů Kč. Viz KUKLÍK, J. – NĚMEČEK, J., c. d., s. 265.

svou dobrou vůli při vyjednávání, ačkoliv měl silné pochyby, že to jakkoliv pomůže ke zvrácení vývoje.³⁴⁰ Názory britské, české i německé scény ohledně plánu byly tentokrát jednotné. Runciman měl údajně pronést, že československá vláda zašla do nejzazších mezí a nikdo na světě nemá právo žádat po ní víc.³⁴¹ Když pak 7. září poslanci SdP znovu jednali nad novým návrhem, otevřeně tam mělo zaznít „*Um Gotteswillen, er hat uns alles gegeben*.“³⁴² Sudetoněmecká strana se tak dostala do prekérní situace, neboť dostala přesně to, co po Česích ve svém Karlovarském programu žádala. Jako záminku k přerušení jednání s Benešem využila incidentu v Moravské Ostravě ze 7. září.³⁴³ Britští emisáři byli takovým vývojem zcela zaskočení: „Je to opravdu depresivní, dlouhé týdny trpělivého snažení zmařeny během okamžiku výtržnostmi a neschopností udržet pořádek,“ okomentovala událost Hilda Runciman.³⁴⁴ Je evidentní, že britští emisáři nebyli zatím schopni rozluštit zákulisí incidentu. Stejně na tom byla i britská vláda, která stále ještě doufala ve smírné vyřešení konfliktu.³⁴⁵

3. 8. Víkend u Czernina

Členové mise se i nadále pokoušeli obnovit jednání s SdP, především kvůli blížícímu se projevu Adolfa Hitlera, který měl zaznít 12. září v závěru celoněmeckého sjezdu NSDAP v Norimberku.³⁴⁶ Milan Hodža přijal delegaci SdP, aby si vyslechl jejich požadavky, rovněž požádal o radu i Maxe Hohenlohe.³⁴⁷ Robert Stopford, jeden z členů mise, mezitím připravoval svůj vlastní návrh dohody, který by nabídl oběma stranám v případě krachu jednání.³⁴⁸ Předložení vlastního návrhu národnostního vyrovnání však nakonec zavrhl sám Runciman, který pochyboval o tom, že by Sudetoněmecká strana plán přijala, jakkoliv příznivý by pro ni byl.³⁴⁹ Runcimanův zdravotní stav se mezitím nadále zhoršoval, a to především vlivem neuspokojivého politického vývoje. Max Hohenlohe, „jako vždy klidný a nepřiliš pesimistický“ se snažil britské emisary povzbudit tvrzením, že Hitler nesdělí v Norimberku nic zásadního a jednání budou opět obnovena.³⁵⁰ Zdá se, že britští emisáři princí Hohenlohe naslouchali a zcela důvěřovali jeho ujištěním.

---

³⁴⁰ BENEŠ, E. – HAUNER, M. (ed.), *Paměti...*, sv. 1, s. 306.

³⁴¹ Tamtéž, s. 307.

³⁴² „Pane Bože, on nám dal všechno.“ Viz BENEŠ, E. – HAUNER, M. (ed.), *Paměti...*, sv. 1, s. 310.

³⁴³ Několik členů SdP bylo obviněno z pašování zbraní do republiky; při následné demonstraci za propuštění obžalovaných byl poslanec za SdP F. May udeřen policistou. Viz DEJMEK, J., c. d., s. 403.

³⁴⁴ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis ze 7. září 1938.

³⁴⁵ DEJMEK, J., c. d., s. 403.

³⁴⁶ SLÁDEK, M., c. d., s. 104.

³⁴⁷ DEJMEK, J., c. d., s. 406.

³⁴⁸ Finální návrh dohody byl připraven 4. září 1938. Viz NUL, RWA, WR 354/55–56, Memo by Robert J. Stopford about the Runciman Mission to Prague, 1938.

³⁴⁹ DEJMEK, J., c. d., s. 408.

³⁵⁰ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 9. září 1938.

V pondělí 5. září sjednal v Praze Geoffrey Peto oběd s manželi Clary-Aldringen, kterého se zúčastnil i Ashton-Gwatkin a manželé Runcimanovi.³⁵¹ Podle dochované korespondence se zdá, že Peto navázal s Clarym obzvlášť dobrý vztah. Ve svých dopisech jej několikrát přemlouval, aby přijel do Prahy a seznámil se s jeho chotí. Později dokonce pozval Claryho, aby jej osobně navštívil při jeho další cestě do Londýna.³⁵² Podobný dopis, ve kterém Geoffrey Peto zve svého hostitele k sobě do Londýna, se však našel i v archivu Eugena Czernina.³⁵³ Je tedy možné, že se Peto pouze snažil oplatit pohostinnost a vstřícnost všem svým československým hostitelům.

Ve čtvrtek 8. září se manželé Runcimanovi zúčastnili oběda na britské ambasádě, kam vyslanec Newton pozval mimo jiné i Adolfa Schwarzenberga. Podle Hildy Runciman je Schwarzenberg bavil svými zábavnými anekdotami s politickou tematikou. Je možné, že se Adolf Schwarzenberg angažoval v Runcimanově misi daleko více, zvláště pokud se osobně stýkal s britským vyslancem. Basil Newton měl řadu kontaktů mezi českou šlechtou a byla to právě jeho osoba, která spojovala britskou misi s většinou jejích hostitelů: s Adolfem Schwarzenbergem, Alphonsem Clary-Aldringenem, Z. R. Kinským i Eugenem Czerninem. Zvláště u posledně zmiňovaného trávil Newton mnohdy svůj volný čas. Ve dnech 20.–21. srpna pobýval britský vyslanec u Eugena Czernina, kde probírali politickou situaci a vyhlídky mise lorda Runcimana. Czernin sám požádal Newtona, aby jeho jménem pozval britské emisary k němu do Petrohradu v západních Čechách. Věřil, že by misi mohl přispět svým nezáujatým pohledem na věc.³⁵⁴ Je více než pravděpodobné, že Walter a Hilda Runcimanovi přijímali pozvání především od těch šlechtických velkostatkářů, kteří jim byli doporučení vyslancem Newtonem.

Zatímco již 2. září opustila Margaret Fairweather Prahu, aby se vrátila zpět do Anglie, v pátek 9. září přiletěl za svými rodiči jejich syn Leslie Runciman. Následně se všichni tři, včetně manželů Petoových, vydali na cestu do Petrohradu k Eugenu Czerninovi.³⁵⁵ Kolem půl sedmé večer dorazili na místo. Před zámkem, který ležel v německé oblasti, se seskupil dav padesáti až šedesáti osob, bouřlivě slavící příjezd lorda Runcimana a provolávající německý pozdrav „*Sieg Heil*“. Lord Runciman je pozdravil z terasy a následně odešel do domu.

---

³⁵¹ TNA, FO 800/304, Ashton-Gwatkin's Private Diary, zápis z 5. září 1938. Přístupné z: <http://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C4267403>, [cit. 2020-08-15].

³⁵² SOA Litoměřice, AF RA Clary-Aldringen, pobočka Děčín, kart. 665, inv. č. 1010, Dopis Geoffreye Petoa Clarymu z 1. září a 6. září 1938.

³⁵³ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, AF RA Czernin, nezpracovaný fond, Evžen III., dopis Geoffreye Petoa Eugenu Czerninovi z 20. září 1938.

³⁵⁴ Tamtéž, deník Eugena Czernina, zápis z 20 a 21. srpna 1938.

³⁵⁵ Tamtéž.

Skandující dav však odmítal odejít a vydržel stát před zámek asi hodinu, provolávající „*Wir wollen nach Deutschland gehen*“, „*Ein Volk, ein Reich, ein Führer*“ a dokonce „*Runciman, mach uns frei von der Tschechoslowakei*“.³⁵⁶ Eugen Czernin byl tímto výjevem silně znepokojen, neboť bylo Runcimanovým přáním, aby šlo o ničím nerušenou osobní návštěvu. Po večeři šel znavený lord brzy spát a Eugen setrval v rozhovoru o politice s Lesliem Runcimanem dlouho do noci.³⁵⁷ Hostitel se s ním podělil o své stížnosti na československou vládu; postěžoval si, že mu místní úřady nepovolily prodej části jeho lesů pouze proto, že zájemce byl německé národnosti. Leslie Runciman jej popsal jako velmi nervózního a rozrušeného ze současné politické situace. Prý dokonce vytušil, že se Czerninovi velice „ulevilo“, když si mohl o svých starostech s někým otevřeně promluvit.³⁵⁸ Sám sebe však Czernin považoval za národnostně nezájatého. V tomto směru se prezentoval i britským hostům: „Nechce si vybrat mezi tím, zda být Čech [*Czech*] nebo Němec [*German*]. Má své statky v obou částech a chce být dobrým Čechem [*Bohemian*] a žít v míru se všemi lidmi v jeho zemi,“ poznamenala si o něm Hilda Runciman do svého deníku.³⁵⁹

Druhého dne se společnost procházela po okolních pozemcích. Kolem druhé hodiny se společnost, rozšířená o Mořice Lobkowicze s manželkou,³⁶⁰ vydala na lov do okolí Krásného Dvora. V Podbořanech se mezitím seskupil dav místních obyvatel, který chtěl projíždějícího lorda Runcimana pozdravit. Eugen Czernin byl však předem varován, tudíž se společnost kritickému místu vyhnula. Zřejmě se tak ale nestalo na přání hostitele, který naopak litoval, že emisaři zklamali tolik čekajících lidí.³⁶¹

Střílení koroptví trvalo do pěti hodin odpoledne. Lord byl sice přítomen, sám ale kvůli únavě nestřílel. Po návratu na zámek se zde setkali s Franzem Antonem Thun-Hohensteinem (1890–1973), prezidentem Svazu německých velkostatkářů, a jeho manželkou.³⁶² Následně Runcimana potěšil telefonát z Prahy, ve kterém ho informovali o možnosti obnovení jednání

---

³⁵⁶ „Chceme do Německa“, „Jeden národ, jedna říše, jeden Vůdce“, „Runcimane, osvobod' nás od Československa“. Viz NUL, RWA, WR ADD.A/16/1, Leslie Runciman's account of his visit to Czechoslovakia, zápis z 9. září 1938.

³⁵⁷ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, AF RA Czernin, nezpracovaný fond, Evžen III., deník Eugena Czernina, zápis z 9. září 1938.

³⁵⁸ NUL, RWA, WR ADD.A/16/1, Leslie Runciman's account of his visit to Czechoslovakia, zápis z 9. září 1938.

³⁵⁹ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 9. září 1938.

³⁶⁰ Mořic Lobkowicz (1890–1944) z beřkovické větve Lobkowiczů byl generálním ředitelem První české vzájemné pojišťovny v Praze. Viz VOTÝPKA, Vladimír, *Příběhy české šlechty*, Praha 1995, s. 17. Byl mimo jiné signatářem národnostního prohlášení české šlechty ze září 1939.

³⁶¹ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, AF RA Czernin, nezpracovaný fond, Evžen III., deník Eugena Czernina, zápis z 10. září 1938.

³⁶² NUL, RWA, WR ADD.A/16/1, Leslie Runciman's account of his visit to Czechoslovakia, zápis z 10. září 1938.

s SdP, jakmile dojde k uklidnění incidentu v Moravské Ostravě. Povzbuzen na duchu setrval lord vzhůru i po večeri v příjemném rozhovoru s ostatními.³⁶³

V neděli 11. září odpoledne přijal Walter Runciman na petrohradském zámku sudetoněmeckou delegaci. Zástupci SdP navštívili Eugena Czernina dva dny předem s přáním, zda by jim poskytl možnost s lordem promluvit. Czernin jim přislíbil, že jejich prosbu předá dál;³⁶⁴ zřejmě pak Runciman se setkáním souhlasil. Poselstvo sedmi osob, sestávající ze zástupců SdP, tlumočníka, starostů Podbořan, Jemnice, Žlutic a dalších, dorazilo v půl jedné. Hlavním mluvčím byl chebský krajský náčelník a poslanec za SdP Georg Wollner.³⁶⁵ Czernin je přijal společně s lordem Runcimanem a Petoem. K Czerninovu velkému zděšení se delegáti vyslovili, že sudetští Němci chtějí domů do Říše [*Heim ins Reich*]. Přednesli své stížnosti na československé úřady a pozemkovou reformu, mluvili i o utiskování německé menšiny ve školství. Nakonec delegace odevzdala Runcimanovi příslušné memorandum. Lord na to krátce odpověděl, že stížnosti bere na vědomí, a dokonce si je i ověří. Czernin pak vyprovodil poselstvo ven a všichni hosté z terasy sledovali závěrečný pochod davu pod okny zámku, který byl organizován sudetoněmeckými předáky v uniformách. Asi pět tisíc lidí procházelo kolem za volání „*Sieg Heil*“, „*Heil Hitler*“ a „*Wir wollen nach Deutschland*“ a zpívali „*Horst Wessel Lied*“³⁶⁶ a další německé písně. Eugen Czernin byl výjevem vyděšen, překvapení nad neobvyklým pohledem vyjádřili i členové britské mise.³⁶⁷ Sama lady Runciman litovala, že se demonstranti přihlásili k německé národnosti hrdým chórem hymny „*Deutschland über alles*“.³⁶⁸ V závěru pronesl lord před davem několik slov, které překládal Czernin; krátce jim popřál, aby ve své překrásné zemi mohli žít v míru a klidu. Následně se dav pokojně rozešel. Sám hostitel měl pak z celé události výčitky svědomí. Do svého deníku si zapsal: „Pozval jsem lorda Runcimana do Petrohradu jako na neutrální místo – tato demonstrace pro mě byla velkým překvapením“. Celá záležitost pro něj byla nepříjemnou, obával se, jak to celé zapůsobí na jeho britské hosty. Nejvíce jej znepokojovalo, že volání lidu se zcela neztotožňovalo s body, o kterých vyjednávali sudetoněmečtí zástupci v Praze. Zároveň ale zkonstatoval, že „bylo určitě dobře, když lord Runciman pro jednou viděl skutečnou atmosféru ve společnosti.“³⁶⁹ Ze

---

³⁶³ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, AF RA Czernin, nezpracovaný fond, Evžen III., deník Eugena Czernina, zápis z 10. září 1938.

³⁶⁴ Tamtéž, zápis z 9. září 1938.

³⁶⁵ *České slovo*, 15. 9. 1938.

³⁶⁶ *Horst Wessel Lied* (Píseň Horsta Wessela) byla nacistická pochodová píseň a hymna NSDAP.

³⁶⁷ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, AF RA Czernin, nezpracovaný fond, Evžen III., deník Eugena Czernina, zápis z 11. září 1938.

³⁶⁸ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 11. září 1938.

³⁶⁹ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, AF RA Czernin, nezpracovaný fond, Evžen III., deník Eugena Czernina, zápis z 11. září 1938.

sudetoněmecké demonstrace byli rozčarováni i ostatní hosté. Přítomný Mořic Lobkowicz okamžitě odjel z Petrohradu do Prahy, aby zjistil, jak na celou událost zareagují Češi.³⁷⁰ Sudetoněmecká demonstrace nalezla v tisku veliký ohlas. Sám lord byl zblízka zachycen fotografem ve chvíli, kdy mával shromážděnému davu. Jeho zdvižená pravice při přátelském pokynutí pak byla naneštěstí v britském komunistickém deníku *Daily Worker* prezentována jako nacistický pozdrav.³⁷¹ Mnohé odpůrce britské zahraniční politiky pak utvrdila v emisarově pronacistickém smýšlení, což však nebyla zcela správná představa.

Během oběda společnost probrala zrovna proběhlou příhodu; lord se však zdál být zcela klidný. Mezitím dorazil i Eugen Ledebur-Wicheln s manželkou „Lori“. S nimi se Runcimanovi setkali již dříve u Clary-Aldringena v Teplicích.³⁷² Hraběnka Ledebur představila Lesliemu Runcimanovi svůj náhled na politickou situaci: svazek Čechů a sudetských Němců přirovnala k „nešťastnému manželství“, které nemůže být rozvedeno snad z náboženských či jiných důvodů. Sudetoněmecký spor popisovala velmi emočně zabarvenými výrazy a její naléhání bylo Lesliemu velmi nepříjemné.³⁷³ Na zámek dorazil i Jan Adolf Lobkowicz (1885–1952), předseda Svazu československých velkostatkářů, a jeho žena, aby údajně vytvořili protiváhu proněmecky smýšlejícím hostům.³⁷⁴ Když však Lobkowicz spatřil davy lidí před zámkem zpívající nacistické písně, obrátil se hned na zpáteční cestu. Během odpoledne zámek opustila většina návštěvníků, dokud nezbyli jen hostitelé a britští emisáři. Odcestoval i Leslie Runciman, který se následně vydal na návštěvu k Clary-Aldringenovi a pak i na Červený Hrádek za Maxem Hohenlohe.³⁷⁵ Lord, obvykle chodící spát brzy, zůstal v živém rozhovoru se svým hostitelem do jedenácti hodin večer. Czernin měl pocit, že se u něj společnost cítí dobře a nachází se v dobré náladě, bez ohledu na odpolední demonstraci.³⁷⁶ Ve skutečnosti však britští emisáři nepustili z hlavy myšlenku na blížící se Hitlerův projev následujícího dne.³⁷⁷

V pondělí 12. září dopoledne britští hosté odcestovali zpět do Prahy. Při loučení je k sobě Eugen Czernin pozval na další návštěvu; lady odpověděla, že tento rok nejspíše nebude možnost, ale příští rok by se rádi zastavili na týdenní pobyt.³⁷⁸ Pravděpodobně se zde Britům

---

³⁷⁰ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 11. září 1938.

³⁷¹ VYŠNÝ, P., c. d., s. 333. Tuto pomýlenou informaci přejal například i Robert Kvaček a od něj i J. W. Brügel. Viz BRÜGEL, J. W., c. d., s. 573. Fotografie viz příloha č. 13.

³⁷² Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 11. září 1938.

³⁷³ NUL, RWA, WR ADD.A/16/1, Leslie Runciman's account of his visit to Czechoslovakia, zápis z 11. září 1938.

³⁷⁴ Tamtéž.

³⁷⁵ Tamtéž, zápis ze 13. září 1938.

³⁷⁶ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, AF RA Czernin, nezpracovaný fond, Evžen III., deník Eugena Czernina, zápis z 11. září 1938.

³⁷⁷ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 11. září 1938.

³⁷⁸ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, AF RA Czernin, nezpracovaný fond, Evžen III., deník Eugena Czernina, zápis z 12. září 1938.

skutečně zalíbilo a s Czerninem navázali přátelské vztahy. O tom svědčí i samotná délka návštěvy – v Petrohradu strávili hned tři noci. Jistě muselo být britským emisarům sympatické Czerninovo nezaujaté vystupování, při kterém se snažil nestranit ani českému, ani německému táboru. On sám zřejmě neměl zájem na cíleném ovlivňování Runcimana v sudetoněmecké otázce, což bylo důvodem pro jeho úzkostné přijetí nedělní demonstrace přívrženců SdP. O Czerninově nevyhraněném politickém směřování ostatně vypovídá i seznam víkendových hostů, mezi nimiž se nacházel jak silně proněmecký Eugen Ledebur s manželkou, tak i pročeští zástupci rodu Lobkowiczů.

Jaký dojem si odnesl lord Runciman z pobytu u Czernina a především z nedělního sudetoněmeckého shromáždění nelze s jistotou říci. Početná demonstrace v něm ovšem musela zanechat hluboký dojem. Rozsáhlý komentář nám k tomu poskytuje Hilda Runciman – není pochyb, že některé myšlenky musela převzít od svého manžela: „Samozřejmě tito lidé nechtějí nacismus. Daleko více by preferovali setrvání v republice, pokud by byly uspokojeny jejich legitimní požadavky. Ale všichni říkají to samé: kdyby k něčemu došlo před rokem nebo ještě před šesti měsíci [...] Obávám se, že představitelé sudetských Němců už nemají nad svým lidem žádnou kontrolu a dlouhé odklady a otálení je přivedly do extrémního tábora.“³⁷⁹

V tomto postoji se zcela zřetelně odráží rétorika představitelů Sudetoněmecké strany a Maxe Hohenlohe. Náзор o dvou proudech v Sudetoněmecké straně – umírněném a extrémním – předkládal členům mise především Kundt. Podobného smýšlení byli i další členové mise Ashton-Gwatkin, Robert Stopford a později i David Stephense.³⁸⁰ Je však otázkou, zda na ně v tomto směru měli vliv sami sudetoněmečtí velkostatkáři, nebo spíše delegáti SdP – pravděpodobně obojí. Přesné vyjádření Waltera Runcimana ohledně situace však k dispozici nemáme. Ať už ale lord zastával v této fázi jakýkoliv názor, lze pochybovat, že by se v zásadních bodech lišil od názoru jeho manželky.

---

³⁷⁹ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 11. září 1938.

³⁸⁰ Srv. Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku Davida Stephense, zápis z 2. září 1938; NUL, RWA, WR 354/42–43, Meme by Robert J. Stopford about the Runciman Mission to Prague, 1938.

4. ROZPAD MISE

4. 1. Poslední dny v Československu

Neúspěch vyjednávání mezi československou vládou a Sudetoněmeckou stranou v průběhu srpna a září 1938 byl předurčen neochotou henleinovců dojít ke společnému řešení. Zatímco Beneš ve svých pamětech tvrdil, že podobný vývoj událostí očekával již od počátku,³⁸¹ Runcimanova mise intenzivně pracovala s nadějí, že smír je možný. Ačkoliv byli britští emisáři neustále přesvědčováni ze všech stran o opaku, sám lord nebyl ochoten na tuto myšlenku přistoupit. Nátlakem na Beneše se snažil přimět českou vládu k ústupkům, které by Sudetoněmeckou stranu uspokojily – jakýkoliv jiný scénář vyjednávání odmítal. V pondělí 12. září obdržel Runciman od Nevilla Chamberlaina tajný dopis, ve kterém ho premiér informoval o svém plánu setkat se s Hitlerem osobně v případě, že se události vyvinou špatným směrem. Podle Hildy Runciman její manžel s tímto plánem nesouhlasil; on i Basil Newton nad tímto překvapivým nápadem nevěřičně „kroutili hlavou“.³⁸² Bohužel se však z jejího deníku nedozvídáme, z jakého konkrétního důvodu britský emisar Chamberlainovo rozhodnutí neschvaloval. Lady tento „odvážný a riskantní“ nápad přičítala Horacemu Wilsonovi, hlavnímu poradci premiéra.³⁸³ Prozatím však musel zůstat obsah dopisu v tajnosti, neboť o premiérově plánu neměl údajně ponětí ještě ani britský vládní kabinet.³⁸⁴

Hitlerův dlouho očekávaný projev na norimberském sjezdu NSDAP dne 12. září nepřinesl sám o sobě nic nového. Hitler dál pokračoval v útocích proti prezidentu Benešovi a obvinil jej z útisku sudetských Němců. V pohraničních oblastech projev vyvolal vzpouru Němců proti státu, která na mnoha místech přerostla v otevřený pokus o puč. Československá vláda okamžitě zareagovala vyhlášením stanného práva a během dvou dnů byl v oblasti opět nastolen pořádek. Vedení Sudetoněmecké strany odpovědělo ultimátem, ve kterém žádalo odvolání stanného práva, stáhnutí státní policie a vojska atd.³⁸⁵

Ashton-Gwatkin se ve dnech 12.–14. září znovu pokusil sehrát roli prostředníka mezi pražskou vládou a vedením Sudetoněmecké strany. Nejprve zavolal Maxe Hohenlohe, aby

---

³⁸¹ BENEŠ, E. – HAUNER, M. (ed.), *Paměti...*, sv. 1, s. 306.

³⁸² „*W[alter] talked of matter to the Minister and they rather shook their heads over it, [...]*.” Viz Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 12. září 1938.

³⁸³ Horace Wilson podporoval politiku *appeasementu* a Jan Masaryk o něm napsal, že „je náš vyslovený nepřítel“. Viz AMZV, AF Telegramy došlé a odeslané I, Telegramy došlé, 1938, telegramy č. 701–1050, VIII/1938–X/1938, evid. j. 74, telegram z 15. září 1938. Přístupné z: <http://badatelna.eu/fond/157735/reprodukce/?zaznamId=774902&reproId=783981>, [cit. 2020-06-18].

³⁸⁴ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 12. září 1938. O Chamberlainově plánu byli v tu dobu informováni pouze čtyři členové kabinetu. Viz ELLINGER, J., c. d., s. 190.

³⁸⁵ DEJMEK, J., c. d., s. 407.

zkontaktoval vedoucí SdP a přiměl je obnovit pořádek v Sudetech. V úterý 13. září se pak společně s Geoffreyem Petoem vydal do Aše, aby se zde ještě jednou sešel s Henleinem, který se pozdě v noci navrátil z norimberského sjezdu.³⁸⁶ V jejich posledním rozhovoru mu vůdce SdP sdělil, že kvůli událostem posledních dnů je Karlovarský program již překonaný a on nemůže pro sudetské Němce žádat nic jiného, než právo na národnostní sebeurčení – tedy plebiscit. Konrad Henlein, doprovázen dalšími členy vedení SdP, následně uprchl do Německa a vyzval sudetské Němce k odporu proti Československé republice.³⁸⁷ Vyjednávání s pražskou vládou již nebylo možno obnovit. Runciman se cítil zcela odevzdaně a jeho jediným přáním bylo vrátit se co nejrychleji zpět domů.³⁸⁸

Ve středu 14. září večer byla v rozhlasovém vysílání oficiálně oznámena cesta Nevilla Chamberlaina za Hitlerem, aby společně vyřešili sudetoněmeckou otázku mírovou cestou.³⁸⁹ Walter Runciman nebyl touto zprávou ohromen vzhledem k dřívějšímu dopisu od premiéra. Mise však doposud nebyla odvolána a lord nadále setrval na britské ambasádě v Praze, zatímco britský premiér jednal s Adolfem Hitlerem v Berchtesgadenu o anexi československého pohraničí. S touto variantou však počítal už i sám prezident Beneš, který ve čtvrtek 15. září vyslal do Paříže a Londýna ministra sociálních věcí Jaromíra Nečase s tajnou nabídkou, že je Československo ochotné odstoupit určitá pohraniční území třetí říši.³⁹⁰

Čtvrteční večer strávili Runcimanovi na francouzském velvyslanectví společně se svým synem Stevenem, který za nimi přiletěl během úterního odpoledne.³⁹¹ Slavnostní večere se zúčastnilo více jak třicet osob; kromě členů mise tu byli i britský či americký vyslanec a čeští velkostatkáři včetně Z. R. Kinského s manželkou a Eugena Czernina.³⁹² Hrabě Czernin byl údajně stále „příšerně rozrušený“ a „téměř se s ním nedalo mluvit“.³⁹³ Rozhovory se ten den točily především kolem politické situace. Tu samou noc byl lord Runciman po telefonu vyzván, aby se dostavil do Londýna k osobní konzultaci u Chamberlaina. Byl tak přinucen, přes všechn svůj odpor k létání, nasednout do letadla a opustit narychlo Prahu druhý den v pátek 16. září.

---

³⁸⁶ Srv. Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 13. září 1938; Tamtéž, Deník D. Stephense, zápis z 10. (sic!) září 1938.

³⁸⁷ VYŠNÝ, P., c. d., s. 291–294.

³⁸⁸ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 14. září 1938.

³⁸⁹ SLÁDEK, M., *Němci v Čechách...*, s. 109–110.

³⁹⁰ DEJMEK, J., c. d., s. 421–422.

³⁹¹ Steven Runciman (1903–2000) byl druhým synem lorda a lady Runciman. Jakožto historik, zabývající se východní Evropou, spojil cestu do Československa se svými zájmy. Podle Ann Shukman navštívil Steven Runciman v doprovodu Františka Schwarzenberga Institut N. P. Kondakova Praze, odkud si s sebou do Anglie odvezl řadu publikací týkajících se ikonografie.

³⁹² SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, AF RA Czernin, nezpracovaný fond, Evžen III., deník Eugena Czernina, zápis z 15. září 1938.

³⁹³ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 15. září.

Společně s ním odletěl i Ashton-Gwatkin, zatímco ostatní emisaři, včetně manželky a dvou synů, zůstali v Praze. Runcimanově odletu z Prahy bylo přítomno jen několik novinářů – mise totiž dosud nebyla rozpuštěna a emisaři se záměrně snažili vyvolat dojem, že jde jen o dočasnou záležitost a Runciman se ještě vrátí zpět do Prahy.³⁹⁴

Hilda Runciman strávila v Československu ještě jeden víkend společně s manželi Petoovými a svými syny, a to jako host u Karla VI. Schwarzenberga na Orlíku. Ačkoliv jí Walter již v sobotu zaslal telegram, ve kterém se dotazoval, kdy se vrátí i ona do Londýna, lady pozvání na Orlík neodmítla. Pohybovali se zde v pročeské společnosti Karla a Františka Schwarzenberga, Z. R. Kinského s manželkou, Mořice Lobkowicze a Jana Adolfa Lobkowicze s manželkou.³⁹⁵ Atmosféra však byla narušena složitou politickou situací. Steven Runciman se předchozí den nepohodl s Františkem Schwarzenbergem, který se nechal slyšet, že nechce nečinně čekat na německý útok, ale že mu ochotně vyjde vstříc. „V takovém případě půjdete sami,“ odpověděl Steven. Na to mu František dal na srozuměnou, že to už vcelku pochopil sám.³⁹⁶ Je evidentní, že orličtí Schwarzenbergové včetně pročeské větve Kinských museli selhání Runcimanovy mise nést těžce, zvláště, když s ní tak aktivně spolupracovali. Podporu válečnému konfliktu naznačil i Karel Schwarzenberg, který se nechal slyšet, že by raději padl v boji, než se stal nacistou. Hilda Runciman tento postoj nechápala: „Jestli tito mladí Češi chtějí válku, pak jistě nikdo jiný nechce.“³⁹⁷

V neděli 18. září ráno vyrušil společnost na Orlíku naléhavý Stopfordův telefonát, který přiměl Brity k rychlému návratu do Prahy. Jejich hostitelé byli nenadálou změnou plánů nemile zaskočeni – přemlouvali své hosty, aby setrvali v Československu, doufajíce, že se lord Runciman vrátí zpět a činnost mise bude obnovena. Tvrdili, že dohoda vyjednaná britskou misí by byla pro československou veřejnost přijatelná, na rozdíl od smlouvy uzavřené mezi cizími vládami.³⁹⁸ Jejich přání však nebylo vyslyšeno a hosté se narychlo odebrali zpět do Prahy. Na místě je Stopford informoval, že Češi zvažují vyhlášení mobilizace a doporučil proto Hildě Runciman co nejrychleji opustit Československo, aby zde nezůstala uvězněná v případě vypuknutí konfliktu. Zatímco Steven s Leslieem Runcimanem ještě to dopoledne sedli na letadlo, lady zvolila jízdu vlakem společně se svou služebnou a dalšími dámami z britské mise. Do Londýna odcestovaly i manželky Hendersona, Petoa, plukovníka H. C. T. Stronge

---

³⁹⁴ NUL, RWA, WR ADD.A/16/1, Leslie Runciman's account of his visit to Czechoslovakia, zápis z 16. září 1938.

³⁹⁵ Tamtéž.

³⁹⁶ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 16. a 17. září.

³⁹⁷ Tamtéž.

³⁹⁸ NUL, RWA, WR ADD.A/16/1, Leslie Runciman's account of his visit to Czechoslovakia, zápis z 18. září 1938.

a sekretářky Tillard a Miller, doprovázené Davidem Stephensem.³⁹⁹ Na vlakové nádraží se s Hildou Runciman přišel rozloučit pouze britský vyslanec a Zdenko Radslav Kinský, který ji osobně doprovodil z Orlíku do Prahy.⁴⁰⁰

Prozatím v Praze setrvali ještě zbylí členové mise Peto, Stopford a Henderson. Zatímco Peto následoval svou manželku do Londýna hned druhého dne, Stopford se vrátil do Británie až 23. září.⁴⁰¹

4. 2. Závěrečná zpráva

Lord Runciman opustil 16. září Prahu, aniž by se s kýmkoliv podělil o svůj názor na sudetoněmecký spor. Po svém příletu do Londýna se ihned sešel s Chamberlainem, aby spolu probrali politický vývoj posledních dnů. Nejprve diskutovali o možnosti plebiscitu, který požadoval nejen Henlein dva dny předem, ale především Hitler během schůzky v Berchtesgadenu. Sám Runciman byl údajně ohledně budoucnosti Československa velmi pesimistický; provedení plebiscitu se mu zdálo, po rozhovoru s Benešem z téhož dne, jako nejlepší možné řešení.⁴⁰²

Jak uvádí Paul Vyšný, Runciman po svém příletu nepřišel s žádnou taktikou, dokonce ani s doporučením, jak sudetoněmeckou krizi vyřešit. Konzervativec Duff Cooper,⁴⁰³ který byl přítomen kabinetnímu setkání ohledně Československa, si poznamenal, že „Runciman byl naprosto neúčinný, neboť nebyl schopen navrhnout jakýkoliv plán či strategii.“⁴⁰⁴ Myšlenka odstoupení československého pohraničí Německu tedy nevzešla od něj, nýbrž od britského premiéra. Walter Runciman však s tímto nápadem plně souhlasil. To ostatně potvrzuje i Hilda ve svém deníku: „Neville [Chamberlain – pozn. autorky] učinil tu chybu, že navštívil Hitlera ještě předtím, než si vyslechl Walterův názor. Kdyby býval věděl, že Walter doporučuje postoupení území [*cession*], nemusel by se vracet tak rychle, ale mohl by ihned projednat způsoby a prostředky jeho provedení.“⁴⁰⁵ Možná právě proto Runciman tak nesouhlasně „kroutil hlavou“ nad premiérovou cestou do Berchtesgadenu, neboť předpokládal, že si předtím alespoň vyslechne názor svého emisara v Praze.

---

³⁹⁹ Pomoc od Davida Stephense si mise vyžádala v době, kdy byla pracovně přetížena. Stephens se zabýval situací německých menšin v různých evropských státech, včetně Československa. S misí spolupracoval jen pouhé dva týdny. Viz Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku Davida Stephense.

⁴⁰⁰ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 18. září.

⁴⁰¹ NUL, RWA, WR 354/83–85, Meme by Robert J. Stopford about the Runciman Mission to Prague, 1938.

⁴⁰² VYŠNÝ, P., c. d., s. 319–320.

⁴⁰³ Alfred Duff Cooper (1890–1954), ministr námořnictva, jeden z nejvýznamnějších kritiků Chamberlainovy politiky *appeasementu*, rezignoval na svou funkci po podepsání Mnichovské dohody.

⁴⁰⁴ VYŠNÝ, P., c. d., s. 321.

⁴⁰⁵ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 19.–23. září 1938.

Ačkoliv tedy Walter Runciman sám odstoupení Sudet nenavrhl, rozhodl se toto rozhodnutí britského předsedy vlády podpořit. Následně byl vyzván k sepsání oficiální zprávy ve formě dopisu adresovanému Nevillu Chamberlainovi.⁴⁰⁶ Podobnou zprávu pak Runciman předal 21. září Janu Masarykovi v Londýně, aby ji doručil i Edvardu Benešovi. Dopis, který měl prezentovat lordovo závěrečné stanovisko ohledně mise, byl pak uveřejněn v Bílé knize (*White Paper*) 28. září a druhého dne otištěn v novinách.⁴⁰⁷

Runciman se ve svém závěrečném reportu pokusil detailně rozebrat sudetoněmecký spor s jeho příčinami i důsledky. Na rozsahu devíti stran vyjevil údajné kořeny sudetoněmeckého sporu, průběh letních jednání pod patronací mise a následně i jejich rozpad. Zastal se „čtvrtého plánu“, navrženého československou vládou, který podle něj obsahoval „téměř všechny požadavky osmi karlovarských bodů a s trochou objasnění a rozšíření byl by mohl jim úplně vyhovět“.⁴⁰⁸ Lord nakonec zcela porozuměl tomu, že se vedení Sudetoněmecké strany nehodlalo dohodnout za žádných podmínek, což ve svém dopise také explicitně vysvětlil. Následně také přiznal vinu za rozbití jednání vedení SdP, konkrétně jejím extrémnějším členům Frankovi a Henleinovi.

Úterý 13. září, kdy Konrad Henlein odmítl nadále vyjednávat s československou vládou, považoval Runciman za konec jeho mise mediátora, neboť se v tu chvíli vnitrostátní krize přeměnila v krizi mezinárodní. Ve zprávě napsal, že se necítil být povolán ke zprostředkování jednání mezi Československem a německou vládou, která se za vedení SdP postavila. Tento názor ostatně Runciman zastával po celou dobu svého působení v Československu.

Zatímco první část Runcimanova dopisu stranila československé vládě a obhajovala její politiku v průběhu léta 1938, druhá polovina byla napsána ve zcela opačném tónu: „Býti ovládan cizí rasou je samo o sobě příkořím a jsem toho mínění, že československá správa v sudetských oblastech za posledních 20 let třeba nebyla aktivně potlačující a jistě ne ‚teroristická‘, přece svou povahou ukazovala nedostatek taktu, nedostatek pochopení, nesnášenlivost a intoleranci v malých věcech do té míry, že nespokojenost německého obyvatelstva neodvratně vedla k revoltě.“⁴⁰⁹ Dále pak Runciman popisuje, jakými konkrétními způsoby přišla československá vláda o důvěru německé menšiny.

---

⁴⁰⁶ Originál dopisu adresovanému Nevillu Chamberlainovi i s vloženými poznámkami Ashton-Gwatkina viz VYŠNÝ, P., c. d., s. 344–349.

⁴⁰⁷ Tamtéž, s. 335.

⁴⁰⁸ AMZV, AF II. sekce – politická, 1918–1939 (1949), kart. 135, kopie překladu Runcimanova dopisu prezidentu republiky, 21. 9. 1938.

⁴⁰⁹ Tamtéž.

Ponechme nyní stranou paradox, s jakým bývalý britský ministr odsuzoval nadvládu „cizí rasy“ nad jinými národy. Daleko větší význam pro tuto práci má Runcimanova reflexe sudetoněmeckých stížností. Zde se nabízí, že lord Runciman přejal v široké míře argumentaci členů Sudetoněmecké strany, včetně té proněmeckých velkostatkářů. Avšak nelze opomenout, že tato tvrzení podrobil alespoň částečné kritice. Když zmiňoval nedůvěru sudetského obyvatelstva vůči československým úřadům, přiznal, že nemůže říci „jak dalece byla tato nedůvěra zasloužená, nebo nezasloužená; avšak nesporně existuje [...]“.⁴¹⁰ Je evidentní, že Walter Runciman nebyl natolik naivní, aby sebou nechával manipulovat zcela podle přání vedení SdP. Přestože byl lord mnohokrát během svého pobytu v Československu přesvědčován o „teroristické“ povaze československé vlády, on sám ve svém závěrečném dopise důvěryhodnost takových tvrzení zpochybňuje. Určitý vliv jeho sudetoněmeckých přátel však nelze úplně opominout, neboť se odráží v dalších řádcích reportu, když Runciman v podstatě parafrázuje sudetoněmeckou kritiku vůči pražské vládě:

„Čeští úředníci a policejní funkcionáři, mluvící málo německy, byli ve velkém počtu jmenováni do okresů čistě německých; čeští zemědělstí kolonisté byli vysíláni, aby se usazovali na půdě, převedené podle pozemkové reformy ve středu německého obyvatelstva; pro děti těchto českých přistěhovalců prý se stavěly školy ve velkém měřítku; obecně se věřilo, že české firmy byly favorisovány před německými firmami při zadávání státních dodávek a že stát opatroval ochotněji Čechům než Němcům práci a podporu. Věřím, že tyto stížnosti v celku byly oprávněny.“⁴¹¹

Podle Runcimanova dopisu pak bylo pouze přirozeným vyústěním této politiky, když sudetští Němci začali upínat své naděje k třetí říši. Ačkoliv se on sám snažil o zprostředkování dohody mezi SdP a pražskou vládou v rámci státu, v dopise zmiňuje, že by to bylo „jen dočasným řešením, nikoli však řešením trvalým.“⁴¹² Nakonec navrhl právo sebeurčení pro okresy, ve kterých se německé obyvatelstvo nacházelo ve většině. Odstup části československého území třetí říši měl proběhnout „rychle a bez průtahů“ s tím, že plebiscit či referendum by byly „pouhou formalitou“.⁴¹³ Runciman varoval především před nebezpečím občanské války, avšak hlavní důvod k tomuto kroku – tedy hrozbu nacistického vojenského útoku – explicitně nezmínil.⁴¹⁴

---

⁴¹⁰ Tamtéž.

⁴¹¹ Tamtéž.

⁴¹² Tamtéž.

⁴¹³ Tamtéž.

⁴¹⁴ Nepřímá narážka na reálné nebezpečí, které hrozilo Československu zvenčí, byla z původního návrhu zprávy vyškrtána. Viz VYŠNÝ, P., c. d., s. 347.

Ve třetí části dopisu se pak lord věnoval budoucímu soužití Čechů a Němců po odstoupení některých okresů třetí říši. Pro zbylé Němce, kteří měli setrvat v Československu, navrhoval uplatnění modifikovaného „čtvrtého plánu“. Protože předpokládal další neshody v praxi, nabádal oba národy ke snaze řešit spory přátelskou cestou. Vyzýval k neutralizaci Československa, v jehož případě by čelné mocnosti poskytl záruky pomoci v případě jeho napadení.⁴¹⁵

Velké kontroverze vzbudila Runcimanova závěrečná zpráva hned v okamžiku svého uveřejnění. Zásadní kritika se objevila v novinách *News Chronicle* a především v *New York Herald Tribune*, kde se novinářka Dorothy Thompson pochybovačně dotazovala, zda nebyla část dopisu nadiktována samotným Hitlerem. Jako první upozornila na to, že Runcimanova zpráva byla pravděpodobně úmyslně sestavena tak, aby korespondovala s dohodou, kterou už dávno předtím vyjednal Chamberlain s Hitlerem v Berchtesgadenu.⁴¹⁶

Spory se objevily i kolem autorství samotné zprávy. Sám Robert J. Stopford za hlavního tvůrce dopisu považoval Ashton-Gwatkina, který jej měl sepsat 16. září ihned po přiletu do Londýna na základě několika obecných instrukcí od Runcimana.⁴¹⁷ Ačkoliv se Stopford v tu dobu ještě nacházel v Československu a neměl přesné informace o aktivitách britského emisara, vedoucí úloha Ashton-Gwatkina při sepisování reportu je pravděpodobná. Sám Ashton-Gwatkin zmiňuje ve svém deníku, že se podílel na formulování závěrečné zprávy.⁴¹⁸ První návrh dopisu byl však podroben kritice a následně musel být na přání premiéra přepracován.⁴¹⁹ Jak zmiňuje Hilda Runciman, bylo třeba více rozebrat důvody, které vedly lorda k rozhodnutí doporučit odstoupení československého pohraničí Německu. Runciman společně s Ashton-Gwatkinem „pracovali těžce“, aby sestavili potřebnou zprávu, která byla později předána Chamberlainovi a následně i prezidentu Benešovi.⁴²⁰ Je tedy evidentní, že názory obsažené v závěrečném reportu nelze přičítat samotnému lordu Runcimanovi – nejen, že byly přizpůsobeny zájmům britského předsedy vlády, ale rovněž byly silně ovlivněny proněmeckým smýšlením Ashton-Gwatkina. Něco takového ostatně připustil i sám lord během podzimu; údajně sdělil svému synu Stevenovi, že zpráva byla sepsána ve velikém spěchu a pod silným

---

⁴¹⁵ AMZV, AF II. sekce – politická, 1918–1939 (1949), kart. 135, kopie překladu Runcimanova dopisu prezidentu republiky, 21. 9. 1938.

⁴¹⁶ VYŠNÝ, P., c. d., s. 316–317.

⁴¹⁷ NUL, RWA, WR 354/80–81, Memo by Robert J. Stopford about the Runciman Mission to Prague, 1938.

⁴¹⁸ TNA, FO 800/304, Ashton-Gwatkin's Private Diary, zápis z 21. září 1938. Přístupné z: <http://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C4267403>, [cit. 2020-08-15].

⁴¹⁹ Zásadním rozdílem v přístupu britské mise a Nevilla Chamberlaina byl navrhovaný rozsah podstoupených území Německu. Zatímco Runciman původně navrhoval předat oblasti, ve kterých německé obyvatelstvo přesahovalo 80% hranici, Chamberlain prosadil území s pouhou nadpoloviční většinou. Viz VYŠNÝ, P., c. d., s. 324–326.

⁴²⁰ Soukromý archiv A. Shukman, Přepis deníku H. Runciman, zápis z 19.–23. září 1938.

tlakem. Dokonce přiznal, že „kdyby měl býval více času na rozmyšlenou, možná by nebyl na Čechy tolik tvrdý.“⁴²¹ Je pravděpodobné, že své stanovisko ohledně řešení sudetoněmecké krize pozměnil v reakci na kritiku, jež se na jeho závěrečnou zprávu snesla.

Runcimanova závěrečná zpráva vznikla jen za jediným účelem, a to k ospravedlnění Mnichovské dohody a převedení velké části československého pohraničí k třetí říši. Přestože Walter Runciman s Ashton-Gwatkinem podporovali premiérovu politiku, postoj zbylých členů mise byl poněkud odlišný. Geoffrey Peto psal hned 1. října svému nadřízenému: „Všichni jsou vděční, že obecně svět – a konkrétně ČSR – byly uchráněny válečných hrůz, ovšem rovněž přetrvává pocit, že situace v Sudetech a česká pochybení v minulosti byly hanebně využity německou diktaturou [...].“⁴²² Je zřejmé, že Geoffrey Peto měl k závěrečnému řešení sudetoněmecké krize určité výhrady. To samé se týkalo Roberta J. Stopforda, který kritizoval již samotnou závěrečnou zprávu. Jak líčí ve svých pamětech, po svém příletu do Londýna 23. září se pokoušel vyhledat lorda Runcimana a navrhnout mu revizi jeho závěrečného reportu. Jelikož ale zpráva byla už odeslána prezidentu Benešovi, její obsah nebylo možné měnit.⁴²³ Robert J. Stopford byl ještě v říjnu toho roku jmenován britským styčným vládním úředníkem pro uprchlíky ze Sudet. S pocitem, že nemůže tuto pozici odmítnout, se vrátil zpět do Československa, aby byl „alespoň k nějakému užitku chudákům Čechům“.⁴²⁴ Stopford následně pomáhal při obstarávání pasů pro sudetské uprchlíky a po boku sira Nicolase Wintona, Doreen Warriner a dalších se podílel na organizaci transportů tisíců lidí, které tak zachránili před téměř jistou smrtí v koncentračních táborech.⁴²⁵

Přestože někteří členové mise chovali k závěrečnému reportu – a následně i k Mnichovské dohodě – řadu výhrad, nelze si jejich smýšlení vykládat jako projev neloajality vůči oficiální britské politice. Ačkoliv akcentovali trápení mnohých obyvatel Československa, způsobené odtržením Sudet, všichni členové mise přičítali hlavní odpovědnost za sudetoněmeckou krizi pražské vládě a její diskriminační politice. Robert J. Stopford to v dopise Runcimanovi shrnul následovně: „Bylo by zbytečné předstírat, že jsme tu populární a nejčastější kritika je taková, že jsme záhy přejali sudetoněmecké stanovisko [*Sudeten point of*

⁴²¹ NUL, RWA, WR 354/83, Meme by Robert J. Stopford about the Runciman Mission to Prague, 1938.

⁴²² „Everyone is thankful that the world in general and the CSR in particular have been saved from the horrors of war, there is also a feeling that the Sudeten position and the Czech errors in the past have been disgracefully exploited by the German Dictatorship [...].“ Tamtéž, WR 297/7–8, Letters and papers about the Czechoslovak Relief Fund, including printed copy of the Report of the Lord Mayor's Czech Refugees Fund, July, 1939, dopis Geoffreyho Petoa Walteru Runcimanovi z 1. října 1938.

⁴²³ Tamtéž, WR 354/83–84, Meme by Robert J. Stopford about the Runciman Mission to Prague, 1938.

⁴²⁴ Tamtéž, WR 297/21–22, Letters and papers about the Czechoslovak Relief Fund, including printed copy of the Report of the Lord Mayor's Czech Refugees Fund, July, 1939, dopis Roberta J. Stopforda Walteru Runcimanovi z 29. října 1938.

⁴²⁵ DINSHAW, M., c. d., s. 256.

view] [...]. Myslím ale, že to je jen sebeklam a že se [Češi – pozn. autorky] snaží touto cestou ospravedlnit za to, že kladli odpor tak dlouho, dokud nebylo příliš pozdě!“⁴²⁶ Do jaké míry byla kritika československé vlády ze strany sudetských Němců a následně i britské mise oprávněná, je složitou otázkou. Nicméně Stopfordova slova vyjadřují všeobecný postoj britských emisarů. Jediným Britem odlišného názoru byl Jack Troutbeck, tajemník z britského velvyslanectví. Leslie Runciman jej označil za „krátkozrace pročeského“, neboť údajně považoval Runcimanovu misi za „nežádoucí obtíž.“⁴²⁷ Ačkoliv Troutbeck nebyl oficiálním členem mise, je evidentní, že se britští emisaři ve svém kritickém náhledu na pražskou vládu víceméně shodovali a Troutbeckův odlišný postoj u nich budil pohoršení.

Reakce šlechtických hostitelů na Runcimanovu závěrečnou zprávu se lišily v závislosti na jednotlivcích. Například Friedrich Westphalen zaslal lordu Runcimanovi děkovný dopis s tvrzením, že jsou všichni povětšinou „spokojeni se způsobem uskutečnění dohody“.⁴²⁸ Ve svém telegramu si na lorda vzpomněli i Ulrich a Mathilda Kinští, kteří mu zaslali své upřímné díky.⁴²⁹ Mezi lordovou pozůstalostí se nachází i strohá gratulace Adolfa Schwarzenberga k Runcimanově opětovnému jmenování do úřadu,⁴³⁰ které však postrádá jakoukoliv zmínku o Mnichovské dohodě.⁴³¹ Je vcelku logické, že sudetoněmečtí pronacističtí velkostatkáři přivítali odtržení Sudet s radostí, zatímco pročeští šlechtici mohli vnímat Runcimanovu misi jako zklamání.

S nejvýznamnější „spojkou“ mise, s Maxem Hohenlohe, tradičně udržoval kontakt především Ashton-Gwatkin, a to i po Mnichovské dohodě. V listopadu 1938 se spolu sešli v Berlíně a o tomto setkání byl následně informován i lord Runciman. Max Hohenlohe se podělil o informace ohledně vývoje v odstoupených Sudetech; postěžoval si na to, že veškerá administrace Sudet je řízena z Říše a místní obyvatelé na ni mají minimální vliv. Nicméně on sám si ekonomicky polepšil a věřil, že co nevidět začne Berlín podporovat zlepšení hospodářské situace v Sudetech. Max Hohenlohe rovněž zmínil říšský plán ohledně získání Ukrajiny – podle něj mělo jít o poslední krok nacistické expanzivní politiky. Zda byl špatně informován či zda

---

⁴²⁶ NUL, RWA, WR 297/23–24, Letters and papers about the Czechoslovak Relief Fund, including printed copy of the Report of the Lord Mayor's Czech Refugees Fund, July, 1939, dopis Roberta J. Stopforda Walteru Runcimanovi z 28. listopadu 1938.

⁴²⁷ Tamtéž, WR ADD.A/16/1, Leslie Runciman's account of his visit to Czechoslovakia, zápis z 18. září.

⁴²⁸ Tamtéž, WR 293/84, Letters, press cuttings and telegrams to WR at the end of his Mission to Czechoslovakia, dopis Friedricha Westphalena Walteru Runcimanovi z 9. října 1938.

⁴²⁹ Tamtéž, WR 293/88, telegram Ulricha a Mathildy Kinských Walteru Runcimanovi z 5. listopadu 1938.

⁴³⁰ Walter Runciman byl ještě na podzim jmenován Chamberlainem – snad za odměnu – na prestižní post *Lorda Presidenta*, který však postrádal resort a zásadní administrativní pravomoci.

⁴³¹ NUL, RWA, WR 293/97, Letters, press cuttings and telegrams to WR at the end of his Mission to Czechoslovakia, telegram Adolfa Schwarzenberga Walteru Runcimanovi ze 7. listopadu 1938.

záměrně zkresloval informace podávané Ashton-Gwatkinovi, nelze s jistotou říci.⁴³² S Maxem Hohenlohe udržoval kontakt i Runcimanův syn Leslie, který lorda rovněž průběžně informoval o jejich setkáních.⁴³³ Zdá se tedy, že lord zůstal v nepřímém kontaktu se svými víkendovými hostiteli i v následujících letech.

---

⁴³² Tamtéž, WR 293/139–142, dopis Franka Ashton-Gwatkina Walteru Runcimanovi z 11. listopadu 1938.

⁴³³ Tamtéž, WR ADD.A/16/2 Leslie Runciman's account of his visit to meet Goering and marked "Secret", dopis Leslieho Runcimana Walteru Runcimanovi z 15. srpna 1939.

ZÁVĚR

Česká šlechta přicházela – stejně jako sudetští Němci – do konfliktu s novou vládnoucí třídou již od vzniku republiky. Jejich vztahy s pražskou vládou byly provázeny vzájemnou nedůvěrou, založenou na řadě nedorozumění a nespravedlností. Zvláště pozemková reforma představovala pro šlechtu významný důvod k nespokojenosti s oficiální vládní politikou. Příslušníci aristokratických kruhů byli státním aparátem připraveni o své šlechtické tituly, výsadní status i značnou část majetku, přesto však nadále využívali svého významného postavení a mezinárodních kontaktů k zasahování do politického vývoje. Zcela zásadní roli pak česká šlechta sehrála během mise lorda Waltera Runcimana v srpnu a září 1938.

Lord Runciman s dalšími členy mise přišli během oněch šesti týdnů v Československu do kontaktu s desítkami reprezentantů bývalé aristokracie – ať už šlo o zástupce pročeského, či proněmeckého tábora. Výjimečnost Runcimanovy osobnosti však nespočívala v jeho šlechtickém původu, který ani zdaleka nedosahoval urozenosti jeho hostitelů. Česká šlechta vyhledávala členy britské mise ve snaze ovlivnit jejich smýšlení ohledně sudetoněmecké krize, a to v řadě případech ze své vlastní iniciativy. Runcimanova mise může sloužit jako důkaz, že bývalá šlechta na svou společenskou roli nerezignovala ani v meziválečném období a byla stále politicky aktivní – alespoň v zákulisí. Na rozdíl od vládní garnitury měla totiž k dispozici prostředky, jimiž si dokázala získat přízeň významných osobností: koroptví hony, čajové dýchánky, honosné večere, lovy v hlubokých lesích či projíždky po rozlehlých pozemcích. Příjemné prostředí a vybraná společnost lákaly i členy britské mise, kteří v přítomnosti české šlechty trávili významnou část svého volného času. K politickým rozhovorům pak docházelo jen tak mimochodem, aby mohli aristokratičtí hostitelé seznámit lorda se svým pohledem na sudetoněmeckou krizi. Je paradoxní, že britský emisar „utíkal“ na šlechtická sídla z Prahy právě proto, aby se vyhnul politickým rozhovorům a mohl dát odpočinout svému podlomenému zdraví. Ve většině případech však jeho přání zůstalo nevyslyšeno.

Většina literatury, pojednávající o Runcimanově misi, klade důraz na její styky s proněmeckým táborem sudetských velkostatkářů. Údajně pak měla mít tato skupina podstatný vliv na formování Runcimanova názoru na sudetoněmeckou krizi. Ve skutečnosti však nemůže být sám lord nařčen z inklinace k pronacistickým šlechtickým kruhům. Jak je zřejmé z deníku manželky Hildy Runciman, vedoucí mise udržoval styky i s pročeskými rody, loajálními republice. Téměř neustálý doprovod manželů Runcimanových tvořil František Schwarzenberg, přesvědčený vlastenec, který později pracoval pro československé ministerstvo zahraničí. S ním a jeho rodinnými příslušníky Karlem VI. Schwarzenbergem, a především se Zdenkem Radslavem Kinským, se mise nacházela ve zvláště blízkém kontaktu. Sami manželé

Runcimanovi velmi dobře reflektovali politické smýšlení svých víkendových hostitelů a snažili se své návštěvy „vyvážit“ tak, aby nebyli nařčeni ze stranění jednomu z táborů. Postoje proněmeckých šlechticů, nepřátelsky laděné vůči pražské vládě, byly významně zmírněny aktivitami pročeské aristokracie, která se snažila Brity seznámit i s opačným pohledem na sudetoněmecký problém – především s kritikou Adolfa Hitlera, Konrada Henleina a celého sudetoněmeckého hnutí. Ani vůči těmto argumentům nebyl Walter Runciman zcela hluchý. Zdá se tedy, že sám lord byl ovlivněn nejen proněmeckou, ale i pročeskou šlechtou. Na organizaci lordových volnočasových aktivit měl významný podíl britský vyslanec v Praze Basil C. Newton, který představoval hlavního prostředníka mezi Runcimanem a jeho víkendovými hostiteli. Newtonova role v předmnichovském období a jeho kontakty s českými šlechtici by si zasloužily detailnější analýzu, neboť se zdá, že jeho postava byla pro misi zcela zásadní.

Nicméně vliv sudetoněmeckých velkostatkářů a zejména nacisticky smýšlejících jedinců na Runcimanovu misi nebyl zdaleka bezvýznamný. Nelze popřít, že proněmecká propaganda Ulricha Kinského na *Balzhütte* či rozhovory s Clary-Aldringenem podstatně utvářely pohled emisarů na česko-německé vztahy, nemluvě o setkáních s delegacemi SdP na jednotlivých šlechtických sídlech. Avšak význam Ulricha Kinského je v odborné literatuře dle mého výzkumu silně přeceňován; on sám se s Runcimanem setkal pouze jednou a se členy mise neudržoval trvalý kontakt, na rozdíl od jiných sudetoněmeckých šlechticů. Hlavní význam lze však přisoudit Maxi Egonu Hohenlohe-Langenburg, který figuroval jako prostředník mezi britskou misí a Konradem Henleinem. Nejenom, že na svém sídle na Červeném Hrádku zorganizoval rozhovory s vůdcem sudetoněmeckého hnutí, ale rovněž si získal k misi speciální přístup. Přestože se Zdenko Radslav Kinský pokoušel Runcimana před Maxem Hohenlohe varovat, britští emisáři mu naprosto důvěřovali.

Zcela unikátní vztah navázal Max Hohenlohe s Frankem Ashton-Gwatkinem. Runcimanův zástupce udržoval styky především s proněmeckou šlechtou a téměř postrádal kontakty s pročeským táborem. Je třeba si uvědomit, že jej Runciman nebral ani na svá jednání s politickými představiteli Československa. Stejně tak trávili odděleně i svůj volný čas, neboť lord pobýval povětšinou ve společnosti své manželky a Geoffreye Petoa. Zdá se tedy, že ti členové mise, kteří udržovali styky s členy pročeského rodu Kinských a Schwarzenbergů, se vyznačovali vyváženějšími názory, na rozdíl od Ashton-Gwatkina, který byl vystaven pouze sudetoněmeckému pohledu na problém. Vliv Ashton-Gwatkina na formulování závěrečného reportu britské mise pak může být do určité míry vysvětlením, proč byla zpráva natolik kritická vůči československé vládě.

Přestože se většina britských emisarů stýkala i s pročeskými velkostatkáři, v závěru svého pobytu v Československu všichni připsali hlavní vinu za vznik sudetoněmecké krize české straně. Runcimanova mise jednotně považovala německé stížnosti vůči československé vládě za oprávněné a podporovala jejich právo na národnostní sebeurčení. Britští emisáři se pouze lišili v představě, jakou formou by mělo k vyrovnání mezi sudetskými Němci a pražskou vládou dojít. Zde je patrný vliv Sudetoněmecké strany a jejích šlechtických příznivců. Stížnosti předkládané Alphonsem Clary-Aldringenem, Ulrichem Kinským, Maxem Hohenlohe a Eugenem Czerninem se u britských emisarů setkaly s porozuměním. Nelze samozřejmě vyloučit variantu, že řada obvinění z národnostní diskriminace českých Němců skutečně nesla své opodstatnění.

Vliv české šlechty na Runcimanovu misi byl významný a svým působením pomáhala formulovat názory jednotlivých britských emisarů. Přes veškeré vynaložené úsilí se však českým aristokratům nepodařilo ovlivnit výsledek mise ve svůj prospěch. Britská mediace nepřinesla řešení sudetoněmeckého sporu, pouze účelně posloužila k ospravedlnění dohody vyjednané mezi Nevillem Chamberlainem a Adolfem Hitlerem. Přesto Runcimanova mise představuje historicky významnou kapitolu pro studium české šlechty, neboť dokazuje, jak závažnou roli hrála tato společenská skupina v meziválečných událostech.

SEZNAM PRAMENŮ A POUŽITÉ LITERATURY

Nevydané prameny:

Archiv ministerstva zahraničních věcí (AMZV)

Telegramy došlé a odeslané I, 1938, telegramy č. 351–700, IV/1938–VIII/1938, evid. j. 73.

Přístupné z: <http://badatelna.eu/fond/157735/zaznam/774901>, [cit. 2020-08-15].

II. sekce – politická, 1918–1939 (1949), Trezorové spisy.

Newcastle University Library, Runciman (Walter) Archive

WR 287, “Impressions of Central Europe,” by Dr. A. J. Toynbee, being a speech given to the Royal Institute of International Affairs, June 17, 1937.

WR 292, Letters and telegrams to and from WR on the eve of his Mission to Czechoslovakia, 1938.

WR 293, Letters, press cuttings and telegrams to WR at the end of his Mission to Czechoslovakia.

WR 296, Letters, press cuttings and papers about the Runciman Mission to Czechoslovakia, 1938.

WR 297, Letters and papers about the Czechoslovak Relief Fund, including printed copy of the Report of the Lord Mayor’s Czech Refugees Fund, July, 1939.

WR 354, Meme by Robert J. Stopford about the Runciman Mission to Prague, 1938.

WR ADD.A/16/1, Leslie Runciman’s account of his visit to Czechoslovakia.

WR ADD.A/16/2, Leslie Runciman’s account of his visit to meet Goering and marked “Secret”.

Soukromý archiv Ann Shukman

Přepis deníku Hildy Runciman, červenec–září 1938.

Přepis deníku Davida Stephense, srpen–září 1938.

Fotografie a korespondence.

Státní oblastní archiv Litoměřice, pobočka Děčín (SOA Litoměřice)

AF RA Clary-Aldringen, kart. 584, inv. č. 898, diáře (Deníkové záznamy) 1938–1944.

AF RA Clary-Aldringen, kart. 665, inv. č. 1011, novinové výstřižky.

Státní oblastní archiv Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec (SOA Třeboň)

AF RA Czernin, Evžen III., nezpracovaný fond.

Státní oblastní archiv Zámorsk (SOA Zámorsk)

AF RA Kinských – Chlumec nad Cidlinou (dosud bez přiděleného inv. č. a č. kart.).

AF RA Kinských – Heřmanův Městec (dosud bez přiděleného inv. č. a č. kart.).

The National Archives London – Kew (TNA)

FO 800/304, Mission to Czechoslovakia Volume 1, 1938. Přístupné z: <http://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C4267403>, [cit. 2020-08-15].

Vydané prameny:

BENEŠ, Edvard – HAUNER, Milan (ed.), *Paměti: kritické vydání a rekonstrukce Benešových Pamětí 1938–1945, I. Mnichovské dny*, sv. 1, Praha 2007.

BENEŠ, Edvard – HAUNER, Milan (ed.), *Paměti: kritické vydání a rekonstrukce Benešových Pamětí 1938–1945, III. Dokumenty*, sv. 3, Praha 2007.

CLARY-ALDRINGEN, Alfons, *Geschichten eines alten Österreichers*, Wien 1996.

ČELOVSKÝ, Bořivoj, *So oder so: řešení české otázky podle německých dokumentů 1933–1945*, Šenov u Ostravy 2002.

KINSKÝ, Zdenko Radslav, *Zu Pferd und zu Fuss: 70 Jahre aus den Erinnerungen*, Wien 1974.

Sbírka zákonů a nařízení státu československého, Praha 1919. Přístupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/view/uuid:e8df65a0-9367-11e9-9209-005056827e51?page=uuid:1cba2d40-9379-11e9-b601-005056825209>, [cit. 2020-07-22].

Periodika:

Československý tisk

České slovo

Lidové listy

Lidové noviny

Prager Tagblatt

Sozialdemokrat

Teplitz-Schönauer Anzeiger

Zahraniční tisk

Bristol Evening Post

Daily Express

Daily Sketch
Daily Worker
Eastern Daily Press
Evening Standard
Methodist Recorder
Shields Gazette
Sunday Times
The Daily Telegraph
The Star
The Times
Yorkshire Post

Sekundární literatura:

- ABRAHÁMOVÁ, Jitka – BENEŠOVÁ, Jitka (eds.) a kol., *Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích*, d. 1., A–F, Praha 1996.
- BEČVÁŘ, Michal, *Rodina Hohenlohe-Langenburg na Červeném Hrádku: Hohenlohové v Čechách, na Moravě a v Rakousku*, Chomutov 2011.
- BRANDES, Detlef, *Sudetští Němci v krizovém roce 1938*, Praha 2012.
- BROŽ, Ivan, *Velké postavy rodu Kinských*, Praha 1997.
- BRÜGEL, Johann Wolfgang, *Češi a Němci 1918-1938*, Praha 2006.
- ČELOVSKÝ, Bořivoj, *Mnichovská dohoda 1938*, Šenov u Ostravy 1999, s. 240.
- DEJMEK, Jindřich, *Nenaplněné naděje: Politické a diplomatické vztahy Československa a Velké Británie od zrodu První republiky po konferenci v Mnichově (1918–1938)*, Praha 2003.
- DINSHAW, Minoo, *Outlandish Knight: The Byzantine Life of Steven Runciman*, London 2016.
- ELLINGER, Jiří, *Neville Chamberlain: Od usmiřování k válce: britská zahraniční politika, 1937–1940*, Praha 2009.
- GLASSHEIM, Eagle, *Urození nacionalisté: česká šlechta a národnostní otázka v 1. pol. 20. století*, Praha 2012.
- Gothaischer Kalender: genealogischer Hofkalender 1924: Familienstand der regierenden und ehemals regierenden Häuser, der deutschen standesherrlichen Häuser und der meisten nicht souveränen europäischen Fürstenhäuser*, Gotha 1924.
- HAZDRA, Zdeněk, *Šlechta v době Mnichova 1938 a za druhé světové války*, in: KNOZ, Tomáš – DVOŘÁK, Jan (eds.), *Šlechta v proměnách věků*, Brno 2011, s. 231–244.

- HAZDRA, Zdeněk, *Šlechta ve službách Masarykovy republiky: Cesty Bořků-Dohalských z Dohalic, Jindřicha Kolowrata-Krakowského, Maximiliana Erwina Lobkowicze a Františka Schwarzenberga 20. stoletím*, Dizertační práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2013.
- HORČIČKA, Václav – ŽUPANIČ, Jan, *Šlechta na křižovatce: Lichtenštejnové, Schwarzenbergové a Colloredo-Mannsfeldové v 1. polovině 20. století*, Praha 2017.
- HOŘEJŠ, Miloš, *Lovecké sídlo rodiny Kinských Na Tokáni*, in: HOŘEJŠ, Miloš (red.), *Prameny a studie: Aristokratická lovecká sídla*, č. 59, Praha 2016, s. 43–68.
- HOUŽVIČKA, Václav, *Návraty sudetské otázky*, Praha 2005.
- JELÍNKOVÁ, Dita, *Transformace životní reality Alfonse Clary-Aldringena v postimperiálním světě: postoje, strategie, konsekvence*, in: HAZDRA, Zdeněk – HORČIČKA, Václav – Županič, Jan (eds.), *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století*, Praha 2011, s. 107–130.
- JELÍNKOVÁ HOMOLOVÁ, Dita – HAZDRA, Zdeněk, *Ve znamení tří deklarací: šlechta v letech nacistického ohrožení československého státu*, Praha 2014.
- JELÍNKOVÁ HOMOLOVÁ, Dita, *Šlechta v proměnách: osudy aristokracie v Československu v letech 1918-1948*, Praha 2017.
- KINSKÝ, Zdenko Radoslav, *U nás*, Praha 1933.
- KOZLOVÁ, Tereza, *Max Egon zu Hohenlohe-Langenburg a Československo*, Diplomová práce, Ústav světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2016.
- KRULÍK, Oldřich, *Historický a teritoriální kontext vývoje pojmu Sudety*, in: *Střední Evropa: Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*, roč. 15, č. 86, 1999, s. 83–106.
- KUKLÍK, Jan – NĚMEČEK, Jan, *Od národního státu ke státu národnosti?: národnostní statut a snahy o řešení menšinové otázky v Československu v roce 1938*, Praha 2013.
- KURAL, Václav, *Konflikt místo společenství? Češi a Němci v Československém státě (1918–1938)*, Praha 1993.
- KVAČEK, Robert, *Osudná mise*, Praha 1958.
- MAŠEK, Petr, *Modrá krev: Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*, 3. vyd., Praha 2003.
- MCMULLOCH, Tony, *Franklin Roosevelt and the Runciman Mission to Czechoslovakia, 1938: A new perspective on Anglo-American relations in the era of appeasement*, in: *Journal of Transatlantic Studies*, Vol. 1, No. 2, 2003, s. 152–174.
- NEVILLE, Peter, *Hitler a appeasement: Britský pokus zabránit druhé světové válce*, Líbeznice 2008.

- NEVILLE, Peter, *Nevile Henderson and Basil Newton two British envoys in the Czech crisis 1938*, in: *Diplomacy & Statecraft*, Vol. 10, No. 2–3, 1999, s. 258–275.
- OUŘADOVÁ, Zora, *Sudetoněmečtí velkostatkáři a jejich styky s chamberlainovskou Anglií 1934–1938*, Diplomová práce, Katedra československých dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 1974.
- PALMER, Karen, *The Runciman Mission to Czechoslovakia, 1938*, Disertační práce, Queen's University of Belfast 1989.
- PEKAŘ, Josef, *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*, Praha 1923.
- SEIBT, Ferdinand, *Německo a Češi: Dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy*, Praha 1996.
- SHUKMAN, Ann, *Bishops and Covenanters: The Church in Scotland 1688–1691*, Edinburgh 2012.
- SHUKMAN, Ann, *Elshieshields: The Story of a Scottish Tower (1245–2018)*, Plymouth 2018.
- SLÁDEK, Milan, *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848–1946*, Praha 2002.
- SLAVÍČKOVÁ, Hana, *Mnichov 1938 a kníže Ulrich Kinsky*, in: BÍLÝ, Martin et al., *Česká Kamenice*, Česká Lípa 2002, s. 320–322.
- SLAVÍČKOVÁ, Hana, *Velkostatek Česká Kamenice ve 20. století a jeho poslední majitel Ulrich Kinský*, in: *Děčínské vlastivědné zprávy: časopis pro vlastivědu Děčínska a Šluknovska*, Oblastní muzeum v Děčíně, Děčín, roč. 13, č. 1, 2003, s. 3–17.
- STERNBERGOVÁ, Cecilia, *Cesta: Paměti české aristokratky*, Praha – Litomyšl 2002.
- ŠKUTINA, Vladimír, *Český šlechtic František Schwarzenberg*, 2. vyd., Praha 1990.
- URBACH, Karina, *Go-betweens for Hitler*, Oxford 2017.
- VALENTA, Aleš, *Dějiny rodu Kinských*, České Budějovice 2004.
- VOTÝPKA, Vladimír, *Návraty české šlechty*, Praha 2000.
- VOTÝPKA, Vladimír, *Příběhy české šlechty*, Praha 1995.
- VYŠNÝ, Paul, *The Runciman Mission to Czechoslovakia, 1938: Prelude to Munich*, Basingstoke 2003.
- WALLACE, Jonathan, *The Political Career of Walter Runciman, 1st Viscount Runciman of Doxford (1870–1949)*, Disertační práce, University of Newcastle upon Tyne 1993.
- ZIMMERMANN, Volker, *Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938–1945)*, Praha 2001.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Sčítání obyvatelstva Československa v letech 1921 a 1930.

Příloha č. 2: Výskyt německé menšiny v Čechách a na Moravě.

Příloha č. 3: Tabulka pojednávající o kulturním životě německých menšin v evropských státech, předložená Edvardem Benešem Runcimanovi.

Příloha č. 4: Fotografie všech členů mise včetně sekretářek.

Příloha č. 5: Hilda a Walter Runciman před odjezdem z Londýna do Prahy 2. září 1938.

Příloha č. 6: Walter Runciman na návštěvě u Zdenka Radslava Kinského v srpnu 1938.

Příloha č. 7: Walter Runciman na návštěvě u Zdenka Radslava Kinského v srpnu 1938.

Příloha č. 8: Frank Ashton-Gwatkin s Maxem Egonem Hohenlohe-Langenburg při návštěvě *Balzhütte* Ulricha Kinského v srpnu 1938.

Příloha č. 9: Walter Runciman a Hilda Runciman při návštěvě *Balzhütte* Ulricha Kinského v srpnu 1938.

Příloha č. 10: Návštěva lovecké chaty Alphonse Clary-Aldringena ve Vysoké Lípě v pondělí 15. srpna.

Příloha č. 11: Báseň, kterou sepsal Ashton-Gwatkin na základě svých dojmů z 18. srpna 1938.

Příloha č. 12: Pohlednice, kterou si přivezla Hilda Runciman z návštěvy v Horní Plané.

Příloha č. 13: Lord Runciman na návštěvě Petrohradu u Eugena Czernina při sudetoněmecké demonstraci 11. září 1938.

PŘÍLOHY

1. Sčítání obyvatelstva Československa v letech 1921 a 1930.

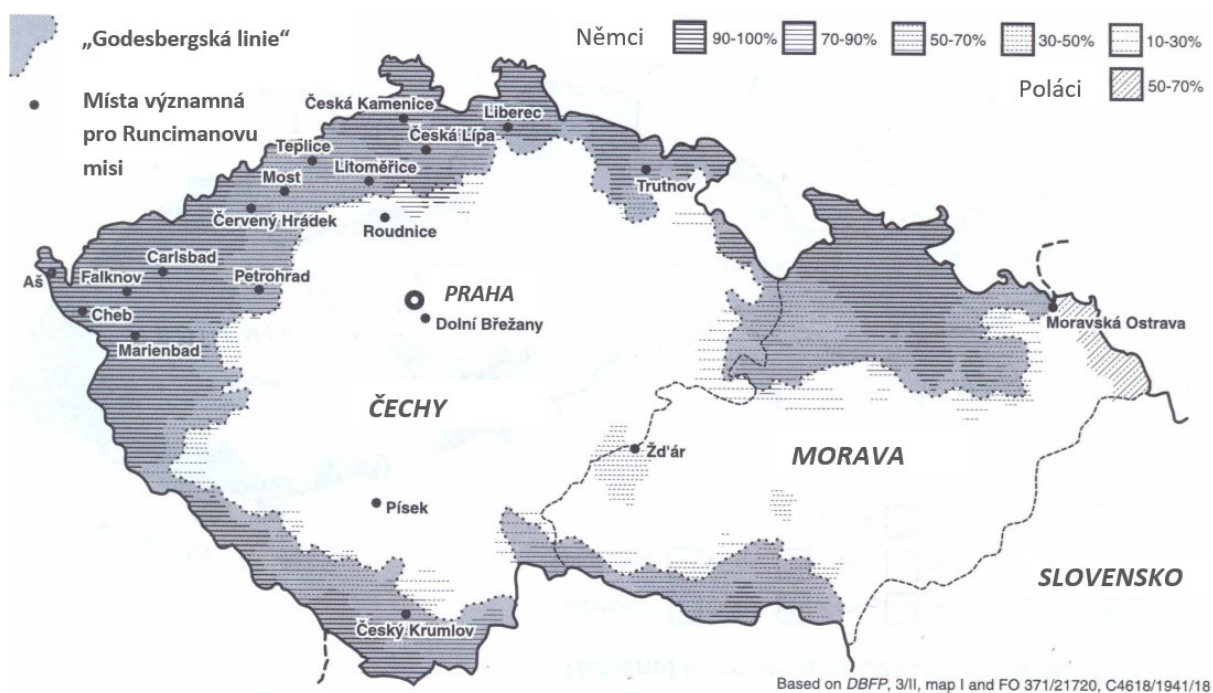
Zdroj: SLÁDEK, Milan, *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848–1946*, Praha 2002, s. 36.

	Celkem	Češi a Slováci	Němci	Maďaři
Sčítání 1921	13 374 364	8 760 937	3 123 568	754 437
Sčítání 1930	14 479 565	9 688 770*	3 231 608	691 923
	Poláci	Rusové a Ukrajinci	Židovská národnost	Ostatní občané
Sčítání 1921	75 853	461 849	-	-
Sčítání 1930	81 737	549 169	186 642	49 636

*7 406 493 (Češi) plus 2 282 277 (Slováci)

2. Výskyt německé menšiny v Čechách a na Moravě.

Zdroj: VYŠNÝ, Paul, *The Runciman Mission to Czechoslovakia, 1938: Prelude to Munich*, Basingstoke 2003, s. viii.

3. Tabulka pojednávající o kulturním životě německých menšin v evropských státech, předložena Edvardem Benešem Runcimanovi.

Zdroj: SLÁDEK, Milan, *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848–1946*, Praha 2002, s. 99.

	Německá křesla v legislativě	Německé školy	Německé kulturní organizace	Německé rozhlasové stanice	Německá divadla	Německé deníky	Počet Němců a jejich procento z celkové populace*
Itálie	0	0	0	0	0	7	195 650 (38 %)
Maďarsko	0	46	1	0	0	11	551 211 (7 %)
Jugoslávie	2	162	46	0	0	18	513 372 (4 %)
Polsko	2	514		0	2	71	1 059 194 (4 %)
Česko-slovensko	70 sněmovna 36 senát	5293**	2237	1	17	249	3 123 568 (23 %)

* data z roku 1920 a 1921

**včetně univerzity, dvou polytechnik a konzervatoře

4. Fotografie všech členů mise včetně sekretářek.

Zdroj: *Daily Sketch*, středa 7. září 1938, s. 1.

Sedící zleva: Geoffrey Peto, Walter Runciman, Frank Ashton-Gwatkin a Ian Henderson, nad nimi ve stoje David Stephens a Robert J. Stopford.

Zleva sekretářky Aline Tillard a Rosemary Miller.

5. Hilda a Walter Runciman před odjezdem z Londýna do Prahy 2. září 1938.

Zdroj: *The Times*, 3. 8. 1938.

6. Walter Runciman na návštěvě u Zdenka Radslava Kinského v srpnu 1938.

Zdroj: Státní oblastní archiv Zámorsk, AF RA Kinských – Chlumec nad Cidlinou, VII-Fotografie/rodina: Zdenko Radslav Kinský, momentky z návštěvy lorda Waltera Runcimana ve Žďáru nad Sázavou 6.–7. 8. 1938 (dosud bez přiděleného inv. č. a č. kart.).

V první řadě zleva: Geoffrey Peto, Leopold Sternberg, Pauline Peto (nikoliv Hilda Runciman), Walter Runciman, Zdenko Radslav Kinský.

7. Walter Runciman na návštěvě u Zdenka Radslava Kinského v srpnu 1938.

Zdroj: Státní oblastní archiv Zámorsk, AF RA Kinských-Chlumec nad Cidlinou, VII-Fotografie/rodina: Zdenko Radslav Kinský, momentky z návštěvy lorda Waltera Runcimana ve Žďáru nad Sázavou 6.–7. 8. 1938 (dosud bez přiděleného inv. č. a č. kart.)

Skupina návštěvníků se chystá pózovat fotografovi. Hilda Runciman zcela vpravo.

8. Frank Ashton-Gwatkin s Maxem Egonem Hohenlohe-Langenburg při návštěvě *Balzhütte* Ulricha Kinského v srpnu 1938.

Zdroj: Státní oblastní archiv Zámorsk, AF RA Kinských – Heřmanův Městec, fotografie (dosud bez přiděleného inv. č. a č. kart.).

Max Egon Hohenlohe-Langenburg vpravo.

9. Walter Runciman a Hilda Runciman při návštěvě *Balzhütte* Ulricha Kinského v srpnu 1938.

Zdroj: Státní oblastní archiv Zámorsk, AF RA Kinských – Heřmanův Městec, fotografie (dosud bez přiděleného inv. č. a č. kart.).

Uprostřed Walter Runciman a Hilda Runciman (tmavý klobouk), zcela vpravo Mathilda a Ulrich Ferdinand Kinsky.

10. Návštěva lovecké chaty Alphonse Clary-Aldringena ve Vysoké Lípě v pondělí 15. srpna.

Zdroj: Státní oblastní archiv Zámorsk, AF RA Kinských – Heřmanův Městec, fotografie (dosud bez přiděleného inv. č. a č. kart.).

Zleva Mathilda Kinská, Hilda Runciman, Walter Runciman, muž neznámé identity, nejspíše jeden ze synů Alphonse Clary-Aldringena, Marie Ludwine Clary-Aldringen, Alphons Clary-Aldringen a Geoffrey Peto.

11. Báseň, kterou sepsal Ashton-Gwatkin na základě svých dojmů z 18. srpna 1938.

Zdroj: PALMER, Karen, *The Runciman Mission to Czechoslovakia, 1938*, Disertační práce, Queen's University of Belfast 1989, s. 259–260.

The New Wenceslas

Good Lord Runciman looked out
on the Street of Stephen;
Nobody was round about,
Not a p'liceman even.
He was thinking how he might
This and that determine,
When a poor man came in sight,
a Sudeten German.

“Hitherto, Peto, stand by me,
If thou knows't it telling.
Yonder poor man, who is he?
Where and what his dwelling?”
“Sire, he lives a long way hence,
Underneath the mountain.
Right against the forest fence,
By Sain Mary's fountain.”

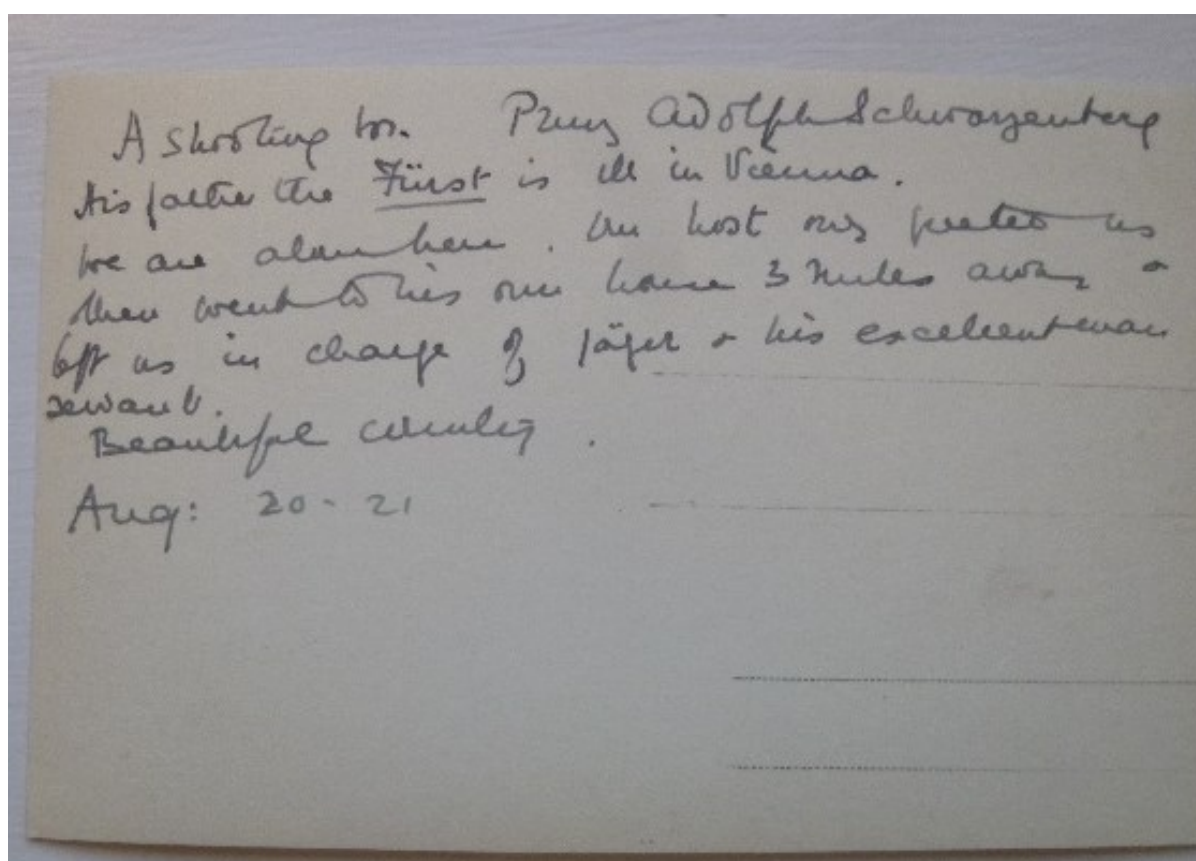
“Bring me sausages and wine,
Bring an eight course dinner;
German troops come marching ein
if he gets much thinner.”
Lord and Peto forth they went
Towards Prince M-x's castle
with the poor man's nourishment
Tied up in a parcel.

“Sire the way is hard to find,
And my heart is thumping.
And I'm getting sore behind,
in this motor bumping.”
“Come, my Peto, take my place
and by calm observing,
Thou shalt find thus fearful place
Less and less unnerving.

In the Master's corner, Peto,
felt once more elated;
Warmth was in the very seat,
By the Lord vacated.
Wherefore, Germanfolk, be sure,
He's your best Vermittler;
He will all your troubles cure,
And himself meet H...r.

12. Pohlednice, kterou si přivezla Hilda Runciman z návštěvy v Horní Plané.

Zdroj: Soukromý archiv Ann Shukman.

13. Lord Runciman na návštěvě v Petrohradu u Eugena Czernina při sudetoněmecké demonstraci 11. září 1938.

Zdroj: *Lidové listy*, 15. 9. 1938.

Vlevo Eugen Czernin, uprostřed Walter Runciman zachycený v momentě údajného nacistického gesta.